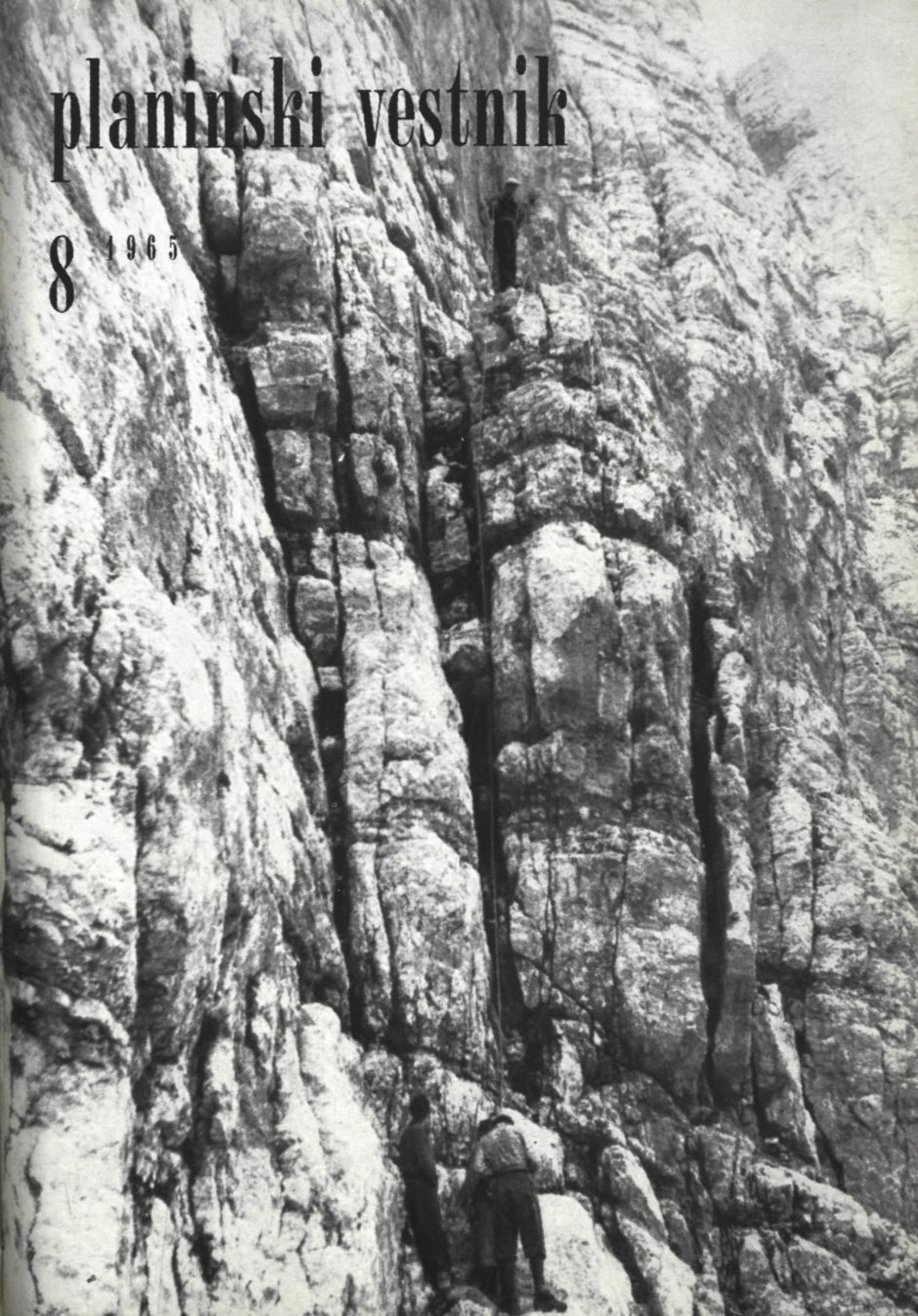

planinski vestnik

8 1965

VSEBINA:

GORE V PODOBI	
France Zupan	340
NARAVA IN CLOVEK	
Stanko Klinar	341
PREK RATEŠKIH PONC, DO MANGRTA	
Ing. Pavle Segula	343
NAVAĐEN DAN V GORAH	
Velibor Stanišić	351
KARNIJSKE ALPE IN KARNIJA	
Dr. Viktor Vovk	353
BIVAK	
Tone Grušovnik	361
ŠE O GORNIŠKIH IZRAZIH	
Dr. Ivan Gams	362
DURMITOR	
Janez Brojan	363
ALJAZEV STOLP NA JESENICAH	
Uroš Zupančič	366
POSVETOVANJE O PLANINSKEM FILMU	
Tine Orel	366
DRUŠTVENE NOVICE	
IZ PLANINSKE LITERATURE	
RAZGLED PO SVETU	
GORNIŠKI IZRAZI	
Dr. Vladimir Škerlak	382
NASLOVNA STRAN:	
PRI VSTOPU V TRIGLAV	
Foto: Jaka Vovko	

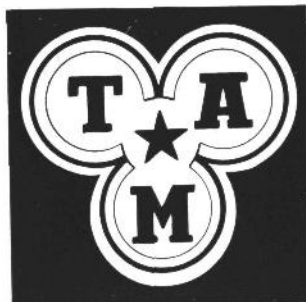
»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS - urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanaajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina je din 1200.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 300.— (naročnina za inozemstvo din 2000.—) / Tekoči račun revije pri Narodni banki 600-14-608-10 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto.

poštnina plačana v gotovini

planinski vestnik

avgust • letnik 65.

TOVARNA AVTOMOBILOV IN MOTORJEV MARIBOR

Naši proizvodi:

Kamion TAM-4500, nosilnost 4,5 tone
 Prekucnik TAM-4500 K in TAM-4500 DK
 Gasilsko vozilo TAM-4500 G
 Kamion TAM-4500 P za polivanje in
 pranje ulic
 Kamion TAM-4500 SM za prevoz smeti
 Kamion TAM-2000 v standardni izvedbi,
 nosilnost 2 toni, v specialnih izvedbah:
 kombi, kombi-bus, furgon

Avtobusi A-3000 v standardni izvedbi,
 32 sedežev

Avtobusi AS-3500 v turistični izvedbi,
 42 sedežev, 6 valjni zračno hlajeni
 Diesel motor

Avtobusi za mestni promet A-3000,
 AS-3500

4 in 6 cilindrski zračno hlajeni Diesel
 motorji, 85 in 125 KS

Rezervni deli za vozila Pionir, TAM-4500
 in TAM-2000

Informacije v TAM in njenih prodajalnah
 v Beogradu, Sarajevu, Novem Sadu,
 Zagrebu in Mariboru

GORE V PODOBI

(Referat Franceta Zupana na otvoritvi razstave v Slovenjem Gradcu 6. junija 1965).

Od srednjeveške freske pa do abstrakcije — tudi tako bi lahko imenovali razstavo »Gore v podobi«. Razstavljena dela pripovedujejo o zgodovini človekovega odnosa do gorskega sveta in o tem, kako se je likovna predstava o njem oblikovala in spreminjala od srednjega veka pa do danes.

Gore so že od nekdaj vzbujale človeško domišljijo in pritegovale pozornost, čeprav so bila čustva, s katerimi so jih gledali nekoč, prej strah in spoštovanje kot hrepenenje. Starim narodom so bile gore strašljiva prebivališča bogov, katerim se je bilo najbolj ogniti. Rimljanom pa so se zdele Alpe dobesedno grde in odurne, nekakšna meja, kjer se je nehal antični civilizirani svet. Tudi za slovenskega človeka v prejšnjih stoletjih so gore pomenile nekaj izven vsakdanjega življenja, kraj, kjer je bil kmečki človek bliže oblakom in nebu, kjer so se v meglah in viharjih podila in vrtnčila nadnaravna bitja. Že srednjeveška in baročna romarska pota v sredogorju so tudi izraz hrepenenja po nečem vzvišenem in odmaknjenem od vsakdanjosti; sicer pa je bila gora s svojimi težko prehodnimi pobočji nasploh zatočišče za pravljična bitja, bele žene, za Zlatoroga, divje lovce, vojaške begune in rokovnjače. Dolgo časa so bile gore tudi gospodarsko nezanimive, dokler niso začeli na njih iskati železne rude, kmalu zatem pa jih je odkrilo meščansko planinstvo 19. stoletja.

Sicer lahko zasledimo prve podobe gora že na cestnih kartah stare antike, na stenskih freskah v Pompejih in kasneje na mozaikih, miniaturah in srednjeveških nabožnih podobah, kjer se pojavljajo na ozadju svetniških legend. O gorah kot o estetsko zanimivem motivu pa lahko govorimo šele od 15. stoletja naprej, takrat, ko se spremenijo tudi srednjeveški pogled na naravo. Ta ni več vzbujala v ljudeh samo groze in panike, ampak so se začeli po naravi ozirati z radovednimi očmi, z na novo prebudjenim zanimanjem.

To zanimanje seže tudi do nas in na naših srednjeveških freskah v sredi 15. stoletja že zapazimo prve, za naše današnje pojme naivne in pravljične podobe vrhov, ki se pojavljajo na obzorju v ozadju različnih nabožnih prizorov. Seveda so te gore včasih bolj podobne kupčkom peska ali čemu drugemu; spomniti se moramo, da so še renesančni slikarji slikali gore preprosto tako, da so si v svojo delavnico postavili nekaj velikih robatih kamnov in jih prerisali... Tak način slikanja se je ohranil tudi še v 16. stoletju, v katerem sicer že lahko opazimo povečano zanimanje za pravilno perspektivo na freski iz Križne gore nad Škofjo Loko iz leta 1510, ki kaže popotnike v gorski pokrajini.

Slikar je le s težavo osvajal naravo, kar velja še posebej za gore, ki so bile oddaljene, težko dostopne in zato neznane, povrh vsega pa so še v 17. stoletju uživale dokaj slab sloves. Celo Valvasor kljub prizadevanju o naših gorah ni imel prave predstave in se v njegovih opisih v »Slavi vojvodine Kranjske« iz leta 1689 mešajo vraže in resnice. Tudi risbe posameznih gorskih skupin v tej knjigi so bolj v sorodu s srednjeveškim slikanjem gorskega sveta kot pa z resničnostjo.

Bolj zanimiva je mala votivna podoba iz okolice Škofje Loke, izdelek delavnice Jamškov leta 1677, na kateri domnevamo vsaj v približnih obrisih skupino Storžiča, Kočne in Grintavca. Osemnajsto stoletje je prineslo še večje spremembe v odnosu do gora: to je stoletje, v katerem se rodi sodobno planinstvo. Znanstveno, gospodarsko in romantično zanimanje za gorski svet se prepleta: posledica je odkrivanje Alp in vrsta vzponov na značilne vrhove. Leta 1778 pristopijo Hacquetov učenec Willonitzer in vodniki Korošec, Kos in Rožič na vrh Triglava, kmalu zatem osvoje Saussure in spremstvo Mont Blanc...

Alpe opevajo pesniki in rišejo slikarji v spomin številnim popotnikom, ki prihajajo iz mest; to je stoletje, ko se v naprednejših deželah zahodne Evrope pričinja zgodnja industrializacija in se začno ljudje kopiciti v mestih.

Medtem ko nastajajo v Švici sredi 18. stoletja številne vedute iz visokogorja, pa poznamo pri nas skromno, napol fantazijsko risbo Triglava, ki jo je Friderik Baraga narisal za naslovno stran Hacquetove »Oryctografije Carniolice«, sicer pa se pojavljajo gore le kot kulise na ozad-

jih različnih oltarnih podob naših baročnih mojstrov. Predvsem je kazal zanimanje za gorski svet priseljeni Lotarinžan Valentin Metzinger, ki je na oltarnih podobah večkrat naslikal v ozadju romantično pokrajino z gorami. Seveda so te gore, kakor jih je videl baročni človek, le slikovite, fantastične kulise, med katerimi se pode oblaki.

Stvarnejši odnos do prirode prinese v slikarstvu šele meščansko 19. stoletje. V njem srečamo vrsto slikarjev, ki se iz prebujenega zanimanja za prirodo podajajo ven iz mest in slikajo prirodne motive, predvsem gore, ki tako dobro izražajo takrat zaželeno razpoloženje sentimentalno vzvišenega in dramatičnega. Pri nas je Kranjčan Anton Hayne, sicer živinozdravnik po poklicu, naslikal 1844 Kranj z gorami v ozadju, sicer še čisto v smislu baročne vedute, vendar neprimerno bolj realistično kot pol stoletja poprej — 1798 — Andrej Herrlein »Ljubljano s Kamniškimi planinami«.

Francišek Goldenstein, učitelj risanja, pride 1834 iz Salzburga v Ljubljano in prinese od tam na Kranjsko romantično zanimanje za gorsko pokrajino. V kasnejših letih, okoli 1840—1850, je naslikal nekaj gorenjskih motivov (Kamnik s Kamniškimi planinami, Bohinjsko jezero) in pa vrsto perorisb z motivi iz Vintgarja, Bohinja in doline Kamniške Bistrice. Njegov zgled je v Ljubljani izpodbudil mladega Antona Karingerja, trgovskega sina, ki se je odločil, da bo postal pokrajinski slikar in je prav zato odpotoval na dunajsko akademijo. Ta odločitev je brez dvoma nekaj novega, saj smo dosedaj srečovali pri nas le cerkvene slikarje in pa portretiste.

Ta odločitev pomeni, da je dobila krajina za meščana 19. stoletja nov pomen in ugled, ki ga prej ni imela.

Karinger je v letih 1861—1870 naslikal vrsto podob, ki sodijo danes h klasičnim romantičnim krajinam 19. stoletja: Triglav iz Bohinja (1861), Bohinjsko jezero (1862), Blejsko jezero, Stol, Mangart, Mojstrana s Triglavom, motive iz doline Kamniške Bistrice, Grintavce, Razor in Mlinarico (1867). V teh podobah opazimo prehod od še baročnega pogleda na svet preko romantične krajine do skoraj impresionistično slikane, realistične skice: pot torej, ki jo je prehodilo evropsko krajinarstvo v 19. stoletju.

Še izrazitejši slikar visokogorskega sveta je slovenski Korošec Marko Pernhart, ki je prav tako kot Karinger zrasel pod vplivom dunajske akademije. Bil je spreten plezalec, ki se ni zadovoljeval samo s tem, da je slikal gore od spodaj, ampak se je povzpел na tedaj še težko dostopne vrhove in tam skiciral. Znamenita je njegova panorama z Grossglocknerja, v naših gorah pa je naslikal razgled z vrha Triglava (1867), s Stola in Šmarne gore. V svojih motivih iz gorskega sveta (Martuljek, Mangartsko jezero 1852) se je Pernhart pokazal kot subtilni, globoko romantični slikar.

Treba je pripomniti, da so Pernhartove slike v Ljubljani kupovali predvsem bogati ljubljanski Nemci. Za mentaliteto slovenskega izobraženca je bilo slikanje gora tedaj še »aristokratski šport« in je bil slovenski slikar tega časa zaposlen izključno s cerkvenim podobarstvom ter slikanjem portretov. Tudi planinska ideja se je v slovenski meščanski družbi le počasi uveljavljala in je našla svojo družbeno osnovo šele proti koncu stoletja. Ob tem času pa se romantična podoba sveta že umakne realistični.

Anton Koželj, Ivan Franke, Josip Grilc in Josip Germ, predvsem pa češki Nemec Ladislav Benesch, ki je služboval v Ljubljani, so ob koncu 19. stoletja naslikali več podob iz visokogorja na nekoliko suhoparen, realističen način. Beneschev Triglav (okoli 1888) je odlična podoba našega najvišjega vrha, slikana iz okolice Staničeve koče. Podoba gore je sicer pridobila na stvarnih sorazmerjih, izgubila pa je svojo romantično mikavnost. Pričakovali bi, da bo z ustanovitvijo Slovenskega planinskega društva leta 1893 naraslo tudi zanimanje naših slikarjev za gorski svet in da se bo število podob z gorsko motiviko povečalo. To se ni zgodilo, ker se je planinstvo likovno dokumentiralo s fotografijo. Planinska podoba je nastajala skoraj čisto izven organizacijskega okvira planinske organizacije, ki le redko nastopa kot naročnik ali pobudnik.

Vesnani, skupina slikarjev, ki nastopijo v začetku 20. stoletja, predvsem Gvidon Birolla in Maksim Gaspari, so pogosto risali svojevrstno secesijsko občutene gore kot domačijski simbol, kot nekakšno razpoznavno znamenje slovenske pokrajine na ozadjih kmečkih idil in prizorov iz ljudskega življenja. Birolla je slikal predvsem škofjeloško gorovje in njegov starodavni svet, Maksim Gaspari pa, še danes živahen in silno plodovit, tudi Julijce in Grintavce. Ilustriral je Triglavске pravljice, risal in slikal svoje znamenite gorenjske motive, zgodbo o trentarskem lovcu, ki je streljal na Zlatoroga, in druge podobne. Gore ga ne zanimajo iz turističnih pobud, ampak vedno v zvezi z bogato folklorno in pravljичno motiviko, čeprav so priložnostno nastali tudi »čisti« pogledi na gorske vrhove (Prisojnik in Razor, 1949). Podoba je nastala sicer šele po drugi svetovni vojni, leta 1949, vendar ima vse značilnosti Gasparija, katerega svojski slog se je oblikoval že v začetku 20. stoletja.

Naši impresionisti Ivan Grohar, Rihard Jakopič in Matija Jama se v visokogorje skoraj niso podali. Sicer je impresionizem tudi gore spremenil v barvno meglico, v trepetanje barv in svetlobe, tako kot Jama Martuljkovo skupino (okoli 1930). Jakopiču je gora samo barvna lisa, skoraj ekspresionističen simbol brez realne oblike in brez imena. Pričakovali bi, da bo Grohar, doma iz planinske Sorice, naslikal kaj več podob iz gorskega sveta, ne samo nekaj

krajin s planinami in dvakrat Triglav (prvič leta 1897 in drugič 1902 s Sorške planine). Groharjeve gorske krajine so delane še v realističnem načinu konca stoletja, brez tiste čustvene zavzetosti, s kakršno je kasneje slikal Grohar svoje motive iz okolice Škofje Loke. Očitno Groharju, kot tudi ostalim impresionistom, divja, skalnata in v bistvu groba gorska pokrajina ni bila pri srcu in tudi slikarsko ni spadala v njihov svet, kateremu so bolj ustrezale idilične barve polj, travnikov in cvetočih dreves, kot pa surovo in asketsko hladno visokogorje. Med izrazitimi slikarji gorskega sveta prve polovice 20. stoletja so Maks Koželj iz Kamnika, Anton Gvajc iz Maribora in Valentin Hodnik iz Bohinja; pripomniti je treba, da po intenzivnosti doživetja gorskega sveta le redko dosežejo svoje romantične vzornike. Maks Koželj je veljal zlasti kot slikar Kamniških planin. Njegovi akvareli, ki jih je slikal neposredno v prirodi pred motivom, kažejo resnično poznavala gorskega sveta, ki je odlično zajel jasno, umito razporejenost po poletnih nevihtah. Žal so njegovi številni gorski motivi, ki jih je delal po fotografijah, šablonski in neizraziti. Anton Gvajc je slikal predvsem po koroških gorah in po vzhodnih Savinjskih Alpah. Do leta 1935 so nastali številni motivi v realistični tehniki, barvno umirjeni, z značilno sestavo in razporeditvijo barvnih ploskev (Molička planina, Grofička, Robanov kot). Valentin Hodnik, ki je tragično končal leta 1936, je zlasti rad slikal motive z Bohinjskih gora, jezero in Bohinjske planine, dostikrat pa Triglav od vzhodne strani v jutranjem razpoloženju, takrat ko ga obsijejo rumeni jutranji žarki. Hodnik je alpski pejzaž stiliziral, nove pa so njegove barve zimskega visokogorja, ki je za slikarja pomenilo dolej neznano doživetje. Bil je zelo produktiven, zato pa je poleg del, kjer je z izrednim posluhom dojel hladno, svojsko razpoloženje visokogorja, tudi precej diletantskih podob, ki so v veliki meri krive za neugodno mnenje o Hodniku.

Po prvi svetovni vojni se je razvila na Slovenskem poleg planinstva tudi alpinistika, ki je prinesla novo, bolj intenzivno doživetje gorskega sveta. Razpon plezalčevih čustev je veliko širši. Čeprav alpinistika na splošno ni bila zanimiva za slovenskega umetnika z izjemo Santlovega lesoreza iz leta 1927, ki simbolizira boj mlade generacije s Triglavom, mrkim bradatim starcem s tremi glavami, pa je povojna alpinistična generacija dala tudi svojega slikarja Eda Deržaja, kar priča o vsestranski kulturni moči te generacije. Med leti 1930 in 1941 je Deržaj, ki je bil tudi plezalec prvopristopnik in planinski pisatelj, slikal gore, ki jih je doživljal kot plezalec. Triglav, Debeli vrh, Krn, Spik in drugi vrhovi so slikani z ekspresionističnimi potezami, čeprav je v osnovi ohranjena realna oblika gore. Alpinističnemu doživetju stene, ki vsebuje elemente tveganja, strahu, pa tudi strastne zagnanosti, je bližja ekspresivna in stilizirana podoba kot stari, poetično romantični realizem. Deržaj se je lotil tudi slikanja plezalcev v steni, v svojih akvarelih pa se mu je posrečilo ohraniti značilno razpoloženje oblačnega zimskega dne v visokogorju in igro sončnih žarkov na snegu.

Med slikarje, ki so v času med obema vojnama slikali gorske motive, spadajo tudi Fran Tratnik, Bara Remec, Elza Piščanec in še marsikdo drug, toda srečanje umetnika in gorskega sveta je bolj naključno, na dopustu, v gorskem zdravilišču in podobno, brez posebne poglobitve v motiv. Gre večinoma za poglede iz doline navzgor, v klasični kompozicijski shemi. Humoristična plat planinstva je bila vsekakor bolj privlačna kot heroična: tako je Hinko Smrekar narisal vrsto planinskih karikatur. Nikolaj Pirnat pa je leta 1936 ilustriral Mlakarjev članek o raznih vrstah »homo alpinusa« s svojimi nepozabnimi karikaturami planincev. Velikega krajinarja Franceta Pavlovca je treba tudi omeniti med tistimi, ki so upodabljali gorski svet na platnu. Grintavci s Savo, številni bohinjski motivi navezujejo na klasično tradicijo alpskega krajinarstva. Pavlovec sicer ostaja nekako oddaljen od visokogorja, s svojo lahkotno potezo čopiča pa je ustvaril intimna in lirična krajinska razpoloženja. Njegovo čustveno nasprotje bi lahko imenovali slikarja Frana Zupana, ki je predvsem v temperi naslikal nekaj ekspresivno razgibanih, v barvah pa skoraj jovistično žarečih motivov iz Trente (Kani, Pihavec in Kriški podi, Bovški Grintavec v letih 1949–50).

Storžič, Stol in Triglav, gledane iz okolice Ljubnega, je v letih 1947–50 slikal Miha Maleš. Maleša ni zanimala toliko realna oblika vrha, ampak je v ekspresionističnem smislu spremenil njegovo obliko tako, kot mu je to velevalo razpoloženje: enkrat kot drzen rog, ki štrli v nebo, drugič kot srebrno sivo gmoto, ki lebdi nad temnim predgorjem. Prirodne oblike so bile zanj le pobuda, ki jo je spreminjal v različnih barvnih razpoloženjih.

Slikar Gojmir Anton Kos se ni ukvarjal z visokogorsko motiviko, pač pa so zanimivi njegovi pejzaži iz Poljanske doline, Šmarna gora s Savo, Sava in Stol (1927), v katerih s svojo pretehtano barvno kulturo v sestavi slikarskih ploskev oblikuje tudi zanj sicer neobičajni gorski motiv.

Božidar Jakac je okrog leta 1949 risal Martuljkovo skupino, kasneje pa še Vršič, Kranjsko goro, Bohinjsko jezero, Peričnik, Aljažev dom in severno Triglavsko steno. Jakac skuša motiv topografsko verno reproducirati, običajno v realistično romantičnem razpoloženju z znano virtuozno spretnostjo v pastelu.

Na splošno je realistična tradicija, razgibana z impresionističnimi vplivi ostala v alpskem krajinarstvu na slovenskih tleh živa do najnovejših dni. Njej pripada tudi Lojze Kogovšek, ki je veliko slikal okrog Bohinjskega jezera, v gornji savski dolini in pod Karavankami. Ta neumorni iskalec intimnih motivov z gorskimi vodami in gorami je barvno discipliniran, dela v značilni zelenkasto in sivo modri skali z nežnimi barvnimi prehodi.

Tudi Ljubljčan France Godec spada med izrazite krajinarje, in še posebej z muzikalno lahkotnostjo obravnava številne gorenjske pejzaže. Pri Kranjčanu Ljubu Ravnikarju pa nas pritegne mojstrska poteza njegovih akvarelov, v katerih ga ne zanimajo samo gorski vrhovi, ampak tudi stare kmečke domačije, ki jih večkrat postavlja v prvi plan. Veliko je slikal v Trenti, Vršiču in na Jezerskem. Po svojem slikarskem konceptu in po svojem nagnjenju k ohranitvi in beleženju etnografskih in spomeniško varstvenih zanimivih objektov spominja na akvanelista Benescha v 19. stoletju.

Še posebej občutimo zanimanje in ljubezen do gorskega sveta v risbah, akvarelih in temperah Vlasta Kopača, nekdanjega plezalca, ki je v letih 1937—38 izdelal mnogo akvarelov in perorisb z motivi iz Julijcev in Grintavcev, ilustriral 1941 s perorisbami Lovšinovo knjigo o Triglavu in njegovi sosesčini, leta 1943 pa partizansko pesmarico z gorskimi motivi. Panoramo Velike planine je poleg številnih drugih risb iz Grintavcev, dostikrat tudi etnografsko zanimivih in kulturno zgodovinsko pomembnih, naslikal 1947. leta.

K ožjim poznavalcem gorskega sveta spadata tudi Marjan De Reggi, s svojimi stiliziranimi gorskimi pejzaži, in pa kipar Marjan Keršič, gorski reševalec in himalajec, ki je v svojih perorisbah predvsem upodabljal plezalce v steni v plezalsko tehnično zanimivih položajih. Kaj lahko še rečemo o gorski podobi najnovejše dobe, medtem ko se gora polašča tujsko prometna industrija, ko jih komercializiramo in s cestami in vzpenjačami odpiramo vse številnejšim množicam turistov? Vsekakor izgubljajo svoj nekdanji sloves samote in enkratnosti doživetja. Gorskega pejzaža pa skoraj ne srečamo na reprezentativnih slikarskih razstavah, na katerih so bili v zadnjem času zanimivejši kraški in dalmatinski pejzaži. Okus se je odločno usmeril od Alp k Sredozemlju, ki je likovno bližje sedanjemu razpoloženju. Po svojem velikem času v 19. stoletju gorski pejzaž ni več tako zanimiv.

Vendar je gorski svet še vedno ostal neizkoriščena zakladnica, ki jo samo bežno srečanje umetnika z njim ne more izčrpati. Nekateri primeri prav iz zadnjih let nam kažejo, da lahko gore pomenijo zanimivo spodbudo. Tako je Dore Klemenčič »Spik in Škrlatico« (1965) trpko dramatiziral s trepetajočo sončno svetlobo na snegu, ki jo bodo vsak čas pregnali težki sivi oblaki.

Iz drugačnega razpoloženja so nastali gorski motivi Poljanske doline Iveta Šubica, ki na poetično stilizirani način podaja pravljici zimske svet škofjeloškega pogorja. Lahkoten in eleganten je akvarel z motivi iz Vogla in Krvavca, delo Dore Plestenjak-Slane, ki jo tako kot Petra Adamiča predvsem zanima barvna struktura. Gre torej za izrazito slikarski, ne več topografski ali romantično dramatizirani gorski motiv.

Od tod je torej samo še korak do moderne studije strukture, kakršna se pojavi pri slikarju Bogdanu Mešku. Njega ne zanima več niti panorama niti posamezni gorski vrh, ampak ga privlači abstraktna kompozicija, ki spominja na strukturo sive skale z markacijo.

Razstava skuša pot od srednjeveške podobe do moderne abstrakcije pokazati kar se da nazorno, vendar nekaterih pomembnih del iz objektivnih razlogov ni bilo mogoče dobiti za razstavo. Ker nismo nameravali, niti ne bi mogli podati popoln prezez skozi razvoj gorskega pejzaža, je zato nekaj avtorjev, ki bi gotovo zaslužili, da so zastopani s svojimi deli, izpuščenih. Tudi tako se je morala zamisel spoprijeti z mnogimi težavami, zato naj se ob tej priliki še posebej zahvalim Tinetu Orlu, katerega osebnostna pobuda in vnema je bila odločilna za uresničitev, dalje vsem ustanovam, Narodni galeriji, Narodnemu muzeju, Mestnemu muzeju in Moderni galeriji v Ljubljani, Celjskemu muzeju, umetnostni galeriji Maribor, Zelezarni Ravne in pa vsem tistim zasebnim lastnikom slik, ki so velikodušno posodili svoje slike. Seveda moram še poudariti resnično dragocen delež, ki ga je prispeval paviljon v Slovenjem Gradcu v osebi ravnatelja Karla Pečka s svojimi bogatimi strokovnimi izkušnjami.

France Zupan

PLANINCI!

V pripravi je nov plezalski vodnik po slovenskih gorah. Po »Našem alpinizmu« iz leta 1932 in po knjigi »V naših stenah« iz leta 1954, bo to tretje slovensko delo te vrste. Vrsta naših najboljših poznavalcev je že na delu. Zbirajo, preverjajo ali sestavljajo opise smeri, izbirajo fotografije sten in vrisujejo smeri, sestavljajo zemljevide in podobno.

Pozivamo vse plezalce pretekle in sedanje dobe, ki so kdajkoli opravili količnejši pomemben prvenstveni vzpon v naših gorah, a doslej o njem še niso objavili tehničnega opisa, da to store sedaj. Opis naj obsega: Ime gore in smeri, višino stene v preplezani smeri, datum in udeležence prvenstvenega vzpona, opis in čas dostopa, opis same smeri in oceno težavnosti, opis in čas sestopa. Seveda bi bilo dobrodošlo, če bi vsak priložil tudi sliko stene z vrisano smerjo. Gradivo zbira redakcija plezalnega vodnika, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, pp 214.

Narava in človek

Stanko Klinar

SELLA

Sella je dolomitska trdnjava, ki kaže le malo šibkih točk. Obvozil sem jo z motorjem na vseh štirih straneh njenega kvadrata, in bolj ko sem spoznaval njena gigantska razmerja, bolj je raslo v meni spoštovanje. Dobil sem vtis, da bi lahko pomenilo človeku pravo življenjsko nalogo, ko bi se namenil preplezati vse njene smeri. To je seveda otročja misel, vendar se človeku vsili kar sama od sebe. Dovolj je, da se popelješ čez Sellajoch in Grödnerjoch, pa te postane strah teh kilometrskih sten in črnorumenih navpičnih stolpov. In dokler si še v Arabbi ali Canazeiu in pomisliš, da te od Sellinih vrhov loči do tisočsedemsto metrov višinske razlike, si v srcu hvaležen cesti in konjiču, ki ti bosta skrajšala to višino na polovico.

Vsaka trdnjava je na straneh obsekana, na vrhu pa daje udoben prostor svojim vojščakom. Taka je Sella. Naj je še tako dolomitsko nepristopna, ko jo gledaš s ceste, zgoraj se odpre širna skalovita ravan, ki valovi preko vsega masiva na približni višini naše Škrlatice ali Triglava. To sivo golo ravan prerasčajo dve sto do tri sto metrov višji vrhovi, tako prijazni in vabljeni, da so prava poslastica planinskim vandrovcem, zlasti ker jih po vsakih nekaj ur hoje po markiranih poteh čaka udobna koč. O širnih razgledih, ki se odpirajo s teh čudovitih višinskih steza, seveda ni mogoče govoriti z besedami. To je stvar doživetja.

Kolikor sem mogel razbrati z zemljevida, je najvišji vrh Boè (3152 m). Vendar si ga nisem izbral zaradi te njegove odlike, pač pa iz veliko bolj oportunističnega razloga. Ob cesti pod Sellajochom, na pordoiski strani, kliče namreč mastna markacija na korajžo. Dva-krat reči si seveda nisem dal.

Steza pelje od južne strani, od tam, kjer cesta skoči čez grapo Val Lasties. Ko se uše-

sa spočijejo od grmenja motorja, jih začne nalahno božati šumenje slapa v zatrepu. Noge bi rade takoj pokazale prožnost in voljnost med navaljenimi skalami in redkimi borovci ter stekle k sončnim vrhovom. Toda politično-ekonomska plat izleta je stvarnejša. Časa mi dovoli en dan, sprašuje, kam bom dal prtljago in konja in koliko imam denarja. Skomignem z rameni, se malo oddahnem in najem, potem pa si zapojem tisto: »Kaj mi mar, ko sem mlad...« To nič ne stane in veliko pomaga, čeprav ni več res. Človek vendar ne more biti tak malomeščan, da bi skrbel samo za to, kaj bi jedel in kje bo spal in kdo mu bi varoval žep.

Moja logika je taka: tisti, ki morijo in ropajo, ne hodijo v hribe, ker imajo v dolini več posla. Tisti, ki se v avtomobilih vozijo po dolomitskih cestah, imajo po vsem videzu sami dovolj denarja in ne rabijo zaprašene in prepotene krame, če jo slučajno odkrijejo za kakim kamnom. Motorja tudi ne morejo privezati k avtu kot junca k vozu, zato lahko stoji pod borovcem. Mene samega tudi ne bo nihče ukradel, če zaspim v svojem »gradu brez vratarja«. Česa bi se potem še bal? Če bi me moril dež, me vzame pod streho na stečaj odprta cestarska bajta. Torej: »Kaj mi mar, če sem sam...« Pot v gore mi je odprta!

Do spanja sem imel še nekaj časa, pa sem stopil na Langkofeljoch h koči Tonija Demetza (2689 m). Joch sicer pomeni sedlo, vendar je Langkofeljoch pravzaprav samo ozka prodnata škrbina, globoko vsajena med stene Langkofla in Fünffingerspitze. Steza me je v lepih ključih peljala kvišku, nad stezo pa so se v železnih koših zibali ljudje. Sramežljivo so gledali stran, da se ne bi pohujšali nad iztirjenim nesodobnikom, ki si misli izpihati pljuča, kjer so mu na voljo vendar koši.

A meni je bila pot ljubša. Hodil sem in gledal. Gledal in razmišljal. Včasih fotografiral. In se po malem pomenkoval s skalami in svojimi živimi spomini.

Bil sem optimist. Mislil sem, da ima Langkofel kako šibko točko. Za Fünffingerspitz sem že prej vedel, da ni za take samohodce, ki so pravkar uspešno preživeli cel mesec ob morju. Pa tudi sicer je znano, da se mali šef dela zmeraj bolj važen kot veliki. Zmotno pa sem menil, da se kraljem spodobi milost. Kralj skupine je namreč Langkofel.

Z letoviškim življenjem sem se nekaj časa mrazil na vetru in prestrezal poslednje žarke za-

hajajočega sonca. Opazil sem dve postavi visoko na vrtočlavem obzorju. Spuščali sta se s Palca (Daumen), ki je nekakšen stolp severno od vrha Fünffingerspitz. Gibčno in gladko sta drseli po vrveh, se odbijali od stene, nihali nad prepadom in spet pristajali na nevidnih policah. Stekel sem do vznožja stene, da ju pričakam, kot bi mi bilo veliko do tega, da opazita na meni, da ne spadam čisto med letoviško pisano robo, ki jo bruha na sedlo žičnica. Prva je bila dekle, drugi je bil fant. Dekle je tičala v tesnih modrih hlačah in imela je cel slap plavih las, on pa je imel naočnike in rdeče nogavice. Oba lepo raščena, bujnih postav, spretna, močna in hitra. Dekle je imela vrat ozgan od vrvi in na trdem grušču pod steno ji je zdrsnilo. Hitro sem jo povprašal, kako in kaj, kot bi ji hotel ukrasti malo mladosti, tačas ko je čakala, da se je še on pripeljal po zraku za njo; potem sta zdrvela v kočo, kjer so ju hrupno pozdravili prijatelji.

Kot da nimam tod več kaj iskati, sem tudi sam zbežal s krute skalnate škrbine nazaj na široke zelene pašnike Sellajocha.

Bil sem tujec. Sonce je umiralo za gorami in Fünffingerspitz je metala čezme trdo senco in jo na pašnikih spodaj zožila v dolg kazalec. Kot da me hoče izgnati. Zahodna stena Selle, črna, siva, rumena, je ravnodušno gorela v soncu. Bil sem tako majhen. Celo premajhen, da bi si lahko domišljjal, da sem nezaželen. Zmeraj je tako. Nekaj časa ne grem k njim in sem tujec, nič. Zavist in odpor do njih, ki jih imam pravzaprav rad in mi hočejo dobro. Skušnjava, da bi sedel k taroku. Iz omalovaževanja. Ali iz lenobe. Češ, saj je tudi tarok zanimiv.

Vendar ni to pravo občutje. Tarok je preplitek in ne odtehta ničesar. Pomaga samo preganjati čas, vendar klice grenkobe v človeku ne ubije. Zaradi hipne želje po puhli igri nisem tujec v gorah.

Ali se ni nemara preveč globoko zajedlo vame občudovanje človeških stvaritev? »Videl sem jasno nebo italijansko«, deželo, kjer si je Mignon želela videti pomarančeve cvetove in vonjati blage sapice, ki vejejo izpod modrega neba. Tam je tako, kot bi ti nevidna sila navdihovala ljubezen do vsega človeškega in vcepljala veselje nad tem, da živiš in da živiš prav sredi ljudi. Živiš pa lahko, sproščeno, polno in meniš, da je postati genij pač vsakdanja zabava, samo da privoliš. Pesniki obiskujejo te kraje in bivajo

tod. Sprejmejo jih za svoje in kraji sprejmejo nje. V gore pa veliki neobrzdani duhovi tako malokdaj zaidejo. Preveč so jim trde, stroge, krute kot smrt sama. Ali pa preveč popolne, preveliki in neposnemljivi umotvori? Ubijajo jim fantazijo. Kdo ve, če ni nekaj tega občutja v meni in me dela tujca v gorah?

Videl sem koloseum, Augustovo in senatsko palačo, poganske templje in krščanske bazilike, Sikstinsko kapelo in Mojzesa in Pietà in... San Marino... San Leo... Urbino, Gradaro, Benetke in... in... in... Zaradi slabosti duha sem jih občudoval. Kadar živi človek sredi ljudi, se počloveči. Začne občudovati človeško genialnost. Saj ni majhna. Za človeške moči izredna, dana samo izrednim, toda počloveči te. Težki, ravni stropi bazilik tiščijo k tlom, oboki koloseja kot da še odmevajo od človeških krikov in tuljenja drhali, Mojzesu od jeze trzajo mišice, San Leonske ječe so pravo utelešenje bistroumnega človeške zlobe. Gledaš, občuduješ, poskušaš razumeti, a težko razumeš. In ker težko razumeš, občuduješ, občudovanje pa te ne pusti iz svojega začaranega kroga: zmeraj znova se vračaš k človeškosti. Umetnine so nesmrtna, a ne vzbujajo smisla za odtrganost, pač pa za vsakdanje, polno, bujno življenje. Nič nečloveškega ali nadčloveškega ni v njih. Kar je nesmrtnega v njih, je večna človeškost. In ČLOVEK se je mučil stoletja in tisočletja, da ji je dal otipljivo obliko v stavbah, kipih, obeliskih in podobah. Samemu sebi je izbrusil zrcalo v upanju, da se bo zalesketalo v njem nekaj božanskega, a žal vidi samo samega sebe. Občudoval sem to človeškost, ker sem jo dotle le malokje videl. Počlovečil sem se in se odtujil božanskim vrelcem, ki napajajo duha, kadar se mu zahoče umetnosti, ki se ne začenja in ne ugasne, umetnosti NARAVE.

»Ali se spleča?« sem tuhtal drugo jutro in gledal v meglo. »Pravzaprav sem utrujen in mudi se mi domov. Megla — ta je kot doma; skale v megli prav tako; dež iz megle tudi...«

Potem pa sem vedel, da ne bom nikoli pozabil tistega prizora. Hodil sem šele komaj dobro uro. Siva, motna jutranja megla se je nenadoma razprla in skoraj v dotiku roke so zažareli rumeni stolpi s tako bleščavo, da sem si moral skoraj nataktni sončna očala. Nad glavo nebo — temnomodro encijanovo nebo brez madeža. In to že navsezgodaj, ko so tekli kazalci komaj tja proti šest!

Moral sem se uvesti. Če bi ne bilo danes ničesar več, je bilo to že dovolj. Tudi če bi ne bilo vrha in Madone na njem (neumetniške, slabo počlovečene), tudi če bi ne bilo kasnejšega nedoumno globokega razpona od belega Ortlerja do Grossglocknerja in kipečega morja dolomitskih vrhov, in tudi če bi ne bilo prepadnih sten in stolpov in koč in snežišč in ledenika na Marmolati, tudi če bi ostala samo ta tiha kapelica z dvema ogromnima ožarjenima stolpoma, ki podpirata težko bazaltno nebo, bi bil vedel: vse, za kar se je ČLOVEK mučil v teh nekaj bednih tisočletjih, je NARAVA prekosila že pred milijoni in milijoni let. A ni zmagala za las, ampak z naskokom neizmernih popolnosti in talentov. Ubogi človek! Prava sreča, da hodimo tvoja dela občudovat ljudje, kdo bi se sicer menil za tvoj drobiž!

Hodil sem dolge ure. Do vrha in nazaj. Srečaval sem ljudi, skromne vandrovice, kot sem bil sam. Nikamor se jim ni mudilo, kot se tudi meni ni. Nismo bili mladi in bujne rasti, nismo zmagovali sten in imeli od vrvi ožganih vratov, tudi ne tesno opetih modrih hlač in plavih las in s prijatelji se nismo bučno pozdravljali. A videli smo »vse«. Ali kdo ve, kaj je »vse«? Nihče ne ve. Občutek pa sem imel, da sem videl vse in še več kot toliko, zato sem se vračal počasi in težak.

Ves dan je stal motor na soncu ob cesti. Nihče se ga ni pritaknil.

OLŠEVA — nihče pravzaprav ne more vedeti, kaj to ime pomeni, vse je samo hipoteza, kar se je doslej o tem napisalo. Nemški zapis je Uschowa (pač substitucija tega, kakor imenujejo Olševo na Koroškem.) V marčevi številki glasila ÖAV »Der Bergsteiger« beremo zapis ing. Knolla o »Ušovi«. Sklicuje se na »Kärnten-Führer«, ki je izšel pri Rotherju v Münchenu. Po štirinajstih dneh letovanja ob Klopínskem jezeru se je odpeljal v Železno kaplo in se namenil proti Olševi — to ime mora biti »windisch«, pravi, saj so Nemci prevedli v Erlberg. Skrbelo ga je le to, kako bo na meji. Brez težav je prišel do Lipuževega mlina, še streljaj in že je bil blizu meje. Heiliggeistsattel — St. Leonhard! To sta seveda Sv. Duh in Sv. Lenart! Sicer pa pisec ni omenil Potočke zijalke, morda zato, ker je za las manjkalo, pa bi ta paleolitska postaja ne pripadla našemu kulturnemu krogu! Spisu sta dodani dve zanimivi sliki. Ob njih se človek zamisli nad tem, kako slabo našo majhno a lepo domovino osvaja naša fotokamera. Redek je naš planinec na Olševi.

Prek Rateških Ponc do Mangrta

Ing. Pavle Šegula

Večno privlačna je podoba Planice s silno Jalovčevo gmoto v ozadju in venci strmih grebenov vsenaokrog. Pogled na ta svetspet in spet drami v nas nemir in hrepenenje, da se širi srce in nam vleva ven v kraljestvo robov, grap, meli in vrhov. Kako silna in nikdar potešena je ta skrivna moč; z nami je iz pradavnih časov, sama sebe oplaja z vedno novo silo in strastjo, da se ji vedno znova pokorimo, ko nas — poslušne — zvabi na samotna pota.

Tako je bilo tudi lepega julijskega jutra 1962. Z Dušanom, dobrim in iskrenim prijateljem gora, sva se že zgodaj zjutraj zagledala v bele sklade apnenca, ki se iz tihe, zelene doline drzno in visoko poganjajo proti sinjemu nebu. Nisva se obotavljala zapustiti vasico; naložila sva na rame obilno opremo ter na moč hitro odrinila proti skakalnicam. Misli na Ljubljano in na tisoč potrebnih in nepotrebnih vsakdanjosti so ginile ob srečanju z ljubkim voličkom pod razdrpanim kozolcem, ko sva ubirala korake skozi zeleno preprogo sočne travice in tu pa tam povzdignila pogled visoko gori k snegovom na grebenih. Pljuča so se šele navajala na novi ritem korakov in na težo na hrbtih, zato so tudi besede le redkokdaj pretrgale tišino.

Poti, ki sva jo imela v načrtu, tudi Dušan ni poznal kdove kako dobro. Še kot mlad inženir je nekoč pred vojno stikal po teh gorah in se v trdi zimi povzpел na Visoko Ponco. Davno že je pozabil, kje tečejo steze k najinemu cilju. Ugotovila sva, da bo najbolje zaviti navzgor kar ob veliki skakalnici.

Začetni zagon se je moral naglo umiriti. Ko sva rinila mimo tesarjev, ki so popravljali načeta rebra velikanke, sva bila preznajena od nog do glave. Zoprna slanica je posebno nagajala meni, celo očem in ustom ni pri-

zanesla. Možem s plenkačami sva bila videti na moč sumljiva, da jim tudi pozdrav nič kaj rad ni šel iz ust. Brala sva jim misli: »Spet dva, ki gresta čez...«

Minulo je srečanje, kmalu sva zasopla naletela na kolovoz in se zaustavila šele ob belih prodeh Velikega Grunta. Tod nama je pot postala nezvesta, treba si jo je bilo iskati po lastnem preudarku. Menjavali so se gozd, pa spet skoro nepremagljiva goščava smolnatega cretja, vlažna korita usahlih vodíc polna bukovega listja in drobnega proda. Cilj se nama je bližal neznansko počasi, še vedno se je ponujal od daleč in visoko.

Tu pa tam je bilo videti nekaj stezi podobnega na nasprotnem bregu, a kaj ko je bilo tako zelo nedosegljivo. Zatorej je bilo treba naprej in spet naprej, po svoje in na svoje, dokler nisva prispela do sedelca nad Ovčjo stranjo v neizrazitem poraslem rebro, ki se tod spušča v Planico z Visoke Ponce. Tukaj drži stara, ponekod z markacijo zaznamovana stezica iz osrčja Planice gori proti Malim Vratcem in preko v Italijo. S prehoda je bilo slišati pozvanjanje ovčjega tropa, ki si je iskal zavetje pred vročino v sencah in na belih jeziki, ki so se prožili iz ustij samotnih grap.

Na sedlu kraljujejo košati macesni, mogočni zeleni starci; v dolino se spušča redek, mešan gozd. Gora okrog Špika, Prisojnika in Skrlatice s tega zornega kota še nisem gledal.

Okrog poldneva sva v Vratcih. Nahrbtnike pustiva v zavetju in po italijanski strani skozi gosto rušje zlezeva na Malo Ponco. Na vrhu ji dela družbo možic. Ljub mi je bil, čeprav že na pogled neugleden. Ob misli na dolgo pot pred nama, mu tudi midva z Dušanom nisva razkopala starikavega trebuha. Pritegnil naju je pogled na bistri zeleni jezerci pod nama in na obsežno kraljestvo gora okrog in okrog.

Proti severovzhodu so v poldanski vročini migetale Karavanke in se parile v komaj prozornem čadu. Onstran planiške doline v ospredju Ciprnik s sosedi, zadaj pa najini znanci s sedelca nad Ovčjo stranjo.

Na cesti proti Trbižu se je pogosto zalesketal odsev avtomobilskega stekla. Za sosedi širokega Mangrta je bilo slutiti dolino Mrzle vode in Rablja.

Na Koroškem dolina Zilje in plečati Dobrač; tik pred nama na jugu oster, stolpast greben — predstraža Visoke Ponce.

Zapustila sva samotnega možica z mislijo, da se še kdaj vidimo in se spustila v škrbino. Skala je tam slaba, krušljiva in malo obeta tistemu, ki bi hotel na Ponco kar preko severnega grebena. Ta ugotovitev pa naju ni zmotila. Prevzel naju je pogled na Mangrt z belo, zasneženo glavo. Tik pod nama pada v Jezersko dolino zahodno rebro Visoke Ponce, vsepovsod zelene drni, nad njimi stožčasti, osamljeni, skalnati krni. Ponekod od vremena in časa izpodjedene tanke, visoke igle, ki z zadnjimi močmi love davno izpodkopano ravnotežje. Za Mangrtovim severnim grebenom Poldnik in kopica drugih, neznanih vrhov. Vsi prepadni, polni razdrapanih sten in križem kražem razmetanih zajed.

Jezerska dolina je dihala spokojen mir. Vsakdo, ki ljubi gore in zlasti njihov mir in tišino, ga pozna. Neverjetno zveni, pa je le res, da je tudi ta mir glasen, da ima zvok in značilni ton. Na tisoče drobnih žuželk se spreletava v oceanu gorskega zraka, iz objema host se zdaj pa zdaj izvije glas samotnega drvarja, z neba nad nami krik ujede. Prek vsega, komaj zaznaven ščebet neštetihi ptic. V negibno ozračje se visoko in navpično vije tanek steber plavkastega dima.

Kakšno utelešeno spokojstvo, kako čudovito doživetje!

Mimo naju so se pripodile ovce; dva gamsa sta jim nižje doli delala družbo, sedaj pa sta izginila v borovju. Kot pisana, rumena reka se je ovčji kontrabant prelil navzdol, na snežene jezike in meli na naši strani ter se umiril v obilju hladu. Konec je bilo tudi najine idile; natovorila sva nahrbtnike in se spustila za živaljo.

Kako uro kasneje sva bila že visoko v nedrih Visoke Ponce. Dušan je, kakor vedno, zadel pravi pristop. Druga grapa levo od Vratc naju je po umazanem snegu in kratkih skokih, nazadnje pa po sila strmeh, nezanesljivem in neprijetnem šodru privedla v grebenko škrbino. Na italijanski strani spet sončnate drni in meli, na grebenskih stolpih se belijo mejniki. Žvečiva čokolado in se naglo vzpenjava v zasneženo konto, v osrčje Visoke Ponce.

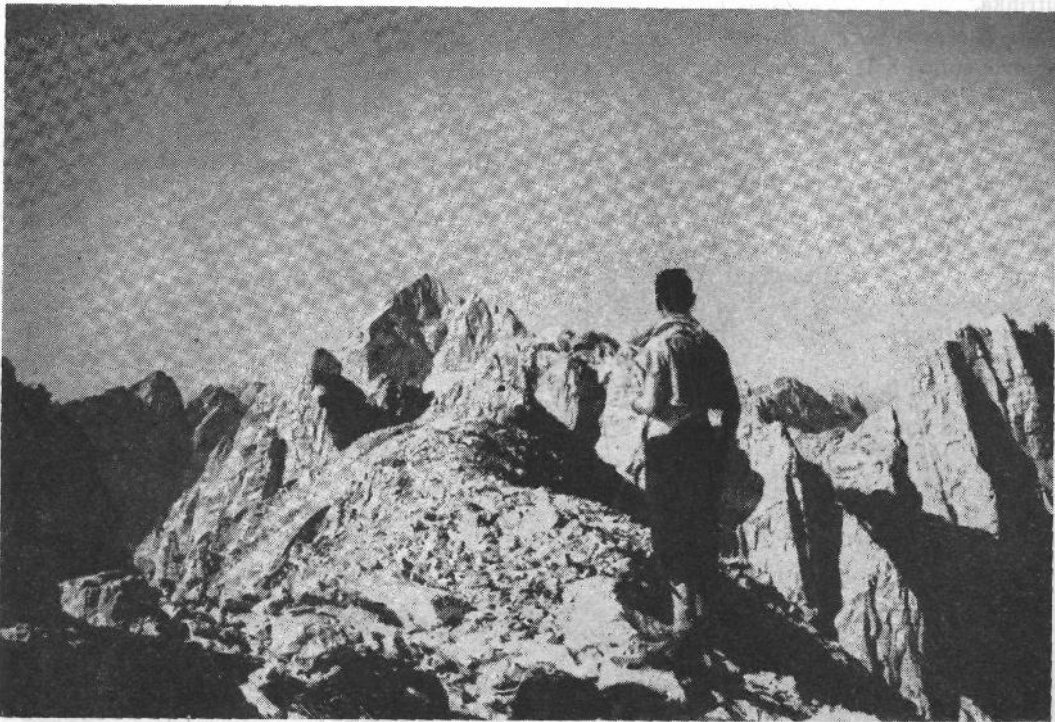
Za plezalsko razpoloženega planinca je tod vse polno smeri. So težke in lahke. Midva se odločiva za naraven prehod po široki gredini do roba in tam po poševno potekajočem utoru, nekakem kaminu na lepo razčlenjen svet pod vrhnje kope gore. Prelezava še kratko, ostro grebenko rez nad svetlobo in sencami pod nama, ki izginjajo na obe strani v globino.

Po bivaku – rodilo se je novo jutro

Foto ing. Dušan Lasič

Razgled s Srednje Ponce

Tako sva nazadnje na vrhu, ko se dan že nagiba v večer.

Porabila sva ves dan, pa se zato ne čudiva. Šla sva počasi, uživala razglede in sproti tolkla pomenek, koder nama je to v strmini dopuščala sapa. Sedaj se bliža noč, le daleč na zahodu se še zlate v izginjajočih sončnih žarkih obrisi gora, naši vrhovi so že vrgli dolge sence in večerni mrak v doline pod Julijci. Še bežen pogled v vpisno knjigo in že se spustiva kakih sto metrov navzgor, v špiljo na italijanski strani, kjer naj bo najino prebivališče za nocojšnjo noč.

Špilja ni bila kdovekaj vabljava in udobna, tako da je Dušan upravičeno svetoval umik nazaj na vrh, kjer bi se v blagi noči spalo prijetno in udobno. Meni pa se ni dalo tistih nekaj minut navzgor. Vroč dan, težka oprema in zavzetost nad podvigom so me izmučili mnogo bolj, kot sem bil tega navajen med pohodi po gorah. Potoki potu so bolj kot ponavadi izsušili organizem. Odpočitek in hlad v špilji sta prijetno godila utrujenemu telesu, razen njiju si nisem želel ničesar več.

Nad obokom najine spalnice se je razgrinjalo nočno nebo. Pozabil sem že ozvezdja, ki so se lesketala nad nama in polmračno razsvetljevala temo. Tu in tam je črn pajčolan noči za bežen trenutek pretrgala sled drobcenega utrinka.

Taka doživetja so mi posebno pri srcu, prav gotovo so najbolj dragocen dar, ki ga človeku lahko nudi narava. Samota, poleg nas živo bitje, ki ga prevevajo enaka ali vsaj podobna čustva in ki s skopo besedo le tu in tam preudarno usmerja tok razmišljanj.

V urah pomenkov s samim seboj postane sedanjost brez teže, čas pa nič več kot merilo, s katerim poskušamo razumeti večnost. V niču so že utionile davnine, sledile jim bodo nove ob nespremenjeni podobi ozvezdij, ki bodo tako kot nocoj tiho in na oko negibno preprezala nočno nebo, ko človeka že davno ne bo več, da bi se spet in spet radoval ob tej večni lepoti.

Skalna ostenja! Tudi njih že tisočletja gloda zob časa. Pa vendar so preživela svoj nemirni nastanek, mraz ledenih dob in neurja; njihova pleča so napokana v tisočero gub. Zdaj komaj slišno, zdaj s treskom in smradom po žveplu se osipajo v globine drobcu sive kamenine. Neprenehno, vsak dan prihaja njihov čas. Tisti, ki jim je prizaneseno danes, bodo odpadli jutri in pojutrišnjem, da se pridru-

žijo svojim predhodnikom v širokih meleh pod stenami.

Tako se vrti naš planet, tudi sam drobec v vesoljstvu; ljudje in druga živa bitja na njem nismo več kot mikrobi. Komaj zaznavna se ta uboga žlota poraja vsak hip, se peha za obstoj, trpi, se ljubi, plodi, pobija, preobraža, umira in odмира kot delček večne narave. Kdo bi vedel povedati število vseh celic, ki vsak hip prestopijo mejo med živim in mrtvim. Neskončno jih je, a življenje gre dalje brez najmanjšega zastoja; nič se ni spremenilo, dogodilo nič bistvenega.

Sele misel, razmišljanje dajo posamezniku nekaj pomena. Šele takrat postane nekaj svojemu okolju in samo to okolje, s katerim je čustveno povezan, v katerem se odvija njegova nit življenja, mu daje zavest o obstoju. Taka je posebnost naše VRSTE. Majhni in nepomembni prebivamo na skorji našega planeta, le sami sebi se zdimo veliki. Trudimo se, da bi se pomaknili navzgor, da bi si pokorili vesoljstvo, pa se le dan za dnem, leto za letom lovimo v zanke lastne neumnosti. Kolikokrat že je človeštvo ugonobilo svojo lastno civilizacijo, da bi na razvalinah moralo vso pot razvoja začeti iznova?

Tako begajo misli v samotni noči. Ob pogledu na negibnost večnosti se zde vse človeške zdrahe, vse strasti, vse pehanje, vse krivice, ki jih en narod, en posameznik prizadeja drugemu narodu, drugemu posamezniku, neumestni in odveč.

Zato, ne samo zaradi njegove lepote, me vabi k sebi gorski svet. Srce onemi, po gledamo in vidimo, kako negibne in neopazne so spremembe v svetu velikanov, ko vidimo, kako nedotaknjena ostaja pred nami podoba tega divjega, gorskega sveta. Tisočletja isti robovi, iste stene, previsi in melišča. Orjaški podori, razbrazdana korita nenadnih hudourniških strug niso nič več kot komaj zaznavne lise, praske na vrhnji podobi tega samosvojega sveta.

Celo krivenčasti, šibki vihariki stojijo kot večni v gorski naravi, da preminejo mnogi rodovi, preden se nekega dne s truščem ne zrušijo v globine pod seboj in dokončno sprhne v prah.

V noč se utapljajo utrinki. Nad gorami na jugu so se nagnila ozvezdja. Enakomerno dihanje nad menoj mi naznanja, da Dušan že spi. Ostal sem sam in se kmalu utrnil za njim. Zdramil naju je svit. Prav nama v čast je jutro prižgalo plamtečo baklo na samem vrhu

Jalovca. Mraku in sencam v dolinah je ukazalo, da naj počakajo, da bi bila tako lepota svetlobe na vrhu še lepša. Iz globeli pod nama je prhnil hlad in naju obliznil z drhtečim, ledenim jezikom. Iz špilje je izginil občutek domačnosti, kamni, na katerih sva prenočila so na mah postali odurni, neprijazni. Dvignila sva se, pred nama je bil dolg in naporen dan.

Po jutranjem čaju, ki ga je zvaril Dušan na svojem metašpiritu, sva bila kmalu spet na vrhu Visoke Ponce. Vpisala sva se v lepo negovano spominsko knjigo. Vidi se ji, da ji manjka obiska, posebno z naše strani, iz Jugoslavije. Nedeljskemu planincu je pot predolga, preveč neznana in zato prenevarna. Za nameček ga plaši meja z neizogibnimi dovoljenji, potrdili in včasih muhavimi varuhi. Z manjšim trudom in z manj neprilikami se pride na višje vrhove.

Alpiniste vlečejo drugam zgledi drugih in želja po uveljavljanju. Mnoge med njimi privlači stene, ki jim pogosto dajejo ugled bolj oblikovalci alpinistične mode kot teža in resnična vrednost. Vse preradi pozablajo, da gora lahko spet in spet povzame svoje devišvo, da je marsikatera ponovitev težja od prvega vzpona.

Preostanejo končno le tisti, ki si žele goro tako, kakršna je, njeno samoto, lepoto njenih oblik, samotni vrh med oblaki.

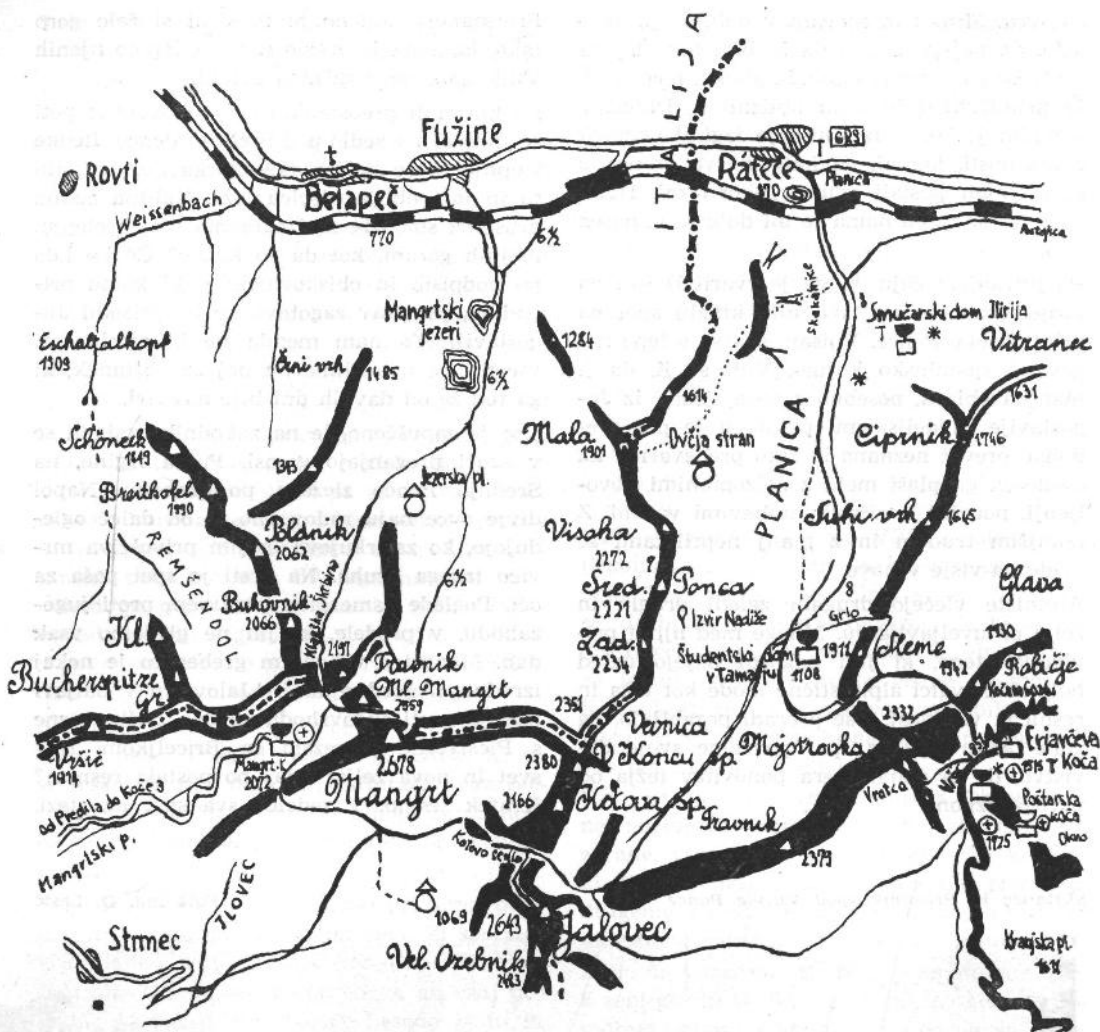
Po klavrnih preostankih stare slovenske poti se spuščava v sedlo pod Srednjo Ponco. Redke stopnje in še bolj redke markacije, da naju tu in tam oblije rdečica jeze. Kakšna čudna družčina smo, da se izogibamo tem prelepim mejnim goram, kot da so kužne? Če bo kdo po podpisih in obiskovalcih sodil komu pripadajo, jih prav zagotovo ne bo prisodil Jugoslaviji. To nam menda ne bi smelo biti vseeno, če pomislimo na boj za obstanek, ki ga tod že od davnih dni bije naš rod.

Vse je zapuščeno, le na zahodnih vesinah se v senci preganjajo gamsi. Potka izgine, na Srednjo Ponco zlezeva po grebenu. Napol divje ovce naju radovedno in od daleč ogledujejo, ko zajtrkujeva in jim privoščiva mrvice trdega kruha. Na vrsti je spet paša za oči. Poglede usmerjava predvsem proti jugozahodu, v predele, ki jih ne gledamo vsak dan. Mangrt z vzhodnim grebenom je nekaj izrednega! Med njim in Jalovcem v daljavi izginja proti jugovzhodu greben Loške stene s Plešivcem, Morežem in Briceljkom. Nov svet in nova želja; kdaj bo postala resnica? Kratek sestop. V sedelcu sva spet na stezi.

Skrlatica in Prisojnik spod Visoke Ponce

Foto ing. D. Lasič

Po zemljevidu PD Ljubljana matica narisal Andrej Segula

Iz Italije prihaja, gradili so jo alпинi pred zadnjo vojno ali morda že popreje. Na skalah napisi, ki oznanjajo, katera divizija je opravila delo v tem zapuščenem apnencu. Sonce že neusmiljeno pripeka, medtem ko stezica varno in v senci zahodne strani drži na vrh Zadnje Ponče. Greva naprej. Pot se kar naprej skriva pred pogledi iz Jugoslavije, sovravnim vojakom pač ni bilo do tega, da bi jim stregli po življenju izstrelki z naše strani. Kmalu sva vrh Strugove špice in se po gladkih plateh z vsekanimi stopi spuščava navzdol. Včasih nama pride prav ostanek žične vrvi, ki nemočno binglja na zarjavelem štrlju. Zob časa je opravil svoje. Kdo bi vedel kje so že tisti, ki so gradili pot. Prelivali so

znoj, tolkli domotožje in lakoto in najbrže marsikdaj z gnevom v srcih preklinjali rožljanje z orožjem, ko so črnosrajčniki na mehkem v dolinah kuhali črne naklepe. Prav to nekje jih je srečal naš urednik Tine, ko je — takrat zorni mladenič — ubiral skrite koticke naše zemlje. Tako kot vsakemu, so tudi njemu znali zagreniti prijetno romanje po vrhah Rateških Ponč.

V zajedi grebena pod Strugovo špico se svet utesni. Na desno prehaja v gmoto visoke, razbite, kršne Vevnice, od katere ga loči strma, zasnežena grapa. Levo pod grebenom je dolina Planice. Izredno globoko pod nama je, nad njo se pno grebeni Velike Dnne. V ste-

Mangrski svet vertikale z Visoke Ponce

Pogled na Mangrt z Vrate

Foto ing. D. Lasić

Mangrt z Vevnice

Foto ing D. Lasič

nah in snegovih sonce, nad nama plavo nebo, pri roki sneg in nad 30 stopinj vročine. Zato se Dušan hladi v skalnati poči, jaz pa se spet nacejam z oranžado, tek me je pustil na cedilu.

Sestop v grapi in prečenje opraviva kar se da pazljivo. Vražje strma je in gladka, neha pa se šele daleč doli v dolini pod Poncami in Mangrtom.

Vevnica naju sprejme z žicami. Kot lestev naju povedejo nekaj metrov navzgor, pot je zatrpana s kamenjem. Kmalu so nad nama klini, ki mole čez rob nekakšnega previsa. Zaupava se jim, čeprav ne veva, kako so zasajeni v svoje korenine. Drže pa vendar, tako da sva kmalu preko, čeprav naju zajetni nahrbtniki vlečejo navzdol. Zadihana prečiva par nerodnih mest in skozi hladen kamin doseževa vrh Vevnice.

Na vrsti je počitek z bogatimi razgledi. Pred nama je v Koncu Špica z velikanskim sne-

žiščem, ki v opoldanski vročini blesti v slepeči belini. Dušan mi kaže, kje se je pred leti sam potikal in se v naliivu le s skrajno prisebnostjo izlizzal iz gladkih, premočenih plati. Tudi danes se na njih marsikje svetijo curki snežnice, ki veselo pada v globino. Od vsepovsod slišiva žuborenje, ko si snežniške vode utirajo poti v doline.

Za vrhom v Koncu Špice se pne v nebo vrh Kotove Špice. Mislila sva, da ju še danes obiščeva, toda kaže, da bi bil za to potreben nov bivač. Dušan, trdni in žilavi gornik bi prav gotovo z užitkom prebil noč v višavah, pokrit s prtom kot to dela že dolga leta. Kot poznavalec pa ve in čuti, da me muči slab tek in vidi, kako z obilnim potom izcejam tudi moči. Zato uganeva, da bo treba naprej. Podpiševa se v spominsko knjigo. Spet samo tuja imena, naših je bore malo. Spominjam se Cirila Pračka in še nekaterih Jeseničanov. Ko Jalovec ovije puhasta meglica, se po italijanski strani prek strmih in dolgih snežišč podava navzdol.

Najin cilj – Mangrt je videti strašno blizu, toda videz goljufa in pot je dolga. Brez cepinov morava biti previdna, ko se spuščava navzdol, vse dokler ne doseževa stezice, ki blago preči v smeri proti magrtskemu grebenu, potem ko se čez prepadne skoke in stene dvigne sem gori iz Italije. Mehka in zelena se kot pravljična preproga vije pod številnimi strehami, ki ponekod kar vabijo k bivaču. Preden se prevesi na našo stran, se zopet krepčava; tokrat celo meni uspe, da pogoltnem škatlico turistične paštete, ki jo zalivam z oranžado.

Še izgubljava na višini, ko koračiva po slabo vzdrževani poti nad Koritnico in se razgledujeva po vstopu v smeri Mangrt. Z muko najdeva revne trikotne markacije, ki se izgublja v travnati višini. Prašna prst kaže odtise čevljev. Nekoga je nosilo pred nama, kdo ve po kakšnih potih!

Ko prideva višje, pod vršnje obronke grebena, se steza vije med bujno travo, ponekod zavarovana nad travnatimi vesinami z neverjetno dobro ohranjenimi vrvmi. Marsikje pa so opravili svoje viharji in plazovi. Čeprav na travi, hodiva previdno, saj je svet nekako tak kot na poti z Gamzovca proti Luknji. Gladka vesina se nenadno konča v neusmiljeno navpični steni, ki se položi šele mnogo nižje doli, preden se konča nekje nad Ko-

ritnico. Nepredvidnost bi se prav grdo maščevala.

Lepo je, meni pa je žal, da sem utrujen in zdelan od dolge poti. Razgledi, zanimivi prehodi, raztrgane vrvi na kočljivih mestih... Od časa do časa meglice zastro pripeko. Veter jih nosi okrog Jalovca. Nad Koritnico žare ostenja dolge Loške stene. V možganih se spet vzbuja vprašanje — Kdaj?

Pozno zvečer, ko se sonce že poslavlja, sva na vrhu Mangrta. Dolge sence legajo nad globeli, prvič v življenju gledam Zahodne Julijce. Spet nov svet, »vrh do vrha, kamen zid« se odpira pred nama. Koliko doživetij in skrivnosti je v njem, morda čaka katero tudi naju?

V trdi temi sva se razveselila toplega soja luči iz oken gostoljubne kočje pod Mangrtom.

MRZLA GORA ni daleč od Ljubljane. S Šimnovca, ki se je Ljubljancanom z vzpenjačo približal na dobro uro, se ta draga znanka z Okrešlja izza Jermanovih vrat ponuja še bliže. Ker je po vojni od naše strani skoro nismo obiskovali, le malokomu pride na misel, da je za Avstrije Mrzla gora samo Kaltenberg in obenem najjužnejši alpski vrh v Avstriji. Tako jo je v eni od spomladanskih števil »Bergsteigerja« nazval neznani pisec in zraven za Klopínsko jezero iznašel še novo ime Steirer See. Da bi Kaltenberg ne sameval, je iznašel še Frauenberg (Baba). Tudi iz avstrijske strani oba vrhova bolj malo obiskujejo. Nobena kočja ne vabi v ta predel Grintovcev. Pisec ugotavlja, da se je v zadnjih letih v vpisni knjigi na Mrzli gori popisalo le malo listov. (Ta ugotovitev je zanimiva, če jo primerjamo z dejstvom, da so bile vpisne knjige še med zadnjo vojno precej popisane — tri popisane hranim sam.) Seebergsattel, Bad Vellach, Vellacher Hochtal, Sanntaler Sattel, kakor da je pisec sredi Visokih Tur! Pa še Grintož in Langkofel na naši strani! Če danes beremo take stvari mimo vseh mednarodnih konvencij, se nam imenoslovno delo naših planincev v narodno obrabnem prizadevanju SPD pokaže še pomembnejše in mu njegova cena — raste. Kako prav je, na priliko, imel Badjura, da ni pristajal na umetno poimenovanje Savinjskega sedla in zagovarjal Vrh Mrzlega dola. Isto velja tudi za delo, ki ga je prizadevno, natančno in z nenavadno ljubeznijo opravil dr. Viktor Vovk s svojo razpravo »Karnijske Alpe in Karnija« (gl. PV 1963, 1964 in 1965).

Navaden dan v gorah

Velibor Stanišić

Nastal je velik dan, ko sem sedel na prag kočje Amberger-Hütte. S cepinom v roki, drhteč v jutranjem hladu, sem stekel do lesenega mostiča na šumeči ledeniški rečici Pischbach in se napotil v nasprotni breg. Od kočje do vrha Schrankogla (3496 m) je treba premagati 1300 m višinske razlike. Steza drži na grobljo ledenika Bockkogelferner, nato pa zavije na levo v strmalo jugozapadne strani gore. Pobočje je vse nasuto z velikimi bloki, vegetacija se popolnoma izgubi in pred mano je monoton vzpon, ki me sili v razmišljanje. ... Sinoči sem prigaral s težkim nahrbtnikom do Amberger-Hütte, kjer bom ostal 15 dni. Ostala sta mi dva dneva do prihoda mojih rojakov, s katerimi bom šel v Ötztal, da izpolnimo naš alpinistični program. Iz vodnika sem zvedel, da bi bila tura na Schrankogel hvaležna. Po opisu je srednje težka in računam sem, da je čisto vseeno, ali imam sopotnike ali ne.

Ko sem vstal, je bila spalnica že prazna.

Na skrivnem raste v meni strah. Kakšen neki je ta greben? Zakaj se nisem dogovoril za skupno turo? Ah nič, pomirjam samega sebe, če mi bo trda predla, bom pač obrnil. Samo da bi vreme držalo. Ponoči je grmelo in treskalo, seveda sem bil na varnem. Zdaj je vse tiho, jasno in pomirjajoče. Iz doline in iz ledeniških jezikov se vzdiguje lahna meglica.

... Ure teko. Sonce zablešči na površinah Sulzfernerja in Bockkogelfernerja, jaz pa se razgledujem po sosednjih, navidez grozečih in nepristopnih vrhovih. Jugozapadna stran se je zožila, z desne in leve se grezi globina, že sem na grebenu. Duškam. Zdi se mi, da sem prepocen dosegel višino kakih 3100 m. Kaže, da je greben suh, da mi bo cepin samo v napoto.

Greben je ves zložen iz naloženih skal, vendar lahak. Paziti moram, da se kaj ne sproži. Beli vrhovi vse naokoli so mikavni, sončna pripeka me ne moti več, z mislimi ne obujam več spominov na prejšnje vzpone in ne delam načrtov za prihodnost, vse se pretvarja v eno samo pozornost na nekoliko metrov grebena pred menoj, na trenutni obstanek. Tudi cepin je sem in tja prišel prav. Ne vem, koliko časa je to trajalo, zdelo se mi je, da tega ne bo nikoli konec. Vsi okoliški vrhovi so ostali pod menoj. Vse je bleščalo v jarki sinjini in snežni belini. Ali je možno, da bo vse to tako enostavno. Da bo le sem in tja roka ali noga zadrhtela na ne preveč varnem oprimku? Ali bo res vse šlo od rok, ne da bi prišlo do najmanjše nezgode.

Tedaj začujem človeški glas. Na grebenu nad menoj zagledam obraz Nemca srednjih let, ki se smehlja in pravi:

— Ali ste sami?

— Zdaj ne več.

Stopi do mene, za njim pa se pojavi še dekle v rdeči vetrovki, z njo visok blondinec, ki je držal njeno vrv v zankah.

Vsi trije posedejo okoli mene. Prišli so iz Amberger-Hütte, bili so pa pridnejši od mene.

— Je vrh daleč?

— Še 50 metrov — Nemec srednjih let je pokazal proti vrhu in tedaj sem opazil, da nima leve roke.

Vzelo mi je sapo. Rad bi se oprostil. Dogovorili smo se, da bomo šli jutri najbrž skupaj na Roterkogel.

— Počakali vas bomo.

— Ne. Hvala. Vas bom že došel.

Vsi trije sestopajo. Rdeča vetrovka se izgublja v globini. Kmalu sem na majhnem snežnem platoju. Vrh. Vse naokoli morje ledu, iz katerega rastejo strmi vrhovi drznih obrisov. Skrivna moč ledenikov miruje, kakor ogromni predpotopni plazilci se raztegujejo na juljskem soncu. Ni glasu, ni oblčka, en sam človek na osamljenem vrhu, naslanjam se na samo nebo v kratkotrajni iluziji lastne veličine in moči. Vse povsod je praznična tišina poletnega popoldneva.

Nocojšnje podzavestne slutnje strahu so neskončno daleč. Kaže, kakor da na vsem svetu ni drugega kakor neskončne gore.

Čudni občutek ustvarja osamljenost na visoki gori. Nezaupanja do sebe, strah pred najmanjšim šumom, pa tudi ogromno samoza-

upanje in občutek varnosti, ki jo občuti mesečnik, in to vse na en dan. Nenavaden je občutek, da se ljudje v dolini istočasno bore često zaradi materialnih dobrin, ki niso neobhodno potrebne, tu pa je vsa ta neizmerna lepota izročena meni samemu. Oni trije so že daleč pod grebenom. Kje neki je Nemec izgubil roko. Človek lahko izgubi roko npr. tudi v gorah, ne samo v vojski in ne samo v Jugoslaviji.

Sonce se vozi že visoko. Nerad sestopim. Sestop vzbuja protislovne občutke, je umik, je priznanje, da si vezan na dolino, v kateri te čaka tisto, kar imaš rad, in tisto, kar kazi lepoto naše zemlje. Tu zgoraj pa občutiš zadovoljstvo zaradi naporov, ki jih imaš za seboj, ki so te naredili sposobnejšega, boljšega.

Spustil sem se po stari poti, v grušč, do zelenih trat. Ni se mi mudilo, dan se še ni nagnil. Poslušam nevidne potoke, ki žubore iz ledenih mas.

Čisto navaden dan v gorah se bliža h koncu. Navaden dan brez posebnega razburjenja, brez boja z neurjem, brez napornih sten, brez problemov. Po vsem tem bi ga moral pozabiti, saj jih je minilo že mnogo. Pa vendarle bo ostal v spominu, večerni hlad v ledeniški dolini Sulztal, odsev sonca na daljnem vrhu Schrankogla, prijetna toplota jedilnice v planski koči in razgovori o gorah, ki v vseh jezikih tako sorodno zvene vsem nam, ki pod njihovim soncem preživljamo najpolnejše ure našega življenja.

ZNATI JE TREBA, to velja tudi za propagando, pa še kako. Imeti je treba posluh za človeka in njegove potrebe pa še to in ono. V Londonu je švicarska prometna centrala organizirala razstavo v »Ceylon Tea Centre« in sicer na temo »Leto Alp«. Na razstavi je bilo tudi pismo Winstona Churchilla, ki ga kaže v luči skromnega alpinista. Takole je pisal poslancu Spodnjega doma L. S. Ameryju (ta je bil tudi v Julijskih Alpah in ga je vodil Joža Čop): »Še imam živo pred očmi mirno zermattsko dolino in veličastni amfiteater njegovih vršakov, kjer sva se mudila pred 61 leti, prav tako pa tudi moj vzpon na Monte Rosa«. Churchill so na razstavi označili kot navdušenega alpinista, ki je stopil tudi na Wetterhorn, pismo pa je Churchill napisal l. 1955, ko so slavili 100-letnico prvega vzpona na Monte Rosa, najvišje gore v Švici.

Karnijske Alpe in Karnija

VIII. KORITNIKI IN MONTE
ZERMULA

Dr. Viktor Vovk

Visoki vrh (Hochwipfel, 2185 m)

Krniške skale, pogled na Vel. Koritnik, v ozadju
Dobrač

Foto dr. L. Bellavitis

Prav rada sva zapustila kasarno in pustivša tamkaj svoje reči sva se veselo odpravila po zložni stezi na Lónice, prostrano zeleno planjo. Na vse strani pa na vzhod vse tja do Mokrin se po raznolično razgibanem planinskem svetu za krajem lepih, mikavnih vrhov širijo smrekovi gozdovi, vmes so sočne trave, razsežni pašniki in košenine, tu in tam izdatni studenci, v številnih potokih se pretakajo bistre gorske vode. Čudoviti razgledi vsepovsod. In smuški tereni da malo takih. V resnici, pri nas bi bilo v takem okolju že davno nastalo primerno turistično središče, ali bi bili tam že bogve kdaj postavili planinsko kočjo, pravzaprav velik planinski dom, ki ga sicer ondotna planinska društva že več ko pol stoletja naprej in naprej napovedujejo, pa ga še danes nič ni.

Planja se je v Avstriji imenovala Lanzenboden, zdaj spada pod Italijo in se piše Pian di Lanza. To ime pa tako razlagajo, ko da so se v juliju l. 1478 karnijske milice zmagovito bojevale z onod prodirajočimi Turki in da je po končani bitki na bojišču ostalo nekaj sulic, morda tudi drugega orožja.¹ Sulica je po nemško Lanze, italijanski lancia. Mi pravimo Lonice, Na Lónicah sva tistikrat s Stankom uživala lepoto sveta. Kar se imena tiče, ne bi vedel povedati, kakšno je bilo onole vojskovanje Karnjelov s Turki in s kakšnim orožjem sta se sovražna si tabora

borila. Vendar sem lonice Na Lonicah, tam góri na meji med Ziljani in Furlani, videl, pa ne samo enkrat.²

Dobre pol ure hoda je od financarske kasarne čez Lonice v široki preval Sella di Val Dolce (Rattendorfer Sattel, 1783 m), do koder po novem sega italijansko ozemlje. Pa se je v prvih letih fašistične vladavine tole dogodilo. Dr. Franz Rudovsky, Avstrijec, tiste čase znamenit alpinist in alpinističen pisatelj, ni računal s spremembo meja po končani vojni. Z vrh Radnjaveške planine, ki je ostala avstrijska, je lagodno prestopil mejo in hrabro koračil čez pisane Lonice, zdaj italijanske. Na lepem ga karabinjerja ustavita in eden od njiju, ki je znal za silo nemščino tolči, ostro na turista: »Alt, eute ik sein Mussolini!« Tako je planinec sam opisal svojo turo in skeptično pripomnil, da je izletnik onod zmerom v nevarnosti, da presedi preostanek svojega do-

¹ Mogoče je kdo, iz glavnega mesta doma, ki ne ve, kaj je lonica. Fr. Erjavec: »Iz potne torbe«, Letopis Matice Slovenske 1875, str. 226, 1879, str. 147: »lonica = kopica, kup sena na senožeti.« Dr. K. Strekelj piše (Letopis Matice Slovenske 1892, str. 18): »lónica = kup sena, naložen na vejevje, da se lahko potegne s planine nizdol.« Janko Barle: »Iz Bele Krajine« (Letopis Matice Slovenske 1893, str. 19): »lójnica = kopica, kup sena na travniku, na Krasu čuje se lonica.« Pleteršnik: lónica = der Heuhaufe auf Wiesen. Lonica slame = ein Strohhaufen. Tuma (»Imenoslovje«, str. 51): »lónišče, lónica = der Bauch eines Hügel.« R. Badjura (»Ljudska geografija«, str. 276): »Na Tolminskem, pa tudi v povirju Lučke Bele, v Sibju, reko začasni kopici še ne prav suhega sena lónica.« Slovenski pravopis 1962, str. 40: lónica = senena kopica, lóničkati = v kopice devati.

² G. Marinelli: »Guida della Carnia«, l. 1906, str. 127 do 128; Marinelli — Gortani: »Guida della Carnia e del Canal del Ferro«, str. 441; E. Castiglioni, n. m., str. 328—329.

pusta v Vidmu ali še kod drugod v ravninski Italiji.³

Avstrijec govori dobromiselno o preostanku dopusta (»Rest des Urlaubes«, je zapisal), toda takšne prisilne spremembe zraka so bile po navadi daljše kot pa še tako dolg dopust takratnega profesorja. Na priliko, odpravili so se v tistih čudnih časih trije Ljubljancani na Črno prst. Ustavili so se na Bistrici, kjer jim je večerna ura prinesla obilo veselja. Zelo kasno so legli, v prijavno knjigo pa so se tako vpisali: Eden je bil Luka Afrikančič, poklic lovec na leve, stalno bivališče Noetova ladja. Drugi se je vpisal Hrabroslov Zajec, turistka je bila Hijacinta Predikaka. Poklic in bivališče tako nekako tudi pri teh dveh. V nedeljo zjutraj, strmina jih ni spravila ob dobro voljo, prišli so vsi zadihani na vrh. Kakor še vemo, je šla takrat čez Črno prst naša meja z Italijo. Zares, na vrhu sta stala dva italijanska graničarja. Naši so naprej brili norce, kdove kaj so še rekli, mogoče je kateri samo za spoznanje čez črto postavil nogo

³ Stoj, danes tukaj biti Mussolini. Dr. Franz Rudovsky: »Über die westliche Karnische Hauptkette« v »Zeitschrift des deu. u. österr. A. V.« 1926, str. 190.

(take stvari so se vedno zelo resno jemale, šlo je včasih za centimetre) — kratko in malo, ona dva, verjetno že od doma ne posebno dobro razpoložena, se pomenljivo spogledata in eden zapove tem trem: »Vsi greste z nama zdaj!« Nič ni pomagalo, v poletni vročini so jih v Vidmu cele tri mesece na hladnem hranili. Po njih so domači skrbno pozvedovali, tako je v Bohinju prišla oblast na norčave vpise, in po povratku je naše izletnike domovina kaznovala po znanih predpisih o tujskih prijavah.

Zdaj sva stala s Stankom tukaj vrh široke in lepe Radnjaveške planine. Niže doli sredi pašnikov in senožeti je bila videti planinska koč. Danes je po tistem odprtem svetu gotovo že več gostišč, ker pripovedujejo, da pozimi posebno ob nedeljah tamkaj smučarjev vse mrgoli. Na severozapad sva videla dolge, strme, zelene bregove Visokega vrha (Hochwipfel, 2185 m). Prevzel naju je pogled na veliki, na samem stoječi stožec. Po vsem okolju je bilo slutiti, da ima gora velikanski razgled. Stala pa sva na meji golih rok, kajti papirji, kar sva jih imela, vse najine stvari so ostale pri financarjih. A želja in volja sta

Monte Peralba (2693 m) s kočo Rifugio Calvi

Foto G. Del Fabbro

bili močni, dosti je še bilo dne, žive duše nikjer. Šla sva po meji navzgor, na severozapad, potov in steza je onod ostalo obilo od prve svetovne vojne, iz škrbine (1951 m) nad Kotlom, široko krnico, sva junaško planila na avstrijsko stran, shitela še za krajem Plečeta (Schulter, Creta di Lanza, 2091 m) na sever v prijazno sedelce (2014 m) ter še naprej k rebri po grebenski stezici v pol ure dospela na travnati vrh. Od najine kasarne na Visoki vrh sva imela nekaj več ko dve uri dobre, pravzaprav hitre hoje.

Zdaj tukaj góri pa takšen razgled! Na sever nam ga nekoliko zakriva debela, travnata rama Kirchbacher Wipfel (1877 m), ki se dalje v strmih gozdovih znižuje na Ziljo. Onstran vode je Kirchbach, velika koroška vas, občina, na nekaterih avstrijskih specialkah tudi še *Cirkovice* imenovana.⁴ Pod samim Visokim vrhom teče po eni strani Stranjski Potok ali Stranica, ki izvira na prostrani, močvirni Stranjski planini⁵ in se pri Stranjah izliva v Ziljo, po drugi strani pa potok Dáber (Debar), nemški Doberbach⁶, ki izvira na Radnjavaški planini in se izteka med Dropoljami in Radnjo vesjo v Ziljo. Prav pod Visokim vrhom pa izvira večji potok *Débrnica*, ki teče v svojem zgornjem delu skoz ozke tesni, pravo

korito (na kartah Döbernitz-Graben) in pri teka v Ziljo pri Debrnicah, po nemško Oberin Unter-Döbernitz. Pod Zgornjo Ravnijo (na zemljevidih Ober Raun) je potok Cedelbah (Cedilnik?) in še drugih voda je z najinega izvrstnega razgledišča videti obilo. Eden od številnih potokov se po nemško imenuje Potokbach, tako je zapisan tudi na zemljevidih...

Na jugovzhod je občudovanja vreden Veliki Koritnik, v Koritnikih najvišji in alpinistično najzanimivejši vrh. Sèm, v Visoki vrh, razkazuje svoje silne, navpične stene, padajoče v zelene planje Radnjaveške in Rudnik planine, ter mično vrsto majhnih in elegantnih rogljev in slopov v skalnatem grebenu. Na zapad vidim čez Guge izraziti Bajdeški vrh, 1961 m, ki se s svojim dolгим, poraščenim hrbtom spušča na sever tja dol do Zilje. Na jug se zagledava v goro Zermulo, razločno postavljeno, mogočno grmado, čeprav za 40 metrov nižjo od Visokega vrha. Namenjena sva jo prav te dni naskočiti. Na vse strani so gore in doline, temni gozdovi in zeleni pašniki, po pašnikih in senožetih nešteto planin. Pod nama leži svetla, široko odprta Ziljska dolina, vsa v čarobnem sijaju, kakor da je pravkar prebujena iz zimskega spanca. Onstran doline, visoko v sever, se po gorskih kopicah leskečejo bele cerkvice. V stoterih barvnih odtenkih se je o pozni popoldanski uri svetil prekrasen planinski svet.

Na vzhod, pod Šmohor, je v sanjavi daljavi begal pogled k vasem in naseljem okoli Brda, najzapadnejše slovenske občine Koroške. Kdo bi jih sicer mogel pozabiti, one bele, snažne koroške vasi in zaselke starosvetnih, domačih krajevnih imen — Borovnica, Dobrava, Pazerje, Planja, Potoče, Melviče, Dule, Loče, Lužje, Napole, Ojstranka, Mele, Moste, Limarče, Velika ves — in še toliko drugih. Nad Šmohorjem so Radniče, že po nemško Radnig, tudi Dobrava na Radenci je prekrščena, Radnigforst je po novem nazvana.

Iz doline se je začulo težko sopenje hlapona. Po Ziljski dolini vozi od Beljaka navzgor železnica. Do prve svetovne vojne je šla samo do Šmohorja, med vojno so jo podaljšali do Kečan, zaradi dovažanja ljudi in materiala za bojišče po vrhovih Karnijskih Alp. Ni kaj sodobno urejena tista železnica. Če bi tekmovali v hitrosti ali v opremi ali v čemer koli, stavim, da jo premaga naš skromni kamničan, skorajda tudi ropotava garnitura, ki se z Jesenic po Dolini vrti tja gor do Kranjske gore,

⁴ Tudi starejši avstr. repertorij (1883) ima Cirkovice, mlajši (1905) piše Cirkno. V domačem slov. narečju Kirpa, kar naj bi bilo po nemškem dialektičnem nazivu Khiaipa (tako Kranzmayer). Glonar »Poučni slovar« I, str. 545 navaja: Kirchbach na Koroškem = Cirkno. G. Marinelli: »Guida della Carnia«, I. izdaja, 1898, str. 337, II. izdaja, 1906, str. 140, opisuje izlet s furlanske strani (Paularo) na Ziljsko dolino, v »Kirchbach (Circovico)«, Cirkovice so izhodišče ture na Višprski vrh (Reisskofel) z južne strani.

⁵ Stranjski Potok, Stranica — France Bezljaj: »Slovenska vodna imena« II, str. 223. Imena Stranjska planina in še nekatera druga iz tistega sektorja mi je povedal ziljan dr. Felaher. Iz Stranj vede na Stranjsko planino široka vojna cesta. Na Stranjski planini je majhno vojaško pokopališče. Idealna smučišča. Nad Stranjsko planino je mejni Stranjski ali Straniški preval, Passo di Meledis, Straniger Sattel, 1554 m, čezenj pelje udoben planinski pot, najkrajša zveza iz furlanskega Paulara na Ziljo. Tam okoli je mnogo lepih in velikih planin. Stevilna zavetišča za izletnike.

⁶ Na Tirolskem, v Defereških planinah (Deferegen) so Dabertal, Daberspitze, Daber-Lenke, 2636 m. Ludwig Purtscheller piše »Aus dem Alpenkranze des Deferegengtales« v »Zeitschrift des deu. u. österr. A. V.«, 1897, str. 155–157: An die keltische Besiedlung erinnern die in dieser Gegend öfters vorkommenden Worte »daber« und »troijen«, von denen das erstere einen Bachsprung (keltisch: dohar = Wasser, dob = Fluss), das letztere einen Weg, auf dem Kühe getrieben werden (irisch: traig = Fuss), bezeichnet. Slavisch dagegen ist der in den Deferegger Alpen viel gebräuchliche Name »Lenke« (ditausch: lenke), worunter man die Vertiefung im Boden, besonders einen Einschnitt bei Bergübergängen, versteht.

Temeljito, obširno obrazložitev imen kakor Debar, Debrnica ipd. dobimo v knjigi prof. Franceta Bezljaja: »Slovenska vodna imena«, I. del, str. 126, 137–140.

Podkorena in Rateč, v tisti čudežni kot, ki ga dobrovoljno razglamo za jugoslovanski St. Moritz.

Od Šmohorja navzgor pa ima zilska železnica tele postaje, in nosile so poleg nemških tudi slovenska imena, dokler je v časih stare Avstrije na Koroškem postavno veljala dvojezičnost. Tako so se po zadevnih krajih glasila: Vočiče, Drópolje, Radnja ves, Bajdek, Cirkovice, Rajže, Godrš, Dule, Virmlje, Muta — Kečane.⁷

Še dandanašnji opaziš na skladiščih marsikatero postaje v ponemčeni Ziljski dolini opozorila v slovenskem jeziku: Kaditi prepovedano, Nezaposlenim vstop prepovedan, in še druge take. Kakor dobiš še kod po Primorskem napise, že nekoliko obledele: Roma doma, Il Duce ha sempre ragione, ondan sem čital na zidu: Italia, il tuo avvenire è sui mari, znani Mussolinijev apel... Zgodovina se ne piše samo po knjigah, ampak tudi po kmečkih senikih in mestnih zidovih.

Zdaj pa je dan že medlel in treba je bilo nama pohiteti. Kaj poreko financarji, kaj si bo mislil marešalo, da naju še ni nazaj. Vrh Radnjaveške planine, Rattendorfer Sattel, Sella di Val Dolce, sva se poslovila od nepozabne Koroške. Bila sva spet na italijanski strani, vesela, da je šlo tudi to pot s skrivnim prekoračenjem meje po sreči. Saj si je človek kar moral v tistih časih pridobiti neko mero spretnosti v takšnem preskakovanju meja. Vso dobo med obema vojnama so bili celoma v Italiji Mangart, Kanin, Prestreljenik, vsi bovški hribi, pa Krn in Porezen, vse Tolminsko, Cerkljansko. Meja je potekala čez vrhove samega Triglava, Razorja⁸, Prisojnika Mojstrovke, Rateških Ponc, Jalovca, čez vse sinje višave nad Za jezeri, čez Bohinjske

Spodnje gore, vse od Bogatina do Črne prsti, in kdo bi še naprej našteval tele žalostne spomine. Še zdaj je tam gori za Poncami nekakšen narobe svet, Italija je od Ponc pa do Kanina naša severna sosed. Ob takem smo jo morali p'laninci često potegniti čez mejo, večni ilegalci.

Odpravili smo se na Mangart. Opolnoči je Kajžar v Ratečah zapiral gostilno. Mi pa na pot, oprezno čez travnike, na levi grozi čuvajnica, na desni mejni blok, nekoliko više velika vojašnica, od daleč nas je začul hudi pes, ki varuje Benetovo domačijo, neusmiljeno je lajal. Dobro smo vedeli, kod so bili po stezah raztrošeni kosi opeke, črepinje in druga taka drobnjad. Ondod čez ni kaza'o hoditi, vsako menderanje po tistih izvirnih ovirah bi se slišalo na daleč, a povsod so na straži financarji, karabinjerji, graničarji. Na tihem zavijemo v Mladje, lepi bukov gozd, ki se razprostira od kraja ravnine gor v hrib do Jezernice in obeh jezer. Mi pa nič po poti, kar vedno više skozi gosto hosto, ki je ostala za nami šele gori pod Visoko Ponco, tam kjer zdaj stoji kočča Rifugio Zacchi. Od tam gre smer naokoli po samotnem, zavetnem gorskem svetu, pod Poncami, Vevnico, Žagačami, čez staro planino v Dolu ter po razritih, kamnitih robih strmo v Travniki in končno na vrh. Sestopili smo v Koritnico, iz doline pa gor v Brežice in čeznje v Škrbino za Gradom, vse ondod sem prišel prvikrat v tisto nepopisno okolje med Ozebniki in Pelci, tu je mikavni Špiček, stoji kakor kažipot sredi velikih snežnikov, posebno če ga gledamo iz Trente. Takrat še ni bilo tam sedanje ljubke kočice⁹. Takrat je tudi nisem pogrešal. Ničesar nisem pogrešal. Zakaj tako popolna se mi je zde'a lepota vsega, kar mi je videlo oko, da sem imel občutek, ko da ni lepšega kraja na svetu. Tam gori sijajni Triglav, pa Razor, Prisojnik, za njim Škrlatica, vsi drugi velikani. Tu doli Trenta s svojimi gozdovi in mlado Sočo. Nepopisljivo. Potem pride gorska promenada, ne poznam je lepše

⁷ Ta imena piše tudi avstr. specialka iz l. 1877, seveda poleg nemških. Ima jih tudi starejša ital. literatura. Gleda Kečan, mesta v končni železniški postaji, bi bilo omeniti, da ga naši različno pišejo. Glonar (Poučni slovar, I, 569) piše *Kotje*. Od dr. Felaherja sem slišal *Koče*. Kozlerjev »Zemljevid slovenskih dežel in pokrajin« iz l. 1884 postavlja *Kotoče*. Prof. Melik (Slovenski Alpski svet, str. 373): *Kočane*. Milko Kos piše v temeljiti razpravi »Slovenska naselitev na Koroškem« dosledno *Kečane* in pravi takole: »Mogoče še v langobardski dobi so Romani prevzeli krajevno ime za Kečane, nem. Köttschach, ki je v slovenski obliki prvotno glasilo prejkone Chatéou in glasi še danes v furlanščini Tjatješ. (cit. A. Jaksch, Geschichte Kärntens, I, 50), « »Geografski Vestnik« 1932, str. 139.

⁸ Z Razorjem je bila zadeva po prvi svetovni vojni rešena na poseben način. Po pogodbi bi bila šla meja čez vrh, toda Italija se je z vrha spustila na sever v čudno, ostro škrbino pod vrhom, ki je ne vidimo iz Kranjske gore, tja jo zakriva Turn pod Razorjem, ampak je s ceste komaj spoznavna nekako od ruskega križa. Dobro je znan tistim, ki plezajo severno steno.

⁹ Današnje zavetišče pod Špičkom je postavila l. 1937 »Società Alpina delle Giulie«, tržaška sekcija C. A. I. Dala mu je ime »Rifugio Efrem Desimona«, po svojem članu, mladem študentu Desimonu, ki se je smrtno ponesrečil v Turnu (Torre delle Madri dei Camosci). Plezal je v prvi ponovitvi Turnov severni raz, danes znan pod imenom »Spigolo Deye« (Deyev raz), ker prva sta bila tisti raz, ki ga štejejo med najlepše, tudi najtežavnejše plezalne ture v Julijskih Alpah, preplezala Adolf Deye in R. Peters.

Če se prav spominjam, so ljubko kočico pod Špičkom, ko je bila tam še Italija, nekaj časa uporabljali financarji.

Monte Cimón (Creta di Entralais) Creta Forata — Monte Siera, na sever

Foto G. Del Fabbro

V gorstvu Monte Avanza, pogled v Cadore

od nje, pelje na Vršič, a tam so v Tičarjevem domu zdaj domovali stražarji italijanskih meja. Eden je imel nočno službo na prehodu, seveda smo mu prišli v pest. Običajno parlamentiranje, da smo se bili izgubili v megli, in tako nekako. »Poveri diavoli«, je zamahnil z roko pa nas spustil na domača tla.

A zdaj se umaknite, spomini. Popolnoma se je že stemnilo, ko sva s Stankom dosti trudna prišla na vrata financarske kasarne. Kar veselili so bili najinega povratka, počakali so z večerjo na naju.

IX. GORA ZERMULA IN NJENI RAZGLEDI

Sedelo nas je kakih dvajset za dolgo mizo. Kar svečana je bila večerja, bil je binkoštni ponedeljek, ki ga Italijani praznujejo. Med zvenčanjem namiznega pribora je padel kak dovtip, ta ali oni je živo povedal kakšno zgodenco, tudi kosmatih so pravili dovolj, ob teh so se na vsa usta smejali, molčečnost ali prestroga zadržanost v družbi sta pri njih bolj redki vrline. A ni bilo dolgo, pa smo že bili v politiki. Beseda je nanekdo od Francijo in Francoze, ki so jih imeli tiste čase — bilo je vse to malo pred zadnjo vojno — prav hudo v želodcu. Sicer tudi do nas niso gojili kaj posebnih simpatij. Po tistem, kar so v onih časih pisali njihovi časopisi, niso mogli o nas imeti drugega mnenja ko da še hodimo, kuštravi vsi, po vseh štirih. Prav zares, zdaj tukaj pri obloženi mizi so od kraja komaj mogli zatajiti začudenje, ko so dobili medse, hm, dva Balkanca, vendar na pogled kar civilizirana človeka.

Ko je prišla ura, da se spravimo spat, je marešalo povzel besedo zastran najinih planinskih izletov. »Žal mi je, se je s težavo opravičeval, toda pri najboljši volji vaju ne morem pustiti delj ko za en dan na svojem območju. Eno od tehle gora bi vidva opravila, potem pa, prosim...« Seveda sva bila razočarana, videča splavati najine lepe upe po vodi, a z njim, z njimi vsemi se bosti, to nama ni kazalo. Odločila sva se za Monte Zermula in sestop na Paularo. V čudno svetlo pobeljeni kazemati (v spominu je nama ostala z imenom mrtvašnica) so nama pripravili prav čedni ležišči s snažno posteljnino. Po dolgem dnevu, tako bogatem lepih doživetij, sva kmalu zaspala in spala sva ko ubita do ranega jutra.

Tudi jutraj so naju dobro postregli. Pri zajtrku se je prikazal marešalo. Z lepimi besedami je naju odpravljajal, mehkost mu je bila v glasu. »Pojta na Zermulo, je govoril, dva od naših potujeta domov, v Sardinijo, vaju bosta čakala tu gori v predolu, potem greste skupaj v Paularo, le pro forma vaju bosta tam doli javila našemu komandantu, nič hudega, samo toliko da sem krit...«

Zunaj se je delal lep dan. Do prve svetovne vojne je prav tod, čez veliki, dolgi, ves zeleni preval Passo del Cason di Lanza, po razvodju med vodama Chiarsò in Pontebano, potekala avstrijsko-italijanska meja. V veličastnem svetu pod belimi stenami Konjskega Špika, Velikega Koritnika in gore Zermula, bogatem bistrih voda, smrekovih gozdov in prostranih pašnikov, samo lučaj stran od naše kasarne, sta stali druga poleg druge dve planini, tale v Italiji in onale v Avstriji. Ena od obeh je bila zelo revna in na slabem glasu, da je hudo umazana, pravili so ji »Cason di Lanza«. Po nji je lepi preval dobil svoje ime¹⁰. Z njega je naju pot peljala skozi Cadin di Lanza, zanimiv močvirnat kotel, nato pa v ključih strmo navzgor po rebri v široki predol Forca di Lanza (1834 m). Tu gori pa se človeku kar nepričakovano na jug razgrne čudovit razgled. V soncu se svetlo blešči ljubko zelena dolina, ki jo oživljajo številne vasi in vasice ter prav majhni zaselki. Sredi njih je Paularo, po furlansko Paulâr, največji kraj. Iznad doline se v višave dviga Monte Sernio, gora vsa bela, ki tam stoji kakor velikanski oltar in kaže le-sèm svojo severno, čez vse imenitno, sijajno podobo.

S predola je speljana steza, ki se je dobro ohranila iz časa prve svetovne vojne, v skalah po južnih rebreh Zermule. Ta steza se potem vleče pod grebenom po dolgi travnati gredi na zapad, dokler se od nje ne odcepi uhojena stezica, ki se obrne v sever in se strmo povzpčenja naravnost na vrh, 2145 m¹¹.

¹⁰ Casone pomeni stavbo, suhoto v planini, bolj trdno od »bajte« in z zidanimi stenami. Italijanski izraz »casone« je za take planinske hišice domač tudi pri Beneških Slovencih, vsaj tiste pod Matjurjem sem slišal tako govoriti.

¹¹ To pot sva prehodila midva s Stankom. Tura ni mogla biti posebno težka tudi ne do prve svetovne vojne, ko še ni bilo vojnih steza in stezic. Po knjigah pa se je pisalo: »Zdi se, da je pristop na Zermulo s strani Tabeljskega potoka ter zlasti od prevala Passo del Cason di Lanza nemogoč, priporočljiv in, kakor kaže, brez nevarnosti je samo z južne strani, od Paulara.« Ni razumeti, zakaj datira po pisanih podatkih prvi alpinist, vzpon na Zermulo šele z letom 1884, v razmerju z osvojitvijo drugih vrhuncev v Evropi tedaj zelo pozen čas. Prvi je skušal priti na vrh Zermule leta 1877 Beljačan Herman Findenegg, tisti, ki je v istem

Lepa gora je tale Zermula, ki so jo prvotno pisali Germula, a ji pravi domače ljudstvo na jugu po starem *Crete dal Muart*¹². Od kraja nisem vedel, ali naj se tule, na tem imenitnem vrhu, oziram naokoli v širne daljave, ali naj gledam okoli sebe po tleh. Zakaj vse to po skalah, po vseh režah v skalovju, po razdrtinah in sesutinah, ki so ostale od nekdanjih strelskih jarkov in drugih vojnih naprav, povsod, koder je le že sneg odkopnel, so v bujnem razcvetu cveteli celi šopi svetlo rumenih, blago dišečih trotovk, prekrasnih spomladanskih cvetic¹³. Nikjer na svetu nisem bil dotlej videl tega cvetja v tolikšnem obilju. Tudi po tem je bilo spoznati, da leze po tistih gorah le malo ljudi. Sicer štejejo Zermulo in vse tamošnje ozemlje med floristično najzanimivejša gorska območja.

In zdaj ta razgled! Do koder oči neso, same gore, sami hribi in doline, reke in potoki, neštete vasi, beli zaselki in zakotja pa po brezgozdnih površinah veliko planin. Časi jih je bilo še več, pripovedujejo. Z naraščajočim turističnim prometom, ki daje domačemu prebivalstvu po gostu obljudenih dolinah obilo in lahkega zaslužka, pa še zabave, čeprav goljufive, se planine opuščajo tudi ondod, gorjanci se rinejo v doline...¹⁴

letu prvi dosegel vrh Poliškega Špika. Prvi uspešni alpinist, vzpon na Zermulo pripisujejo odvetniku Ludviku Billia in Petru Capellaniju, ki sta opravila turo iz Paulara z vodnikom in so tudi sestopili na Paularo. To je bilo l. 1884. Domnevno so pa bili na vrhu Zermule že dve ali tri leta prej vojaki alpinci. Za goro Zermulo so pač razmeroma daleč prihodi in tudi so strmi dostopi. Giovanni Marinelli: »Guida del Canal del Ferro«, 1894, str. 306; isti: »Guida della Carnia«, 1898, str. 337; isti: »Guida della Carnia«, 1906, str. 139–140; odv. Lod. Billia: »Salita al Germula o Zermula«, Cronaca della Società Alpina Friulana, IV. letnik, 1884, str. 81–87.

¹² Crete dal Muart pomeni mrtvakov greben, mrtvakov hrbet. Z južne, furlanske strani, je Zermula videti kakor na dolgo iztegnjena, sivo bela skalnata gmota, širok zid, ki zapira na sever kotlino okoli Paulara. V tej podobi naše gore si je ljudska fantazija predstavljala velikanskega, ležečega mrliča. Prim. »Tote Frau« (mrtva žena), ki jo vidimo s trbiške postaje v razgledu na jug, v Remšendolskih gorah.

V Mehiki je velika gora, Ixtacihuatl po imenu, kar pomeni speča žena. Posamezni vrhovi te gore se imenujejo po delih ženskega telesa: najvišji vrh je El Pecho (prsca, 5286 m), sledijo La Cabeza (glava, 5100 m), il Cuello (vrat), Amaculecatl (noge), Rodillas (kolena), Espinillas (bedra), Barriga (trebuh).

¹³ Trotočka, avrikelj ali lepi jeglič, lat. *Primula auricula*, na Koroškem (piše Jože Kovačič v PV 1954, str. 289) ženikelj, na tolminskem igléc. Francozi pravijo prikupni rastlinici *oreille-d'ours* = medvedje uho.

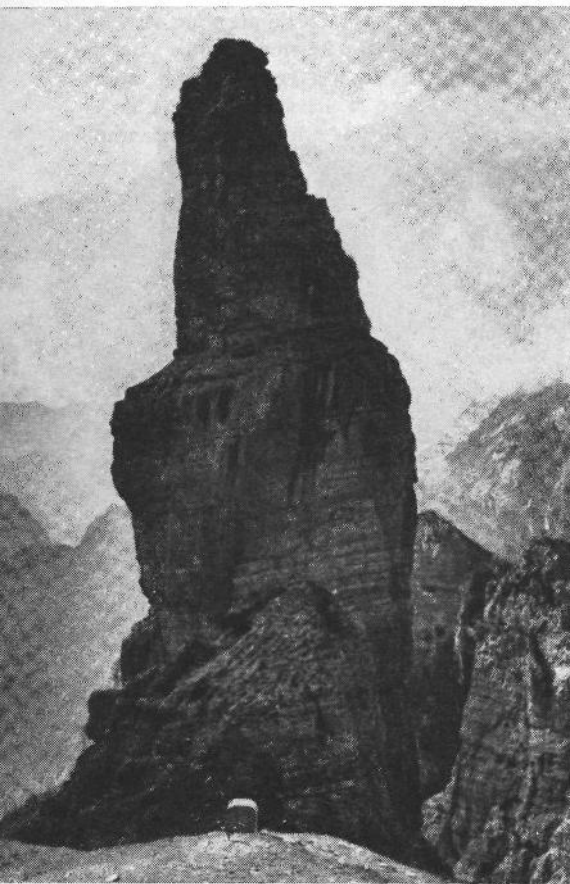
¹⁴ Treba mi je omeniti dvojce velikih razprav izpod peresa veččaka dr. Svetozarja Ilešiča: »Planine ob dolnji Zilji« (Geografski vestnik 1931, str. 120 do 146) in »Slovenska Ziljska dolina« (PV 1939, str. 149–166). V teh znanstvenih delih je orisan zemljepisni položaj dolnje, to je slovenske Ziljske doline od Šmohorja do južne beljaške okolice.

Motiva iz Karnije

Foto dr. L. Bellavitis

Campanile di val Montanaia z bivakom G. Perugini (Karnijske predalpe)

Foto dr. L. Bellavitis

Na jug se vidi sončna, čez vse slikovita kotlina okoli Paulara, obdana od belih skalnatih gora. Nad njo mogočno dominira veliki Monte Sernio, ki celo planinsko okolje veže v nenavadno dovršeno harmonijo. Levo od njega stoji lepo oblikovana Amariana¹⁵, čez barvito Predolino se izrazito kaže divji Zuc del Bóor. Še brez števila drugih vrhov Karnijskih in Julijskih Alp se v čarobnem krogu

Obrazložene so fizično geografske prilike, morfološke oblike, geološka sestava sveta, ki je o njem govor. Obširno so z nadrobni podatki o naselitvi obdelani problemi gospodarjenja in gospodarstva, gospodarske in poselne razmere, stanje in pomen živinoreje, planšarstvo, lega, značaj in pomen posameznih planin za dolinsko prebivalstvo, razni tipi planin in njih uporaba za to ali drugo vrsto živine. Obilno nam avtor navaja ustrezno bibliografijo.

¹⁵ Pri označbi dveh slik v PV 1960 sta se pripetili pomoti. Slika na str. 595 ni »Pod Kokom, v ozadju zapadne Julijske Alpe«, ampak je Monte Sernio, pogled s planine Piani di Lunze (Lónice torej tudi tam), tedaj z jugozapadne strani. In na str. 597 ni »Tabelja«, ampak gora Amariana ter pod njo karnijska, furlanska vas Amaro.

kopiči vse naokoli. Na severozapadu zbuja pozornost dolgi mejni hrbet zelo strmih pobočij, Findenig Kofel, Monte Lodin (tudi Lodino, Ludino ali Laudino), ki ima docela videz velike gore. Po svoji značilni obliki se da od daleč spoznati. Slovi po širokem razgledu, po bogastvu okamnin in svojevrstne flore (m. dr. *Dianthus deltoides*). V prvi svetovni vojni je igral pomembno vlogo in se je moral po njegovih hudih rebrih za cesarjevo čast in oblast boriti tudi naš Vilko Mazi, veljavni planinec, ki zna v miru o planinah pisati in jih tudi lepo nariše. Takrat pa se je onod mučil pri Skrilih, ki jih pišejo Secrelis, odahnil se je kadar je nanese na Bajdeški planini, ali na še niže ležeči Strmici, po nemško Sternitzel Alm, in tudi planina Kurnik (Kurnik Alm, v zadnjem času jo pišejo Gurnick Alm) je ostala marsikomu, ki se je tiste žalostne čase prekladal po karnijskih bojiščih, močno v spominu. A zdaj smo v miru in lepo je po gorah. Za Findenig Koflom vidim zvrh Zermule naprej na severozapad Lienzke Dolomite in daleč za njimi se v mrčavem ozadju dviga veliki lok Visokih Tur.

Na vzhodu, prav blizu, mikavno stoji svojevrstno oblikovani, skalnati Veliki Koritnik, v vsem vzhodnem delu Karnijskih Alp najvišji vrh. Škoda, ne bova zdaj nanj polezla, kakor sva si bila želela, ker samo za Zermulo smo se bili z marešalom zmenili. A zelo je naju mikal, močno vabil, v bližnji okolici orjak, Veliki Koritnik¹⁶. S težkim srcem, vendar ne brez upa, sem tja k njemu zavzdihnil: na svidenje! A vtem so se mi oči obrnile na sever in tam gori je pogled obstal na dolgi vrsti Ziljskih Alp, ki se vleče med Dravo in Ziljo od zapada na vzhod. Prav na sredi imenitnih snežnikov stoji Reisskofel, po spominu *Višprski vrh*, 2371 m, najvišji in najlepši v vzhodnem delu tistega gorovja, mogočen, izoliran, na daleč spoznaven čok s strmimi pečnatimi stenami¹⁷.

¹⁶ Prvi je objavil popoln alpin. popis Velikega Koritnika prof. dr. Johannes Frischauf (*Der Trogkofel* v *Osterr. Alpen-Zeitung* 1894, str. 298 i. sl.). Posebno zanimivi so njegovi podatki o flori. Gora se ital. imenuje Creta di Alp, nemški Trogkofel. S sedla Rudnik, z Vrh Korit, visi svet na zapad položno v značilno, od vseh strani zaprto globel, ki jo je ljudstvo poimenovalo korito ali v množinski obliki korita. Od tod imajo ime Veliki Koritnik, sama gora, in Koritniki, tista gorska skupina.

Nemški Trog, ital. truogolo, furl. áip, kadorski (Cadore) laip pomenijo po našem korito za napanjanje živine, zlasti izžlebljeno deblo.

¹⁷ Višprski vrh se vidi tudi s Triglava. Kdor ga ne bi iz lastnega poznavanja pogodil, naj si za orientacijo pomaga z Mazičevem »Razgledom s Triglava«.

(Se nadaljuje)

Bivak

Tone Grušovnik

Pri počitku pri Robanu hitimo mimo planšarije. Kolena se zagrizajo v strmino; ker drsi, napredujemo bolj počasi. Pot je strma, ovira nas visok sneg, treba se je navezati na vrh. Najprej se navežem jaz, nato Vili, za njim Franci in na koncu Janez.

Napredujemo hitreje kot v začetku, čutimo, da se bliža večer — nihče nima ure. Varovalna vrh beži vse hitreje skozi roke, še bolj pospešimo korak. Teren postaja lažji in končno smo pri izstopu. Pot je tukaj lažja, čeravno gazimo sneg čez kolena. Mračno je. Odločimo se za pot, katero le slutimo.

Čez kake pol ure hoda se izlušči iz teme in megle na nasprotni strani hriba nekakšno zidovje. Napotimo se tja in ugotovimo, da so to ruševine nekdanjega Kocbekovega doma. Vsi smo izmučeni, zato se po posvetu pred zidovjem odločimo za bivakiranje. Stopimo v prostor, ki je bil nekoč veža. Snežna preproga se nežno vda pod premočenimi čevlji. Napotimo se dalje in stopimo v večji prostor. Sprva ničesar ne vidim, vendar, ko se oko prilagodi temi, opazim v snegu nekakšne svetlejšje lise. Ozrem se kvišku — presenečenje, oblije me medla svetloba, ki prihaja skozi ostanke strehe. Iz kota, kjer bi bili najmanj izpostavljeni neljubim pošiljkam snega in vetra, potegnemo sneg. Na srečo najdemo nekaj starih tramov in se »udobno« namestimo. Prva misel, ki nas prešine, je, da bi se ogreli s kakšnim čajem ali ognjem. Jaz privlečem na »dan« gorilnik in preostali špirit, ki mi ni stekel. Janez in Franci gresta pogledat, če je možen prehod na Korošico. Hitro se vrneta. Megla postaja vse gostejša. Tačas mi uspe zagreti v menazki nekaj vode za čaj. Toda glej, gorilnik sabotira in noče goreti. Mučim se na vse kriplje, a ne preostane nam drugega, da spijemo le toplo vodo. Tudi trhle deske ne gore, čeprav jih cepimo, kot da jih bomo imeli za zobotrebce. Miroljubno izložim svoj nahrbtnik, slečem premočene pumparice, te nadomestim s trenirko, in vtaknem noge v nahrbtnik. Začne me tre-

sti, natakem si rokavice in kapo, toda nič ne pomaga. Čeprav imam rokavice, me v prstih prav pošteno ščiplje, zato potegnem z ene roke rokavico, vzamem medlo gorečo svečo in jo na ta način ogrevam. Enako napravim z drugo roko. Tačas se Vili ubada s cepljenjem tresk, nanje izlijemo preostali špirit, pa noče goreti. Nekdo najde nekakšno »skledo«, vanjo položimo treske in papir. Janez z malo upanja prižge papir, in ta začne počasi goreti, z njim pa tudi treske. Vsi skočimo na noge, jaz seveda iz nahrbtnika in začnemo iskati nože ter cepiti treske. Takoj smo zabili v zemljo debelejši treski, nekje smo staknili žico in začnemo se kuharsko usposablјati. Najprej skuhamo planinski cvet, bil je nekoliko voden, vendar smo ga s slastjo popili. Nato se pogostimo še z argo juho in čajem. Ob ognju napravimo tudi nekakšno rampo, kjer sušimo mokre dele obleke. Po večerji se dogovorimo, da bomo vso noč čuvali ogenj in zato je potrebna straža.

Prvi je bil na straži Vili. Zavil sem se v odejo, noge vtaknil v nahrbtnik in legel na hlood ob ognju. Uspelo mi je za nekaj časa zadremati. Iz spanja me prebudi krepak Vilijev udarec in glas. Skočim na noge. Ne zavedam se takoj, kaj se godi, vendar mi Vili v roke že tišči cepin. Kar v nogavicah stopim k nekdanjemu vhodu, med potjo se mi noge močno majejo. Najprej ne vidim nič, vendar ko oči bolj napnem, vidim nekakšne sence, ki se premikajo. V tem prideta tudi Franci in Janez in precej plašno pogledujeta v smeri senc. Kasneje se pomirimo. (Zjutraj se je izkazalo, da so bili gamsje.)

Naslednji stražar sem jaz. Še vedno včasih pogledam na snežno odejo okrog ruševin. Megla se dviga in to izkoristim za opazovanje. Nahajamo se v nekakšni vrtači, povsod okrog pa so skalnati roglji, pokriti s snegom. Za menoj nastopita stražo še Janez in Franci. Proti jutru precej resno zavija okrog zidovja in tudi »streha« nam ne prizanaša. Ogenj ne zaleže mnogo, zato tudi ne moremo zaspati. Mraz res neznansko pritiska. Na eni strani ti je vroče, da bi se spekel, ker si preblizu ognja, na drugi strani pa te zebe. Franci je zaradi mraza in strahu kuril pravi kres in zato tudi končna bilanca bivakiranja: zažgane odeje, čevlji, nogavice, vetrovke, strt cepin in nepozabni spomini na minulo noč. Naslednji dan je zelo gosta megla, sneži. Še pogled na edinstveni bivak, nato pa nove stopinje v sveži sneg.

Še o gorniških izrazih

Dr. Ivan Gams

V drugi številki PV 1965 se je dr. V. Š. lotil hvalevredne in težke naloge, definirati gorniške izraze. Imel bi lažje delo, če bi že izšel prirodoslovni slovar, ki smo ga pred več leti v okviru nekaterih strokovnih društev reševali na številnih sejah, in terminološki slovar, ki ga pripravlja terminološka komisija Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Tako se je moral pisec sam lotiti razlage tudi nekaterih strokovnih terminov, ki jih uporabljajo gorniki, vendar pri vseh ni imel srečne roke. Tu omenjam le nekatere geomorfološke in geološke izraze, ki imajo v omenjenih dveh strokah drugačen pomen, kot jim ga je pripisal dr. V. Š. Izraze, ki so samo gorniški, morejo in morajo določevati po mojem mnenju gorniki sami. Pri tistih, ki so povzeti iz strokovne terminologije, pa odloča stroka, da jim določi pomen. Če bi hoteli gorniki ustvariti na primer posebno gorniško geološko izrazoslovje in turisti posebno turistično geomorfološko izrazoslovje, kmalu ne bi več vedeli, v katerem smislu naj pojmujeemo izraze, ki jih nekje slišimo ali čitamo.

Slojevitost v geologiji ni »lastnost neravnih delov zemeljske površine,« kot to navaja dr. V. Š., temveč je lastnost kamenine. Sloj ni »skupnost odkladnin, ki tvorijo enotno gmoto,« temveč je kameninska gmota z dvema ploskvama. Je odraz kontinuirane sedimentacije.

Treba je priznati, da tudi v geologiji ni popolne enotnosti glede razlik med sloji, skladi in plastmi, vendar piše večina o slojih, kadar mislijo na rudne, premogovne ali vodne sloje, o plasteh, če so tanjši, in o skladih, če so debelejši.

Lezika ni »plast kamenine med dvema slojema,« temveč stična ploskev dveh slojev ali skladov. Lezike v apnencih v skalnih gorah so na površju često razširjene v špranje.

Preperavanje v geomorfologiji in geologiji ni samo mehanično, temveč tudi kemično razkrajanje kamenine. S pomočjo kemičnih procesov nastajajo gline in ilovice, ki bi jih bilo treba navesti kot plod preperavanja.

Balvan (Slovenski pravopis 1962) piše samo balvan in ne bolvan, ki ga navaja omenjeni

članek kot sinonim) je po dr. V. Š. »velika skala, ki se je utrdila na podlogu ali na vrhu kake vdolbine« (Če naj ima pojasnilo kak smisel, bi bilo treba podrobneje pojasniti, kakšna vdolbina je mišljena). Nekateri gorniki res pravijo balvan vsaki večji samotni skali ne glede na poreklo. Že R. Badjura (Ljudska geografija, terensko izrazoslovje, Ljubljana 1953, str. 140) pa predlaga namesto balvana peč, debeli kamen ali preprosto kamen. Badjurovo priporočilo se mi zdi umestno, ker je balvan termin iz glacialne geomorfologije, ki pomeni samo tako skalo, ki jo je odložil ledenik. V isti stroki pomeni groblja le ledeniško odloženo kamenje. Mislim pa, da bi se v tem primeru morala stroka ozirati na ljudsko izrazoslovje in govoriti o ledeniški groblji, kajti ljudje imenujejo ponekod grobljo vsak kup kamenja, četudi so ga sami nanesli s polja ali travnika.

Ježa ali terasa je vzpetina, ki leži pod višjo vzpetino in nad nižjo ter ima uravnano vrh-njo ploskev. Tako dr. V. Š. V slovenski geomorfologiji terasa ni istovetna z ježo, temveč prej s polico. Pomeni površje, ki ga je izravnala tekoča voda, ki je vanjo poglobila strugo, nižjo teraso ali dolino. Teraso ravnino, ki je erozijskega ali akumulacijskega postanka, omejuje navzdol breg — ježa. Ježo v smislu brega omenja že R. Badjura (o. c. str. 65).

Globel, vzpetina. Dr. V. Š. je podrobno razčlenil izrazoslovje za vzpetine in v tem vidim največjo vrednost članka. Manj pozornosti je posvetil tistim reliefnim oblikam, ki bi jim lahko skupno rekli globeli (kotanje, konte, globače, doli itd.). Oba izraza pa je preveč ohlapno označil, ko je navedel: »Globel je del zemeljske površine z negativno relativno višino.« Zadnji izraz pomeni »navpično razdaljo med dvema določenima točkama na zemeljski površini.«

Enako je z vzpetino, ki je po dr. V. Š. »del zemeljske površine s pozitivno relativno višino.« Pri globeli in vzpetini ne vemo, od katere točke zemeljske površine naj računamo relativno višino. Gornik, ki bi imel na umu le navedene definicije in ki bi svojo višino vzel za izhodišče določevanja relativne višine, bi z vrha Triglava videl po Sloveniji eno samo neravno globel. Če pa bi vzel za izhodišče najnižji kraj na obzorju, bi gledal eno samo neravno vzpetino. Ali ne bi bilo bolje po šolsko povedati, da je vzpetina reliefna oblika, ki se dviga iznad okolice? Po isti logiki je globel reliefna oblika, ki se pogloblja v okoliški teren.

Sestava neke terminologije je tako zahtevna, da često presega zmožnosti enega človeka. Zato je skupinsko delo običajno. Tako dela tudi terminološka komisija pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, ki sistematično zbira podatke o izrazih iz raznih narečij in iz literature. Ali ne bi bilo prav, če bi pritegnila k sodelovanju vse, ki so voljni dela, in čim prej predala zaključke javnosti v tiskani obliki?

Postavljanje šotora v Veliki Ališnici

Foto J. Brojan

Durmitor

(O odpravi mojstranških alpinistov
v letu 1964)

Janez Brojan

Mnogo sem že slišal o Durmitorju in njegovi lepoti. Nikoli nisem imel priložnosti in družbe, da bi se odpravil tja. Durmitor je pač daleč. Že v zimskem času smo se menili. Zaposlili smo Jeseničana Janeza Krušica za nasvete. Dal nam jih je cel kup. Pa smo šli: z eks-presnim vlakom do Beograda, od tam z avio-
nom do Žabljaka, nazaj pa po morju od Budve do Reke.

19. julij:

Ob pol osmih smo prispeli v Beograd. Gustelj, Klavdij in Stane se takoj napotijo na potovalno agencijo, kjer smo imeli rezervirane vozovnice za avion. Žal je ta odpeljal po novem voznem redu že ob osmih. Srečo pa

smo le imeli: Prejšnji dan je na Žabljaku deževalo in tako avion ni mogel pristati. Ob dvanajstih je vzletel drug. Letimo preko kanjona Tare. Kako ozka in temna je tesen, po kateri se pretaka! Pristanemo na planinski jasi v višini 1500 metrov. Od tu do Žabljaka je še 7 km. Tja vozi avtobus.

Ob pol petih se odpravimo težko natovorjeni v gozd, desno ob Črnem jezeru in Mlinskem potoku. Na pol poti stoji v gozdu spomenik padlemu borcu narodnemu heroju Jakobu Lešnjaku. Kmalu se znajdemo na Crijepolni poljani, kjer je raztresenih nekaj planšarskih koč. Ne ustavljamo se, kajti daleč je še do Donje Ališnice, bliža pa se večer. Na planini Donja Ališnica si poiščemo primeren prostor za bivačiranje.

21. julij:

Odrinemo naprej do Gornje Ališnice. Prelepa je ta krnica, obdana z ene strani z navpičnimi stenami, z druge pa s cvetočimi pašniki. Po kosilu so se takoj odpravile tri naveze, Mlekuš-Kofler, Delavec-Ažman ter Lavtižar-Brojan ml. v severno ostenje Bezimenega vrha (2480 m). Jaz sem bil ta dan dežurni.

22. julij:

Sestopimo preko grebena Gornje Ališnice, preko strmih pobočij v dolino Skrčkih jezer. Ko iščemo prehod v strmeh, se pojavi nad nami pet orlov. Kar malo strah nas je bilo.

Pri Skrčkem jezeru

Foto S. Koflar

S tovorom v bazo, prvi spredaj Janez Brojan

Že smo na južni strani Bezimenega vrha in Bobotovega kuka (2522 m). Čudovita so bila Skrčka jezera, ki so nas vabila v svojo bližino. Človek bi vse to opazoval ure in ure, a čas nas je priganjal. Odpravimo se takoj pod južno ostenje Bezimenega vrha in sicer tri naveze. Naveza. Brojan st. — Brojan ml. sva se odločila preplezati steno med smerema Krušic-Tepina in Lipovšek. Stena je v začetku zelo strma in gladka, vrstijo se kamini, počli, žlebovi, in nazadnje še previs. Stene so prav tako lepe kot v Julijcih. Kar lepo napredujemo in po treh urah plezanja izstopiva na tretji vrh Bezimenega vrha. Druga naveza Delavec-Ažman vstopi desno od Lipovškove smeri. Tudi njima je šlo dobro, saj sta bila še pred nama na izstopu. Naveza Mlekuš-Kofler je zastavila v poševni počli jugovzhodne stene Bobotovega kuka. Smer je kar precej težka + V, — VI. Po štirih urah trdega plezanja sta tudi onadva izstopila iz stene.

23. julij:

Navezi Mlekuš-Kofler, Lavtižar-Ažman poizkušata preplezati jugovzhodno steno Crvenih gred (2100 m). S sinom Janezom sva šla še enkrat v jugozapadno steno Bezimenega vrha. Dostop do vstopa v steno je bil isti kot prejšnji dan. Stena je v začetku zelo trda in odbijajoča, izredno krušljiva, polagoma pa se zboljša. Hitro napredujemo, po preteku treh ur še izstopiva na skrajni zapadni vrh. Janez je odšel proti taboru, jaz pa sem se namenil, da preplezam še ves greben Bezimenega vrha ter zvezni greben do Bobotovega kuka. Zadnji je sestavljen iz navpičnih zob in stolpov. Dve uri plezanja, preden sestopim do sedla, preko katerega poteka pot na Bobotov kuk. Poti so tu samo markirane, ne pa zavarovane. Sem na najvišjem vrhu Durmitorja. Lep je razgled na njegove sosedje. Sonce močno pripeka, od juga pa se vane ogromni črni oblaki, ki jih spremljajo bliski z gromom. Bliža se nevihta. Zamikala me je še vzhodna stena Bobotovega kuka, odločil sem se za sestop preko nje. Kar hitro sem napredoval pri sestopanju, le zadnja tretjina mi da več opravka v gladkih, navpičnih ploščah. V snežišču pod sedlom srečam Justina in Ažmana, ki gresta še na drugo turo v severno steno Bezimenega vrha. Povesta mi, da so se vrnili iz Crvenih gred že ob dvanajstih. Plezarija je bila res lepa. Ker so hoteli izkoristiti vsako minuto, so se odločili za še en vzpon. Tudi Klavdij in Janez sta jo zastavila v severno zapadno steno Djevočke ali Okamenjake, kakor ga imenujejo domačini. Stena je popolnoma navpična in gladka, a kljub temu sta dobro napredovala. Ta dan je bil za nas res ploden, saj smo napravili kar dvanajst vzponov brez vsake nezgode.

24. julij:

Ob šestih odrinemo zopet težko natovorjeni po pešeni sipini proti Račvan sedlu (2100 m). Od tam se spustimo v dolino Valoviti dol, preko nje desno navzgor pod Bogazom na drugo sedlo v dolino Velika Prevoja in zopet

navzgor na tretje sedlo Velike Karlice. Po peturni naporni hoji se ustavimo v krnici Velike Karlice obdane z ene strani z navpičnimi stenami Bandjerne Slemenca, z druge pa so s travo poraščena strma pobočja Žute Grede. Kar sami so nam popadali težki nahrbtniki z ramen. Postavljamo šotore z vso naglico, kajti priganjala nas je nevihta. Najbolje jo je odnesel Stane, ki je šel iz Gornje Ališnice v Žabljak nakupovat hrano ter rezervirat karte za avtobus.

25. julija smo prevedrili v šotorih.

26. julija pogledam pod steno, ki je oddaljena od šotora kakih dvajset minut. Ko prispem do severovzhodnega raza Bandjerne—Sleme, se megla razkadi in posije sonce. Ne morem se ustavljati vabljivosti stene. Vstopim, precej mokro je, polagoma se dvigam. Par mest je zelo težkih in izpostavljenih. Steber je visok približno 200 do 250 metrov. Po eni uri in 25 minut stojim kakor na igli. Vrh je komaj toliko, da stopiš. Podoben je Stenarjevemu severnemu razu, le da je še bolj krušljiv. To je bil naš zadnji vzpon v Durmitorju. Vseh je bilo 25.

Ob enajstih smo bili zopet ob Črnem jezeru v Žabljaku.

27. julija pešačimo po cesti od Črnega jezera do Žabljaka. Ob šestih nas odpelje avtobus v Šavnik in preko Nikšića in Titograda k morju. Po morja široki cesti smo prišli na Reko, odtod pa obloženi z lepimi spomini v deželo pod Triglavom.

ŠMOHOR V ZILJSKI DOLINI, nemško Her-magor in Gailtal, je l. 1964 praznoval 80-let-nico ÖAV pod geslom »Praznik zvestobe«. V poročilu o tem jubileju beremo med drugim, da je Ziljska dolina na meji Italije, da je mnogo trpela v obeh vojskah, da je bila potem, ko je Italija prelomila zvestobo l. 1915, sama v fronti, da so si po l. 1918 morali Italijani izmisliti imena za obmejne gore in pre-laze, da se je šmohorska sekcija zaradi go-spodarskih težav po l. 1927 morala priklju-čiti beljaški. Po l. 1960 je tudi to okolico zajel »boom« avstrijskega turizma in z množico turistov odrinil tudi romantične čase rožice po imenu »Wulfenia carinthiaca«, ki menda raste samo v Ziljski dolini in v Himalaji. Predsednika sekcije, urarja Kuryja, so ime-novali za častnega predsednika, postavili so spomenik z napisom »Ich hatte einen Kame-raden« v spomin vseh, ki so padli v Kareliji, na Kavkazu, Monte Cassinu, in bogve kje še... Nobena beseda pa pri tem ni omenila slovenskega mejaša, čeprav je tisti častni predsednik slovenskega imena (Kuri je npr. rateško ime) in je zastopnik ÖAV bil Gasparič in čeprav je vsa Ziljska dolina en sam ling-vističen in etnografski spomenik naše krvi. Pa tudi planinska podružnica Slovenskega planinskega društva je nekoč tu delovala kot narodnoobrambna priča in dejanje.

Aljažev stolp na Jesenicah

Uroš Župančič

V zadnjem desetletju preteklega stoletja je boj med nemškimi in slovenskimi planinci v Triglavu dosegel svoj višek.

V prvih vrstah so stali poleg piparjev tudi številni drugi srčni in zavedni gorniki, med katerimi sta najbolj vidna dr. Josip Tičar in župnik Jakob Aljaž.

Jakobu Aljažu je bilo 44 let, ko je prevzel triglavsko faro. Na Triglavu ga prvič zasledimo v zgodnji dobi našega planinstva (1887. leta). Pri tem prvem vzponu mladega župnika na vrh Triglava se je tudi porodila srečna misel, da na najvišjem vrhu Julijskih Alp postavi stolp.

Istega leta (1893), ko so piparji ustanovili prvo slovensko planinsko organizacijo, je tudi Aljaževa dolgoletna zamisel in želja dobila konkretnije oblike. 10. marca 1895 se je vršil ustanovni občni zbor radovljiške podružnice SPD. Tedaj je bilo dano znamenje za poživljeno delo slovenske planinske organizacije v Triglavu in njegovi sosesčini.

V želji, da bi gradili na svoji zemlji, je dovški župnik kupil svet na vrhu Triglava za 1 goldinar. Aljaž je tako postal najvišji posestnik v Sloveniji.

Kleparski mojster Belec iz Št. Vida pri Ljubljani je po Aljaževih načrtih izdelal stolp, šest nosačev pa je v poletju leta 1895 znosilo posamezne dele na vrh Triglava.

Aljažev stolp na Triglavu so z velikimi slovesnostmi odprli pred 70. leti, 7. avgusta leta 1895. Triglavski župnik je dal izdelati stolp na svoje stroške in ga tudi za svoj denar opremil.

Leto 1895 je bilo nad vse pomembno za triglavsko zgodovino. Janez Klinar, Požganc in Kobar iz Mojstrane so 55 metrov pod vrhom Triglava uredili tudi znano Staničevo zaveetišče, v katerem je na hudi uri prostora za 15 ljudi.

19. avgusta letos pa bo poleg Aljaževega stolpa in Staničevega zaveetišča slavila svojo 70-letnico tudi Vodnikova koča na Velem polju. Planinski muzejski delavci na Jesenicah so za te visoke jubileje izdelali lično maketo prve Vodnikove koče na Velem polju, poleg tega pa so že sredi meseca maja v Tednu narcis postavili na zapadni strani terase pri tržnici na Jesenicah originalni Aljažev stolp, ki vzbuja veliko zanimanje.

Domače planinsko društvo z Jesenic bo skušalo okolje Aljaževega stolpa na Jesenicah primerno urediti skupaj s turističnim in hortikulturnim društvom. Vsi skupaj bodo uredili bogat alpinetum, ki bo v okras kovinarskemu mestu.

Izdelali so tudi primerno štampljko, podobno oni na vrhu Triglava, ki je vsakomur vedno na razpolago v prodajalni spominkov v avli jesenškega kolodvora.

Jeseniški planinski muzejski delavci bi v letošnjem letu tudi radi dostojno počastili 70-letnico Planinskega Vestnika. Organizirati in urediti so nameravali razstavo slovenske planinske knjige, pa jim na žalost to ni uspelo, ker jim je zmanjkalo sredstev, sape in primernih reprezentančnih prostorov. Gotovo bi bilo potrebno in primerno za tako visok in pomemben življenjski jubilej Planinskega Vestnika, ki je že polnih 70 let zvest kulturni in strokovni spremljevalec in usmerjevalec naše planinske organizacije, kjer koli organizirati in urediti primerno razstavo slovenske planinske literature, ki naj bi bila veran prikaz vsega našega planinskega literarnega dela.

Želja vseh ljubiteljev in obiskovalcev gora je, da bi se letošnjih in vseh drugih pomembnih obletnic iz naše planinske zgodovine spominjali vsi, ki ljubimo planinski svet.

Posvetovanje o planinskem amaterskem filmu

1. Priprava posvetovanja

Propagandna komisija PZS je 3. julija t. l. priredila posvetovanje o planinskem amaterskem filmu. Posvetovanje je skušala čim bolj pripraviti in je zato že v začetku l. 1965 poslala okrožnico vsem predsednikom planinskih društev s prošnjo, naj javijo PZS, kdo od članov PD se posveča amaterski filmski dejavnosti.

Odgovore smo do konca aprila t. l. dobili od naslednjih planinskih društev: Radovljica, MTT Maribor, Litostroj, PD PTT Ljubljana, Litija, Prevalje, Bohor, Dol pri Hrastniku, Sežana, Črnuče, Ormož, Ilirska Bistrica, PD Ljubljana-matica, Krško, APD Ljubljana, Solčava, Mežica, Javornik — Koroška Bela, Nova Gorica, Rim. Toplice, PD PTT Maribor, Škofja Loka, Maribor-matica, torej od 100 društev 22 odgovorov. Iz njih smo zvedeli za imena 26 amaterjev, ki večinoma z lastnimi kamerami snemajo gorski svet in dogajanje v njem. Vsem tem in njihovim društvom smo v začetku junija t. l. poslali vabila na posvetovanje ob predvajanju predloženih filmov. Vabilo se je glasilo takole:

»Planinska zveza Slovenije, propagandna komisija vas vabi na *posvetovanje o amaterskem planinskem filmu združeno s predavanjem najboljših filmov* v soboto dne 3. julija 1965 ob 9. uri v dvorani ELES, Ljubljana, Hajdrihova 2. Dnevni red:

1. Uvodna beseda zastopnika PZS (Orel). 2. Strokovni referati: O izboru motivike in amaterskih možnostih za snemanje planinskih filmov (Marjan Cilar); O pomenu filmske dokumentacije v planinstvu (M. Šubic); Strokovni prijem pri snemanju planinskega filma (Deržaj). 3. Predvajanje predloženih filmov. 4. Razgovor o predvajanih filmih i. dr. 5. Razno.

Pogoji za prijavo filmov in prijavni listi so priloženi. Planinska zveza Slovenije prevzame stroške za nagraditev najboljših filmov, za diplome in priznanja, za vso organizacijo predvajanja, delo žirije in drugih sodelavcev. Potne stroške za povabljenе udeležence prevzame društvo, ki je imetnika kamere prijavilo PZS, iz proračuna propagandnih odsekov. Filmi morajo biti prijavljeni in odposlani na naslov PZS do 26. VI. 1965. V žiriji so Marjan Cilar kot predsednik, Mile de Gleria, Dore Klemenčič, Mario Šubic, dr. France Brenk in Tine Orel. V poštev za predvajanje pridejo amaterski filmi dokumentarne, reportažne ipd. vsebine, na 8 mm in 16 mm traku ne glede na dolžino. So lahko črno-beli ali barvni, nemi in opremljeni z lastno (improvizirano) glasbeno spremljavo na magnetofonskem traku. Za vsak film je treba poslati prijavni list na formularju, ki ga prilagamo. Najboljše predložene in predvajane filme bo PZS nagradila, eventualno tudi odkupila (nagrade din 30 000, 20 000, 10 000), ostalim bodo izdane pohvale in diplome.«

Prijavni list za vsak predložen film je terjal naslednje podatke: Priimek in ime avtorja filma, rojstni podatki avtorja, avtorjev naslov — službeni, privatni, podatki o prijavljenem filmu: Format (8 mm, 16 mm), nemi, ozvočen; črnobel, barvni; dolžina traku, naslov filma, scenarij, kamera, režija, leto izdelave, kraj snemanja, izdelal (laboratorij, kinoklub), podpis avtorja ali prijavitelja.«

Poleg zgoraj naštetih smo povabili na posvetovanje tudi nestorja slovenskega planinskega filma Metoda Badjuro, filmskega recenzenta »Dela« Marino Golouhovo, predsednika PZS dr. Miho Potočnika in s posebnim oglasom širšo javnost.

2. Posvetovanje

Nismo bili razočarani nad slabo udeležbo in niti nismo iskali izgovorov, da čas ni bil najprimernejši, saj poznamo stanje našega filma in posebej našega planinskega filma. O tem smo zapisali nekaj besed v l. 1963 in 1964 ob obnovi »Triglavskih strmin« in ob trentskega festivalu 1964. Prav zato se nam je zdelo, da nekaj moramo storiti in po možnosti skleniti nekaj ukrepov v bližnji prihodnosti.

Zakaj je sploh prišlo do posvetovanja? Propaganda brez filma danes ni več propaganda.

Planinska pa bi morala imeti svoj filmski obraz in izraz toliko bolj, ker je v zadnjih 40. letih dosegla zares lepe rezultate (Trenker, dr. Fanck, pri nas Badjura, prof. Ravnik). Za vzgojo in obveščanje je film danes ena največjih sil. Ljubezno do narave, pota do nje, premagovanje težav v stenah in na gorskih potih, spoznavanje gorskega sveta itd., to je obsežna snov, ki ima v filmski zgodovini svojo tipično produkcijo, ki življenje sodobnega človeka spremlja in ga oblikuje, s tem pa te vrste filmska produkcija krepi svoj kulturno-vzgojni vpliv in pomen. Nima smisla govoriti o krizi planinskega filma. Če po Trenkerju, dr. Fancku, Spencerju Tracyju in »Zvezdah opoldne« zadnje čase ne nastaja planinski film z dramskim profilom, s tem še ni rečeno, da je vloga planinske snovi v umetniškem, igranem filmu za vse čase odrinjena v kot. Drugi razlogi: 500 amaterskih kamer na Slovenskem ne sme mimo gorskega sveta, ki je za turizem še važnejši kot morje, saj omogoča takorekoč celoletno sezono. Naša sonda v prvih mesecih 1965 je ob šibki administrativni ekspeditivnosti in disciplini družtev na mah odkrila 26 kamer v rokah planincev. V resnici jih je mnogo več. Ne glede na položaj in razmere v slovenski filmski produkciji planinci ne smemo biti zadovoljni s stanjem oziroma z odsotnostjo planinskega filma. Imamo kino-klube, imamo filmski servis, »Vibo«, »Triglav«, torej mnogo več, kot smo imeli pred 33 leti, ko so nastajale »Triglavske strmine«, imamo 29 slovenskih celovečernih filmov in 400 dokumentarnih — v 20 letih, vse to pa pomeni, da smo v okviru slovenskih filmskih dosežkov glede planinskega filma krivi — dokaj zamud. Planinska organizacija mora poskrbeti za to, da se razmere v tem pogledu vsaj nekoliko spremenijo. Na posvetovanju je v tem smislu navzoče v imenu Planinske zveze Slovenije pozdravil načelnik propagandne komisije T. Orel. Med drugimi sta se posvetovanja udeležila tov. Milka Badjurova, dr. Miha Potočnik, predsednik PZS, od zunanjih družtev pa so zastopali Koroško Belo tov. Marjan Bizjak, prof. Stanko Kotnik Prevalje in tov. Jože Erman Sevnico. Kot član žirije je bil navzoč profesor Akademije za gledališče, radio, film in televizijo dr. France Brenk. Tov. Orel je na kratko označil namen posvetovanja in kako je do njega prišlo, nato pa za uvod v razgovor predlagal nekaj ukrepov, ki jih lahko vsaj deloma izvede Planinska zveza Slovenije s svojimi močmi.

Nato je predsednik žirije tov. Marjan Cilar v daljšem referatu razpravljajl o amaterski filmski proizvodnji, o njenih možnostih in o njeni organizaciji, o posebnih težavah snemanja v gorah, ki vplivajo na tehniko, ritem in kvaliteto, in o pobudah, ki bi bile potrebne, da bi v okviru republiškega in zveznega amaterskega filma prišlo v kratkem tudi do organizirane planinske amaterske filmske produkcije. Prof. Brenk je opredelil vlogo amaterskega filma, ki pomeni tudi v okviru Slovenije ogromno silo, moralni in materialni

potencial za ustvarjanje kvalitete in tudi določeno pobudo za usmerjanje profesionalnega filma. Posebej je poudaril filmsko abecedo, to je osnovne vrednosti, ki omogočajo sicer tehnično kvaliteto filma, ki pa še ne omogočajo nastanka kvalitetnega filma, naj si bo kratek filmski zapis, dokumentarni ali kulturni film, da ne govorimo o igranem umetniškem filmu. Mario Šubic je v svojem referatu utemeljeval potrebo po planinski filmski dokumentaciji in navedel vrsto dogajanj, ki pridejo v poštev kot ideja, motiv in gradivo. V tem pogledu ga je v razgovoru dopolnjevala tov. Darinka Petkovšek. Tov. Badjurova je našela nekaj scenarijev, ki jih je predložil ali pa nanje opozoril Metod Badjura, vendar slovenska filmska podjetja zanje niso pokazala zanimanja. Prof. Stanko Kotnik je opozoril na filmski pouk v seriji člankov, ki

naj bi izšli v Planinskem Vestniku, tako nekako, kakor je pred vojno Janko Ziherl v »Našem rodu« pisal o fotografiji. K vsemu temu so navzoči dodali še vrsto koristnih pripomb in predlogov, vse pa se je na koncu posvetovanja strnilo v naslednje

sklepe:

Planinska zveza Slovenije naj s svojimi organizacijskimi možnostmi poveže filmske amaterje in poskrbi za delovne kontakte med njimi, strokovno pomoč pa bi nudil eden od kinoklubov, ki se s tako dejavnostjo že dalj časa uspešno ukvarja.

Planinska zveza Slovenije naj s pomočjo enega teh klubov še to jesen priredi *začetniški in nadaljevalni filmski tečaj* v Ljubljani za amaterski planinski film.

Redka fotografija! V ospredju Perkova glava v Matkovem kotu, v ozadju Skrbina, Ojstrica, Skarje,

Planinska zveza Slovenije naj že letos poskrbi za skromno pobudo, s katero naj bi pospešila delo za planinski amaterski film. V ta namen naj ustanovi eno ali dve nagradi za najboljši planinski dokumentarni film, ki bi se podelili na republiškem festivalu amaterskega filma v Ljubljani (plaketo »Zlatorog«, denarno nagrado).

Planinski Vestnik naj poskrbi za serijo član- kov o snemanju v gorah, planinska propa- ganda in kulturno-literarna komisija pa za gradivo, ki bi služila za scenarije kratkih fil- mov, za oblikovanje reportaž. (Težave s scenariji je poudarilo tudi to posvetovanje).

V l. 1966 naj bi PZS poskrbela za prvo revijo slovenskega planinskega dokumentarnega fil- ma, ki bi jo pravočasno razpisala in poskrbela za potrebna sredstva.

Baba in Planjava

Foto N. Isajević

PZS naj bi se pri tem prizadevanju povezala tudi s slovenskimi filmskimi podjetji, RTV in Skladom za pospeševanje filmske umetnosti. Pobrigati bi se morala tudi za turistične na- ročne planinskih kulturnih filmov, saj po- menijo izvrstno propagandno sredstvo za letni in zimski turizem.

PZS bi morala skupno z drugimi, ki so od- govorni za slovenski film, poskrbeti, da bi že zaradi propagande, če ne zaradi mednarodne afirmacije, nastopili s planinskim ali razisko- valnim filmom v Trentu in v Milanu, ki zad- nja leta prireja turistične propagandne fes- tivale.

V okviru planinske propagande naj se usta- novi poseben referat samo za planinski doku- mentarni film.

3. Predvajanje predloženih filmov

Žirijska komisija je prejela v evidenco 6 kratkih filmov:

1. Slavko Jančar, Filmske skice iz Bohinja
2. Stanko Kotnik, Izlet v neznanu
3. Stane Košir, XII. zlet planincev PTT Ju- goslavije na Komni
4. Marjan Bizjak, Titova štafeta na Triglavu l. 1965

5. Slavko Jančar, Z železnico na Jungfraujoch
6. Slavko Jančar, Čez Dolomite na Gornjergrat. Poleg teh je prijavil dva filma tudi akad. slikar Dore Klemenčič — Maj, žal do pred- vajanja teh dveh zaradi pomote ni moglo priti. Pri ocenjevanju predvajanih filmov je imela žirijska komisija, ki ji je predsedoval tov. Marijan Cilar, pred očmi kriterije VIII. zveznega fes- tivala amaterskega filma Ljubljana 1964, vendar se je držala predvsem splošnega vtisa ob predvajanem filmu. Ostali kriteriji zaje- majo še idejno vrednost, umetniško kvaliteto (režijo), tehnično kvaliteto (fotografijo, ka- mero, obdelavo, zvok), ritem (montažo, kon- strukcijo filma, adaptacijo zvoka).

Po splošnem vtisu je žirijska komisija določila I. nagrado filmu pod 1., II. nagrado pod 2., III. nagrado pod 3. Film pod 4. je dobil pohvalo, prav tako tudi oba filma pod 5. in 6.

Upajmo, da bodo jeseni filmski tečaj, ponovni pismeni kontakt s planinci — snemalci in druge pobude PZS za planinski film na pri- hodnjem predvajanju združile več amaterjev in več vzorcev njihove filmske produkcije.

T. O.

WINSTON CHURCHILL, ki je umrl 30. nov. 1964 in je bil »kot 90-leten človek, ki je še delal zgodovino«, vsemu svetu na oči, se je udeleževal tudi v gorah. L. 1894 je kot 20- leten mladenič prišel na Wetterhorn v Grin- delwaldu, tako imenovani Haslejungfrau (3701 m). Imel je kar tri vodnike, eden je bil iz znane družine Burgener. Za tako dolgo življenje majhna, a vendar dovolj zanimiva epizoda. Whymperjev rojak se je kasneje za- tekkel k drugemu hobbyju, k slikarstvu. Pero pa je sukal še spretnije, saj je prejel celo Nobelovo literarno nagrado.

PRED 65. OBLETNICO PD RUŠE

Podravska podružnica slovenskega planinskega društva v Rušah je leta 1901 prva zajela granitno Pohorje nepreglednih gozdov. Dr. Josip Tominšek jo imenuje granitno podružnico SPD: »Hočem označiti njeno izrazito stalnost in utrjenost z neomajno značajnostjo njenega vodstva. Ker so pri Rušah, domu te podružnice, še pred stopetdesetimi leti kopali tudi srebro, bi ruško podružnico kot dragoceno pridobitev našega kraja in naroda smeli zapisati med srebrne. Toda značilen je le granit.« Tako je napisal dr. Tominšek ob njeni petintrideseti obletnici (1937). Malo je bilo takšnih in sličnih planinskih društev, ki so imela enega in istega predsednika pri ustanovitvi (1901), ob 20-letnici Ruške koče, ob 35-letnici društva, častni predsednik še tik pred štirideseto obletnico PD Ruše. To je bil edinstveni primer z Davorinom Lesjakom, ki je en človeški rod načeloval našemu društvu. Takšna stabilnost v društvu je rodila velike uspehe v naši planinski organizaciji. Tine Lesjak je znal ruško planinsko organizacijo vedno obnavljati po nastalih potrebah in jo sproti pomlajati.

V začetku našega stoletja je Podravska podružnica narodnostno in domorodno razgibala vso štajersko Podravje v njegovem hribovittem delu, i Pohorje i Kozjak. SPD Ruše so upirale oči na vso to pokrajino. Netila je pobudo za planinstvo v slovenskem Mariboru, ob pritokih, ob dravinjskem Boču in po sončnih Slovenskih goricah. Povsod tod je imela Podravska podružnica SPD Ruše svoje člane. Od Savinjske podružnice je leta 1904 prevzela skrb za kočo na Boču. Leta 1903 je postavila razgledni stolp na Pohorju, na Žigertovem vrhu (Žigertov stolp). Leta 1907 je odbornik Josip Robnik-vulgo Čander odstopil pri Arehu del svojega gozda. Tu so postavili prvo zavetišče za planinske potnike. Zajeli so močan studenec zdravilne vode, ga uredili in imenovali »Romanov«, po sodniku Romanu Trstenjaku, navdušenem planincu. To ime je bilo usodno za predsednika in odbornike planinskega društva ob izbruhu prve svetovne vojne. Zagrizeni nemškutarji so jih obtožili veleizdaje, ker so imenovali na vrh Pohorja živi studenec po ruski carski dinastiji Romanovi. Nasprotje med Slovenci in Nemci je prišlo tudi na planinsko področje. Mariborski Nemci so postavili »Marburger Hütte« (današnja Mariborska koča). Rušani so takoj na to, leta 1912, postavili še drugo kočo pri Arehu, depandanso »Planinko«. Planinska postojanka pri Arehu je do prve svetovne vojne dosegla

nesluten razmah. Med vojno so Ruško kočo in Planinko parkrat oropali. Po vojni je delo in življenje pri Ruški koči zopet zaživel. Lesjak je srečno izbral oskrbnika, ki je s svojo ženo, izvrstno kuharico Micko Serne, odlično upravljal planinsko postojanko. Ruška koča je doživljala vedno večji razmah. Leta 1922 so svojo planinsko naselbino pri Arehu pomnožili za novo zavetišče: Čandrovo kočo. Danes je na tem mestu alpinet, v spomin na požrtvovalnega člana in odbornika Jožeta Robnika-Čandra.

Da bi planinci na daljšem potu k Ruški koči čez Smolnik imeli spotoma okrevališče, je podružnica SPD Ruše 1928. leta vzela v najem Hlebov dom.

Na skrajno obmejni točki kozjaškega gorja pri Duhu na Ostrem vrhu so imeli ruški planinci svojo planinsko spominsko knjigo v gostilni pri cerkvi. Vsakokratni šolski upravitelj je skrbel za spominsko knjigo in vzdrževal zvezo z društvom v Rušah. Na Kozjaku pri Križu je učitelj Ivan Robnik markiral poti, postavil kažipotne table v slovenskem in nemškem jeziku po vsem Kozjaku. Upravljal je občekoristno narodno-kulturno in planinsko poslanstvo. Zaslužni mož za narodno delo in planinstvo na Kozjaku je bil tudi nadučitelj pri Duhu, Alojz Majcen.

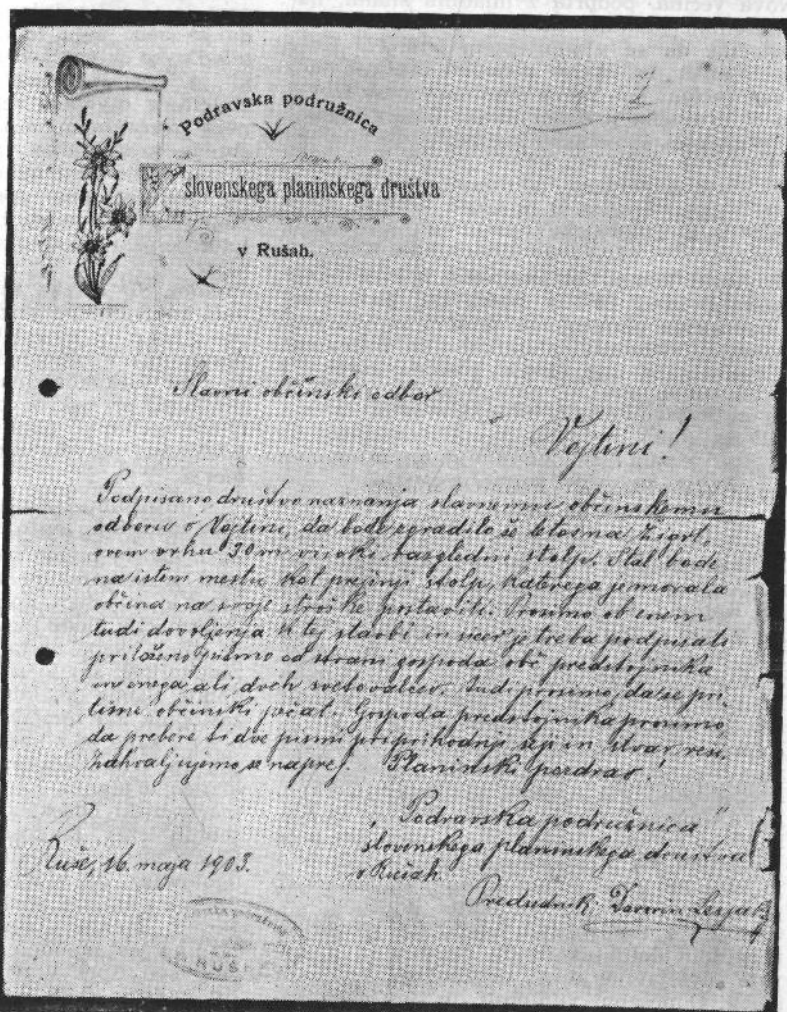
Med drugo svetovno vojno je planinska postojanka pri Arehu trpela težke dni okupacije. V borbi za to postojanko med okupatorjem in partizani je Ruška koča končala v ognju, dimu in pepelu.

Takoj po osvoboditvi je PD Ruše obnovilo samo manj razrušeno »Planinko«, ki je bila 1938. leta novo zgrajena (stara Planinka je pogorela pozimi). To obnovljeno planinsko postojanko pri Arehu je društvo prekrstilo v »Tineto dom« v spomin na umrlega dolgoletnega predsednika Tineta Lesjaka.

Petinšestdeseta obletnica ruškega planinskega društva sledi 20-letnici osvoboditve. V teh letih je društvo širilo in izpolnjevalo »Tineto dom«, napeljalo iz Ruš daljnovož za električno razsvetljavo, priključilo kočo na telefonsko omrežje, razširilo kuhinjo in gostinske prostore s prizidki na vzhodu in zapadu, uredilo staro ledenico v depandanso, uredilo alpinet in postavilo spomenik planincem-borcem za svobodo.

Tudi v ruški planinski organizaciji niso izostale razne slabosti. Pojavi zadnjih let so odbor PD Ruše privedle do tega, da se ne strinja z nazori o poslanstvu planinstva v današnjem času. Kamen spotike so oskrbniki na planinskih postojankah. Eni trdijo, da rabi koča oskrbnika ali oskrbnico, ki bo znal gostoljubno sprejeti planince, ki bo stalen in ne od danes do jutri. Pa niso prodrli na seji s svojimi nazori: Z enim glasom večine jih je preglasovala druga stran »odbornikov praktikov«, ki so poudarjali nujnost turističnega razvoja in vpliva na planinske koče. »Tudi v javnosti da ima izključno prioriteto le denar.« To linijo praktikov »pobija« grupa mladih planincev, ki trdi: »Planinstvo nima arene kot nogomet. Planinstvo se ne more in

Dva ganljiva dokumenta iz zgodovine PD Ruše, enega izmed branikov na naši severni meji.

S ponosom gleda to društvo na svojo zgodovino, s svojim današnjim delom, pa se uvršča med naše najbolj delavne organizacije.

ne sme spremeniti v blagajne rekreacijskih objektov, ki vračajo z žrtvami zgrajenemu planinstvu samo skromen kos kruha za životarjenje »v višjih legah« (visokogorskih postojankah), kamor se zatekajo samo planinci — idealisti. Kako dolgo bomo še tako neekonomsko in jalovo gospodarili in urejali planinske postojanke po okusu nenasitnih privilegiranih razvajenih turistov? Zakaj tudi planinske organizacije ne dobivajo odločnejše družbene podpore? Ker je bilo dovolj deklaracij, bi naj odslej materialna podpora imela prednost.

Novi odbor PD Ruše, izvoljen letos aprila 1965, se je znašel pred temi vprašanji. Pred njim so se pojavila številna vprašanja notranje ureditve in odnosov navzven (sodelovanje s sindikati, meddruštveni odbor). Notranja pomiritev med obema skupinama je nujna in važna za nadaljnje delo društva. Razčistiti moramo vprašanje, ki se prelaga iz leta v leto: Ali želimo zadržati planinsko postojanko pri Arehu v planinskem značaju ali pa v gostinsko-turističnem.

Nova večina, podprta z mladimi silami, navdušenimi planinci in ljubitelji Pohorja, je odločila, da se v jubilejnem letu PD Ruše postojanka pri Arehu ponovno uveljavi tudi pred svetom kot prava planinska postojanka, ki ji je pesnik profesor Janko Glaser zapisal v planinsko spominsko knjigo:

»Sem, prijatelj, se napoti,
kadar truden si in loti
se te zlost nižav ...

Slovenski komponist Benjamin Ipavec pa je posvetil pred 65-letni podravskega podružnici Slovenskega planinskega društva svojo kompozicijo: »Pozdrav planinam«, z refrenom: »Ohrani nam, Bog, ohrani, planine, gore«.

Josip Teržan, dipl. inž.

VIII. POSVET PRIMORSKIH PLANINSKIH DRUŠTEV

Zadnjo nedeljo v maju so se v prijaznem planinskem domu na Vrsnem, ki ga upravlja PD Kobarid, zbrali zastopniki PD Primorske. Na posvet so bili vabljeni tudi zastopniki SPD Trst in Gorica ter CAI iz Čedad, ki pa se tega srečanja žal niso udeležili. PD Ilirska Bistrica in Vipava sta opravičili odsotnost svojega zastopstva, medtem ko PD Idrija, Koper in Postojna iz nepojasnjenih razlogov niso bila zastopana na posvetu.

Predstavniki PD Ajdovščina, Bovec, Cerkno, Nova Gorica, Podbrdo, Sežana, Tolmin in Kobarid so v vsestranski obdelavi planinske problematike na Primorskem precej podrobno in temeljito iskali in našli rešitev za marsikak problem, ki ga je treba urediti.

Cela vrsta zadovoljivih ugotovitev govori o uspešnem delu planinskih društev in njihovem uveljavljanju v družbenem življenju sploh. O posebni vitalnosti društev prav go-

tovo zgovorno priča ugotovitev, da večina PD ustvarja vires finansiranja svoje dejavnosti v lastnem delu, to je, v rentabilnem poslovanju svojih postojank. Sorazmerno dosti manjši je delež finančne pomoči, ki jo PD dobivajo od skupščin svojih občin.

Druga prav tako važna in vredna ugotovitev je gotovo v tem, ko so zastopniki vseh udeleženi društev mogli povedati čisto konkretno, v kakšnih oblikah in v koliki meri sodelujejo z drugimi društvi in organizacijami kot npr.: z lovskimi družinami, z gozdnimi upravami, s turističnimi društvi, z vodstvi vojaških enot itd. Oblike sodelovanja s temi in sorodnimi organizacijami ter društvi so povsem konkretne in koristne za obe strani. Posebno je razveseljiva ugotovitev, da so se PD močno pomladila. Zabeležen je viden porast mladega članstva, kar se tudi odraža v določeni pomladitvi upravnih odborov. Mladinski odseki in njihova dejavnost so se lepo razživelili predvsem pri PD Nova Gorica, Postojna in Tolmin. V sodelovanju s koordinacijskim odborom gorenjskih PD bo KO primorskih PD pripravil planinski tabor v Lepeni in to v letošnjem poletju. Predvidevajo, da se bodo tega tabora udeležile predvsem mladinske ekipe vseh PD Slovenije. Ta tabor, ki je sicer povezan s planinsko proslavo 20-letnice osvoboditve, bo vsekakor najvidnejše srečanje mladih planincev in bo prav gotovo vzpodbudno vplival na širjenje planinske ideje med mladino.

Na posvetu smo pogrešali zastopnike PD Koper in Vipava, da bi nas informirali glede letošnje oskrbe postojank na Nanosu in Slavniku.

Predlog PD Ilirska Bistrica, naj se planinski koči na Snežniku prizna značaj visokogorske postojanke, ni mogel biti sprejet, ker ima ta postojanka v neposredni bližini prevozno cesto, kar vsekakor zmanjšuje stroške in druge probleme pri oskrbovanju.

Glede nočnin po planinskih postojankah so se udeleženci posveta zedinili za naslednja razmerja:

- v nižinskih postojankah 1:2 za nečlane,
- v višinskih postojankah 1:3 za nečlane.

Za hrano in pijačo naj bi bila razlika v ceni med visokogorskimi in nižinskimi postojankami le za toliko, kolikor stane prenos.

Informacije glede markiranja planinskih poti in sploh skrbi za ta pota lahko štejemo za zadovoljive, saj je stanje v tem pogledu kar dobro. Škoda je, ker se posveta ni udeležil zastopnik PD Idrija, ki bi povedal nekaj več o tem, kako je z ureditvijo steze od Poslušanja do vrha Golakov, ki je menda v dokaj kritičnem stanju. Sicer pa je bilo razumeti, da markacijski odseki pri vseh PD nimajo posebnih težav, še posebno pa ne materialnih. Glede gorske reševalne službe je razveseljiva ugotovitev, da v alpskem predelu Primorske že obstajajo tri postaje GRS in to Tolmin, Bovec, Trenta. Tečaja, ki se je vršil na Kaninu, se je udeležilo 18 reševalcev in je zelo lepo uspel. V zvezi s tem je treba pohvaliti vodstvo GRS, ki je uspelo preko Skup-

ščine občine Tolmin in v sodelovanju z gasilskimi društvi v Tolminu in v Bovcu priti do souporabe terenskega avtomobila, ki je GRS večkrat nujno potreben. V letošnjem poletju bo opravljen še en tečaj za reševalce pri GRS na tem območju.

Vsi udeleženci so se sporazumeli v tem, da je treba odločno več ukreniti za zaščito planinske flore. Pri nekaterih PD se že snujejo odseki Gorske straže.

Na posvetu so sestavili predlog PZS, po katerem bi naj vsi tisti, ki so člani PZS že 50 let, dobili posebne izkaznice (častne), s katerimi bi imeli prosto prenočišče v vseh naših planinskih postojankah.

Naslednji posvet KO bo sklicalo PD Podbrdo. Posvet bo najbrž 10. oktobra letos v Podbrdu.

C. Z.

IZ PLANINSKE LITERATURE

DRAGO ULAGA, TELESNA KULTURA V MLADOSTI, ZRELOSTI IN STAROSTI, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1965.

Znani telesno vzgojni pedagog Drago Ulaga, profesor na Visoki šoli za telesno vzgojo, je pred kratkim izdal zanimivo knjigo, mimo katere naša planinska in turistična javnost ne bi smela iti. Razgledani, strokovno bogati in izkušeni avtor je obenem tudi spreten publicist, ki zna svojo ne vedno mikavno snov podajati v prijetni obliki, pretkani tudi s toplimi čustvenimi pogledi na človekovo dejanje in nehanje.

Že naslov knjige pove, da je to branje za mlado in staro, saj znanstveno odkriva značilnosti človeka na raznih stopnjah razvoja predvsem glede na delovno zmogljivost in kako je ta odvisna od gibanja in telesne kulture sploh. Dragocena knjiga je to, polna zlatih naukov za otroke, mladino in odrasle od tridesetih do šestdesetih let. Ti nauki so danes toliko bolj aktualni, kolikor bolj se nam zdi, da brez mehaniziranih sredstev ni mogoče več shajati, da je hoja že nekaj ponižujočega ali vsaj tako zamudnega, da z naglico modernega življenja ni več v skladu. To je najbrž tudi nekoliko res. Čim bolj pa je res, tembolj bi se moral moderni človek držati nauka, ki ga Ulaga izpoveduje in pripoveduje v vsej knjigi, stran za stranjo. Nekje sem bral in o tem v našem glasilu tudi poročal, da so poleg vseh mogočih bolezni, ki tarejo člove-

štvo, v zadnjih letih odkrili še eno, po imenu hipokinematozo. Kdor se je kdaj učil grško, mu ta mamutski medicinski termin ne bo delal težav! Bolezen zaradi pomanjkanja gibanja ali zaradi preslabega razgibavanja. To sicer ni absolutna novost, saj je že stara modrost trdila, da odмира, kdor počiva (wer rastet, der rostet), da je »lenoba vseh grdob grdoba« i. p.

Uloga nas s svojimi izkušnjami, z dognanji drugih strokovnjakov v Evropi in po svetu uči, da je redno razgibavanje in gibanje, strog režim v hrani in prehrani, hoja, primerna telesna in duševna aktivnost tisto, kar človeka ohranja pri zdravju in moči do pozne starosti. Na več mestih s posebnim poudarkom govori o planinstvu kot tistem športu, ki na najboljši naroden način vabi človeka k hoji, k intenzivnemu gibanju, k istočasnemu telesnemu in duševnemu obnavljanju.

Nič ni čudno, če je danes toliko besedi o aktivnem oddihu, ki edini zmore nekaj dati človeku, za nekaj časa na leto osvobojenemu spon asfaltne stanovanjske skupnosti. Aktivni oddih je tem več vreden, čim več človeku nudi v pogledu duševnega in telesnega doživetja. Nič ni čudno, če danes v okolici turističnih centrov nastajajo majhne »transverzale«, na katere uprave centrov vabijo z raznimi skromnimi priznanji in diplomami. Oddih, ki bi ga človek presedel, prekvarjal in prekrokal, v današnjih razmerah skoraj nima nobene resnične rekreativne vrednosti. Ulogova knjiga učinkovito dopolnjuje dosedanja opus tega našega športnega avtorja, ki s stališča svoje stroke krepi in utemeljuje ne samo športno kulturo, ampak s svojimi spisi tudi širi našo planinsko in turistično zavest. Brez globljega razumevanja njegovih nazorov so psihološki pogoji za razvoj našega kulta narave slabo podprti, šibka je množična osnova za intimnejše doživetje narave, ki pa je spričo značilnosti modernih časov za človekovo ravnovesje vedno bolj nujno.

Tine Orel

LES MONTAGNES DE LA TERRE. Roger Frison-Roche je izdal 1. 1964 drugi del te zanimive knjige (o prvem delu smo že poročali). V njem je zbral vse, kar je človek došle v gorah spoznal s stališča geologije pa vse do alpinistične zgodovine. Največ prostora je posvetil Mt. Blancu. Če bi tudi ostale alpske masive obravnaval tako obširno, bi moral izdati še dve taki knjigi. Ob dejstvih, ki jih našteva, modruje in razsoja ter marsikaj prevrednoti, posebno kar zadeva pomembne osebnosti. Nekaterim se zdi, da jih je slabo izbral, preveč iskal pod gručem pozabljenja, s katerim jih je pokrila alpinistična zgodovina. Isto mu očitajo glede vzponov, ki določajo etape v zgodovini odkrivanja gora. Kateri hudič je gnal tega zanimivega planinskega pisatelja, se vprašujejo, da je tako spackal lice francoskega alpinizma! Predhodniki francoskega alpinizma so prišli iz vseh socialnih slojev, ne samo iz aristokracije, naj si bo v

dobi vodništva ali po l. 1920, ko je ta doba minila. Boileau de Castelnau in Tom de Lepiney, čeprav sta pomembna, vendarle nista najznačilnejša, nekaj predznak vsega francoskega alpinizma. L. 1939 so bili francoski alpinisti pri vrhu svetovnega alpinizma, ni res, da bi se bili med obema vojnama zapirali v svoj svet. Ne gre primerjati socialne vire francoskega alpinizma z angleškimi, ki je res bolj aristokratski. Tako pravi Alain de Chatellus, francoska kapaciteta za planinsko literaturo. In ker je že graja tu, še nekaj kamnov za povrh. Tudi fotografije se vse preveč nanašajo na Mt. Blanc, in so le nekatere zares lepe. Knjiga bo torej, vsaj s svojim drugim zvezkom, le dopolnjevala zelo obsežno bibliografijo o predmetu, ki postaja v sedanjem času zares pojem sodobne civilizacije: Odkrivanje gora in njihova eksploatacija za zdravljenje modernega človeka.

T. O.

VIKTOR PETKOVŠEK — IVAN STANIČ, GOBE, izdala Mladinska knjiga in Centralni zavod za napredek gospodinjstva, Ljubljana 1965. To imenitno knjigo je priklicalo v življenje dejstvo, da smo Slovenci doslej imeli samo drobno Begovo knjižico »Naše gobe« (iz l. 1923 s ponatisom iz l. 1952), da te na trgu že dalj časa ni bilo, predvsem pa dejstvo, da je zanimanje za gobe v zadnjih letih ne navadno naraslo. Avtorja si to razlagata z zvišanjem splošne izobrazbe in povojnih letih, izboljšanjem prometnih sredstev in dvigom življenjskega standarda: gobarstvo na lep način združuje prijetno s koristnim ter nudi našim delovnim ljudem oddih v gozdu, kjer nam narava najširokogrudneje streže s svojimi najzlahtnejšimi dobrotami. Knjiga bo torej ustregla mnogim dosedanjim ljubiteljem gobarskih pohodov in prosto naravo, jim širila obzorje v tej zanimivi panogi botanike, nedvomno pa bo navduševala tudi nove ljubitelje. Ker doslej slovenska knjižna polica take knjige še ni premožla, je njen izid tudi pomemben dogodek za našo splošno kulturo. Njenemu prvemu avtorju dr. Viktorju Petkovšku, univ. profesorju, k publikaciji še posebej čestitamo. Z njo je prispeval velik delež tudi za splošni napredek ljubezni do narave in gibanja v njej. Prepričani smo, da je ustregel tudi premnogemu planincu, ki si bo odslej, če si bo to lepo knjigo nabavil in listal po njej, na svojih poteh proti gozdni meji in čez njo, zastavil še gobarski cilj in se na ta način še bolj navezal na redne izlete in sprehode. To pa je končno tisto, kar bi planinstvo rado doseglo tem bolj, čim bolj se ljudje navezujejo na izlete z mehaničnimi sredstvi in pri tem pozabljajo na blagodatni sproščeni hoje.

V informacijo našim bralcem in naročnikom naj v kratkem navedemo vsebino knjige. Po uvodnem poglavju, ki nam pove nekaj najbolj splošnega o gobah, slede zanimiva, tehtna, jedrnato zgoščena poglavja: Pomen gob za človeka in družbo, Razlikovanje užitnih in

strupenih gob, Pomoč pri zastrupitvah z gobami, Umetna gojitev gob, Zgradba, življenje in razmnoževanje gob, Mikoriza, Razpoznavni znaki gob, Pregledna razdelitev višje razvitih gliv, Iz zgodovine gobarstva na naših tleh. To so splošna poglavja o gobah, ki jih bo z zanimanjem bral tudi, kdor se še ne prišteva med gobarje. Marsikak pojav iz narave mu bo ob tem branju postal razumljivejši, jasnejši. Naslednja poglavja bodo seveda zamikala tiste, ki so že sredi gobarskega razmaha. Za tiste, ki štejejo za užitne gobe samo gobančke ali jurčke pa kvečjemu še lisičke in še kak mavrah, sledi tu stran za stranjo odkritje za odkritjem, prava izložba bogatije, s katero razpolaga narava v svojem snovanju. Med temi so z rdečim tiskom označene strupene gobe, zaradi katerih se marsikdo — zaradi strahu ali komodnosti — odpove prodiranju v gobarsko vedo.

Tretji del knjige obravnava gobe v prehrani, iz mikologije preide tu knjiga v gastronomijo. Tu se poučimo, kako je treba ravnati z gobami, da so čim okusnejše, nato pa o raznih začetnih jedeh, juhah, vložkih, nadevih, narastkih iz gob in o raznih načinih, po katerih se gobe za kuho in mizo pripravljajo: Kako se pražijo, duše, cvro, pečejo na žaru in ražnju, kako se iz njih dela solata, kako se pripravljajo z mesom, drobovino, zelenjavo in jajci, dalje kako je z zmrazjenimi gobami in kako je s pogrevanjem gobjih jedi. Sledi 120 strani receptov za gobje jedi, ki so jih za gospodinje, kuharje in sladokusce prispevali Štefka Kolar, Ela Kovačič, Ida Marinčič, Mira Petkovšek, Klara Štern in Ivan Vozelj. Knjiga je opremljena s kazalom slovenskih, srbohrvatskih in latinskih gobjih imen, ki knjigo spreminja v praktičen priročnik. Blizu pet sto slovenskih gobjih imen se vrsti v tem kazalu! Podatek, ki zgovorno kaže na bogato vsebino te prepotrebne knjige. Njeno izredno uporabnost pa omogočajo risbe Vladimirja Pirnata, razvrščene na 64 straneh. Iz njih je v živopisnem vrenju barv razvidna pestrost užitne in strupene gozdne gobje odrasti. Tu bo bralec ugledal marsikako znanko, ki ga je ob poti vabila, pa je ni utrgal, ker ji ni vedel ne imena ne namena.

Knjiga računa tudi na sosednji hrvatski in srbski trg. Prepričani smo, da bo zaradi svoje splošno koristne, poučne vsebine in lepe opreme še prehitro pošla.

T. O.

STEZE Z GORA, glasilo planinskih mladinskih vodnikov, izdaja mladinska komisija Planinske zveze Slovenije, zvezek I. Naslov te ciklostilne publikacije planinskega podmladka pove, da vodstvo MK PZS čuti potrebo po svojem rednem glasilu ali vsaj občasnem literarnem izrazu svojega dela. Predvsem se mu zdi potreben »Bilten«, ki naj bi vsklajal delo posameznih MO, istočasno pa bi jih obveščal in jim svetoval, torej usmerjal njihovo delo. Tako je označil vlogo »Biltena« večletni marljivi načelnik MK Tomaž Banovec. Ta vloga je vloga glasila, ki spremlja obenem pa

prav s tem usmerja delo katerekoli organizacije. Z drugo besedo, »Steze z gora« naj bi bile zametek planinskega glasila, ki bi okoli sebe združil predvsem mlade sotrudnike, propagiral planinstvo, bil mikaven, pester in duhovno bogat. Zato računa tudi s prostorom za planinsko leposlovje.

Vsekakor je to lepa, podpora vredna pobuda. Pomeni, da je planinska mladina pri svojem delu pogrešala prav tisto, kar je bilo za evropsko planinstvo od njegovih začetkov pa vse doslej nekaj bistvenega, to je kulturno-literarno delovanje, leposlovno obveščanje javnosti o vzponih in gorah, orografska in geografska obravnava gora pa tudi propagandna pisarija o planinstvu z vsemi njegovimi delovnimi področji.

Pri delovnih oblikah naših mladinskih odsekov PZS ni pozabila opozoriti na pomen literarnega prizadevanja mladih. Pred desetletjem je razpisala zelo širok natečaj mladinskega leposlovja, ki je prodrl skoro v vsako našo šolo, nekateri naši odseki pa so od časa do časa zbrali svoje literarne prispevke in se z njimi predstavili javnosti kot vredni nasledniki klasičnega planinstva. Med najmarljivejše odseke te vrste štejemo MO PD Ruše.

V 1. 1964/1965 smo na raznih sestankih pa tudi v upravnem odboru PZS govorili o samostojnem glasilu »Steze z gora«. Prišli smo do sklepa, naj bi sicer po svojem namenu in pomenu obstale, priključile pa naj bi se osrednjemu planinskemu glasilu in sicer tako, da bi v vsaki ali pa v vsaki drugi številki bilo nekaj strani prihranjenih za mladinski bilten. To bi imelo svojo dobro stran: Mladinske zadeve in leposlovni prispevki mladih piscev bi se tiskali v blizu 6000 izvodih, bi se torej neprimerno bolj razširjali, njihov propagandni pomen bi bil večji. Proračun MK bi bil verjetno razbremenjen, odpadla bi skrb za vrsto tehničnih stvari, ki so potrebne za ciklostilno publikacijo. Seveda pa ima samostojno glasilo tudi svoje prednosti: Vzpodbuda zajema širši krog sotrudnikov, delo za glasilo gradi in izobražuje mladince, ki zanj skrbijo, krog bralcev je sicer ožji, a zato enotnejši.

Posebej pa omenimo še eno slabo stran: Kaže se v tem, da ni trdne povezanosti med planinskimi rodovi, vsekakor zelo potrebne, če hočemo poskrbeti za to, da bi pozitivna izročila preteklosti pomenila plodno sestavino sodobnega in bodočega planinstva. Ali bi samostojno mladinsko glasilo kaj prispevalo k povezovanju?

Zato je vključevanje mladih avtorjev v sotrudniški krog PV nujno. Lahko rečemo, da je doslej kolikor toliko ugodno in prirodno potekalo. Kljub organizacijskim težavam v AO in MO kažejo sezname sotrudnikov PV v zadnjih desetih letih, da so mladi avtorji brez posebnih težav našli pot do osrednjega glasila. Zanimiva pa je okolnost, da se niso radi oglašali v rubriki »Mladi pišejo«, ki so jo nekateri razumeli kot mladinsko prilogo s posebnim kriterijem. V dveh letih je postalo jasno, da tolažilna rubrika ni potrebna. Kdor

je imel kaj povedati in kdor je to znal, se je kmalu znašel v družbi starih in starejših sotrudnikov.

To obetajo tudi pričujoče »Steze z gora«. Ko sem listal po njih, sem pri branju predvsem iskal tisto, kar bi naj čimprej našlo pot v PV, kjer naj mladi avtor pokaže vsemu našemu planinstvu svoj odnos do gora in njegov literarni odraz. Prišel sem do tega, kakor pri Rušanih, da je večina gradiva primerna za objavo v PV. To pomeni, da lahko z zaupanjem gledamo v mladino tudi v pogledu planinske pisarije. Razume pa se, da je izdajanje takih mladinskih publikacij pomembna in zato neodložljiva vaja. Zato bi bilo napak gornja izvajanja razumeti, kot da govore zoper samostojna glasila MO. Treba je le dobro premisliti, kako najbolje vpreči mlade sile in izrabiti naša skromna sredstva za kulturno delovanje znotraj planinske organizacije.

»Steze z gora« je uredil Peter Soklič, ob strani pa mu je stal uredniški odbor, ki ga sestavljajo Edita Fincinger, Niko Savicki, Vinko Omrzel, Pavel Vrtovec, Frida Bantan, Miha Perne, Tomaž Tomažin in Janez Pretnar.

Med avtorji naj posebej omenim Toneta Kuntnerja, ki je s svojimi pesmimi že prej nastopil v PV, danes pa je že znano ime na straneh »Mladih potov« in »Sodobnosti«. To ni prvič v sodobni slovenski poeziji. Mislim, da tudi to potrjuje pravilnost vsebinske usmeritve našega glasila. Če gora mlade ljudi navdihuje in spodbuja k umetniškemu oblikovanju v vezani besedi (tudi v primeru, če se izraz nagiblje k sodobni hermetični poeziji), potem smo dolžni, da strani planinskega glasila takim mladinskim pesnikom odpremo. Planinsko leposlovje v vezani ali nevezani besedi je po tematični strani ista kategorija kot planinska likovna podoba. Zato poskrbimo, da bo gradivo iz »Steze z gora« dostopno v svojem izboru tudi bralcem PV, MK in uredniški odbor PV pa naj razmisli in ukrepa glede nadaljnjega načina, kako mlade avtorje čimprej in čim bolj prepričljivo uvrstiti med redne sotrudnike PV. Samo tako bodo pred očmi širše planinske javnosti rasli in zoreli za prihodnje čase.

T. O.

STROJIN TONČEK, PRIROČNIK ZA PLANINSKE VODNIKE, izdal in založil mladinski odsek PD Ljubljana-matica, Ljubljana 1964. V nekaj letih se je pri nas uveljavil pojem o planinskem mladinskem vodniku, ki so ga s planinskim znanjem opremili razni tečaji in seminarji. Lahko rečemo, da si takrat, ko smo s tem izobraževanjem začeli, še zdaleč nismo mogli misliti, da bo takó napredovalo in plenjalo.

Tonček Strojina je eden od tistih mladih planincev, ki pomnijo začetke MO in njihovih delovnih metod. Iz njih je izšel in zdaj prihaja k njim s svojimi izkušnjami, svojo voljo in vnamo, da bi bilo v prihodnosti njihovo delo še boljše, še smotrnejše.

Ciklostirana izdaja obsega poglavja: Kratko zgodovino slovenskega planinstva, Statut PZS,

Pravilnik o delu mladine, Pravilnik o mladinskih vodnikih, Izpitni program za mladinske vodnike, Organizacijo, namen in naloge GRS, Naravna znamenja dobrega in slabega vremena in kako jih ugotavljamo, Orientacijo in čitanje zemljevidov, Nevarnosti gora poleti in pozimi, Pripravo in vrste izletov, Vodniško tehniko v kopnem in na snežiščih, Kratka navodila za prvo pomoč, Varstvo narave, flore in favne, Zaščitene rastline v Sloveniji, Zaščitene živali v Sloveniji in seznam naše priporočene in priročne planinske literature.

Knjiga obsega 118 strani, ogromno gradiva, po katerem je očitno, da mora mladinski vodnik marsikaj znati, če hoče s ponosom nositi na prsih znak tega planinskega »čina«.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

SREN NA STRMIH SNEŽIŠČIH največkrat srečuje gornik na visokogorskih turah, manjkrat pa led in požled. Napihan, nabit sneg je za gornika še vedno vabljivejši od trdega ledu. Na prisojnih straneh se podnevi omehča, na osojnih pa je ves dan tak, da je stopinja z derezami ali brez njih naporna. Še vedno velja, da je najbolje jemati vertikalno gaz, sem in tja za spremembo pa vzeti prečno ali poševno smer. Alpinistični učbeniki pravijo, da se v tečajih o tem premalo govori in premalo uri. Nadelavanje stopinj in varovanje s cepinom je važna stvar. Varovanje v snegu ni nikdar tako zanesljivo kakor s klinom v kopni skali. Stari način, da vrv teče okoli cepina, se danes ne čišla več. Vrv mora biti prosta posebno pri zadnjem v navezi, da jo ta lahko hitro pribere in tako zmanjša višino padca prvega plezalca. Če pride do tega, da kdo na trdem snegu zdrsne, velja tudi po najnovejših učbenikih, da se je treba takoj vreči na hrbet ter s cepinom in telesno težo zavirati drsenje. Vendar priporočajo zdaj tudi to, da naj se za vsako ceno poskuša, čim zdrsne, spet postaviti na noge in ne odnehati pri prvem poskusu. Na mnogih tečajih so s to metodo samoreševanja na strmih trdem snegu dosegli lepe uspehe. Pravijo, da se več nesreč zgodi na snežiščih kot v strmih ledu.

MARMOLADA bo že prihodnje leto dosegljiva z žičnico. Idejo zanjo je dal nekoč znan plezalec Furio Bianchet, ki ima od 1. 1935

prvenstveno smer v Cima de Gasperi — zapadni raz, v skupini Schiara pa se po njem imenuje celo Torre Bianchet. Bianchetu pa to še ni dosti, ukvarja se že z mislijo, da bo zgradil žičnico tudi na Civetto, iz Alleghe do Rifugio Tissi, to je do enega najlepših razgledišč v Dolomitih. Kdor pozna vsaj od daleč italijansko turistično politiko v Dolomitih, in kdor ve, kaj pomenijo v njihovem turističnem prometu, ne dvomi o tem, da bo bivši alpinist Bianchet s svojim načrtom uspel.

SOVJETSKA POŠTA je proslavila 40-letnico alpinizma v SZ s posebnimi znamkami: Ena predstavlja Kazbek, na katerega gre naveza 18 mož, ki so 28. avg. 1923 zares prišli na ta kavkaški petticočak. Ta datum se šteje kot rojstno leto sovjetskega alpinizma. Druga znamka predstavlja Užbo, ki ima med 12 smermi eno samo lahko, pa še ta je IV. Tretja znamka predstavlja Kan-Tengri (6995 m), na katerega so sovjetski alpinisti stopili 1. 1933. Kan-Tengri je v Tienšanu.

CORDILLERA RAURA bo v 1. 1965 cilj švicarske ekspedicije, ki jo je organizirala sekcija SAC v Bernu. Ekspedicijo vodi Willy Uttendoppler, v moštvu pa je med drugimi tudi Ernst Schmied. Glavni cilj ekspedicije je 5700 m visoka Santa Rosa. Iz Raure bo šla ekspedicija v Huayhuash, kjer bi rada stopila na 6634 m visoko Yerupajo. Ekspedicija je pri finansiranju povzela Eiselinove metode: Pozdravne karte prodajajo po 5 fr, ki se vplačujejo na poštni čekovni račun. Kdor vplača 10 fr., dobi posnetek ekspedijskega fotografa Petra Aamona, pri vplačilu pa lahko izrazi željo, kaj naj posnetek predstavlja: goro, deželo ali ljudi. »Kdor ima veselje z lepimi posnetki in znamkami, naj podpre bernsko ekspedicijo v Ande 1965«, se glasi reklamno geslo za to andinistično podnetje. V Ande gredo tudi Švicarji iz Solothurna, med njimi tudi Paul Müller, ki ima za seboj severno steno Užbe, in Dölf Reist, ki je bil na Everestu kot fotograf. Cilj ekspedicije je 6768 m visoki Hauscaran. Tudi ta ekspedicija je odprla poštni čekovni račun za pozdravne kartice, najnižje vplačilo pa je 14 fr.

ONEČIŠČANJE ZRAKA IN KAJENJE štejejo nekateri zdravniki za enega glavnih vzrokov, da se širi rak na pljuči. Tako beremo v znani »Deutsche medizinische Wochenschrift« (89, 909, 1964) in v »Starke Jugend-Freies Volk« (sept. 1964) v članku dr. G. Schönholzerja, da so posebno cigarete nevarne. V kantonu Clarus so testirali prebivalstvo, predvsem glede na vzroke smrti od 1. 1941 do 1. 1961. Ugotovili so, da so tu za rakom umirali predvsem možje, ki so bili strastni kadilci, 96% rakastih bolnikov je bilo kadilcev. Ta test je dragocen, ker gre za prebivalce, ki žive v čistem alpskem zraku, dragocen pa tudi zato, ker tu ženske skoraj ne kadijo in jih med bolniki z rakom na pljuči tudi ni. Zanimivo je, da je tudi ta test pokazal na cigareto, čikanje in pipa sta po

tem testu manj nevarna. Higieniki sklepajo takole: »Kaditi začno fantiči, ker se jim zdi to moško, ženske zaradi elegance, vsi zaradi živcev, zaradi šibke volje in zaradi mode, vsi pa si s tem jemljejo pretežno hipoteko na svoje zdravje.«

WILDER KAISER je bil med obema vojnama med najbolj znanimi plezalskimi področji, pravi pojem plezalskega raja. Kronika nesreč tega alpskega predela je zelo zgovorna, v 100 letih se je tu ubilo 352 alpinistov, 232 jih je omahnilo v skalah, 120 pa umrlo zaradi izčrpanosti, strele, plazov, padajočega kamenja, nekateri so zmrznili, zdrsnili na snegu, nekaj so jih vzele tudi rože itd. Od l. 1851 do l. 1900 se jih je ponesrečilo 14, v naslednjih desetih letih 29, od l. 1911 do l. 1920 kljub vojni 37, v naslednjih dveh desetletjih pa znaša število 131 ponesrečencev, desetletje druge svetovne vojne beleži 49, naslednje 58, v prvih štirih letih sedanjega desetletja pa je znanih 34 smrtnih nesreč v oblasti »Divjega cesarja«.

POLJAKI so bili l. 1964 v Grindelwaldu v campingu in so od tu naredili več pomembnih vzponov. Bilo jih je 26 in to po recipročni pogodbi s CAS na pobudo UIAA. Istočasno je na Poljsko odšlo 26 Ženevčanov, ki so se namestili v »glavnem mestu gora« v Zakopanah. Švicarji so plezali v Rysih, nato pa pluli po Dunaju in obiskali Krakow. Zamenjavo je organiziral dr. E. Wyss-Dunant in je menda prva te vrste. Obe skupini sta potovali z letalom, Poljaki s Iljušinom. Letos se bo zamenjava ponovila, v Švici bodo gostitelji iz sekcije les Diablerets. Za Poljsko se v Švici že več let močno zanimajo, poročali pa smo že, da so se poljski alpinisti v Centralnih Alpah tako afirmirali, da spadajo danes v elito svetovnega alpinizma.

PLANINSKE KOČE stoje prenizko, pravijo v Švici. Spričo modernega razvoja prometa je večina planinskih koč ob cesti ali lučaj od njih. Večina teh je zdaj tudi premajhna, ker jih je zajel množični turizem. Kam sedaj s planinstvom? Krogi iz CAS pravijo, da bi bilo napak, če bi se zdaj sekcije vrgle na gradnjo bivačkov, na vrat na nos. Če se bo CAS res odločil zato, bodo izdelali tipske montažne dele za bivače, ki si jih bodo lahko nabavile sekcije, skupine, pa tudi družbe in jih postavile tam, kjer bo dovolil načrt, kataster. Predpisati bi treba tudi posebne pravilnike za uporabo. Pravijo, da bi bilo napak, če bi bili bivaki samo za posameznike ali za skupinske izlete. Služili naj bi predvsem za to, da bi olajšali določene vzpone, skratka namen bivačkov naj bi bil strogo določen, nikakor ne »omnibusen«. Ne bi smeli biti na razpolago letoviščarjem in izletnikom pa tudi ne klubska soba sekcije. Gotovo je, da je planinskih koč dovolj, s tem pa ni rečeno, da ne bo nastala nobena nova planinska postojanka. Bivaki naj bi bili zato, da bi se Švica prilagodila novim razmeram, nekaj na-

domestek za improvizirano taborišče na prostem, ki je morda bolj romantično, za zdravje pa nevarnejše. Akcija »Bivak« bo onemogočila še večjo komercializacijo gora in planinstva, zmanjšala bo stroške, ki jih povzročajo velike postojanke. —

RAYMOND LAMBERT je gotovo eden od najuglednejših alpinistov, ki so si svoje ime naredili po vojni. Pred kratkim se je vrnil iz Indije, kjer je bil več mesecev gost Himalajskega instituta v Dardžilignu. S Tensingom je izvršil več vzponov v Sikkimu in Nepal. Bila sta tudi na 4500 m visokem Dzongiju, kjer se 15 indijskih gornikov pripravlja za vzpon na Everest.

VZHODNONEMŠKI ALPINISTI so bili l. 1964 na Kavkazu. Naredili so v 4½ dneh traverzo v Bezengih, ki jo s V b štejejo za največje dejanje na Kavkazu sploh. Pri vzponu na Kundjum Miširgi (4550 m) se je smrtno ponesrečil Richter. Reševanje je trajalo 24 ur. Izhodišče za vse vzpone je bil tabor Bezengi v višini 3700 m tako imenovani »Bivak Miširgi«. Poleg traverze so s V b ocenjene še naslednje ture, ki so jih opravili Nemci. Pik Rustavelli (4703 m), vzhodni vrh Džangi-Tau (5038 m), zapadni vrh iste gore, Katyn-Tau (4935 m), Ljalver (4230 m), južni steber Miširgi (5005 m). Vsi ti vrhovi spadajo v Bezengi — traverzo.

PLEZALSKI TEČAJ PO TELEVIZIJI daje televizija ČSSR, že tretji program na isto temo pa izvaja znani Lothar Brandler (saška smer v Cini) v bavarski televiziji.

TARNSWEG je evropski hladni tečaj — saj tu temperature — 30°C niso redke, zabeležili pa so že tudi — 50°C. Kraj leži v Avstriji. Nekoliko vzhodno od njega v višini 1200 m v Spodnji Avstriji pa so pri Lunz am See zabeležili še nižjo temperaturo — 60°C. Avstrijci imenujejo to »Eisdoline«. Flora, ki tu raste, je arktičnega značaja. »Dolina« je globoka od 60 do 150 m.

ZA SMUČARJE, ki ne shajajo brez sedežnic, navajajo nekaj nasvetov, ki zdaj utegnejo biti aktualni že tudi pri nas, saj slišimo, kako je bilo treba tu in tam čakati v vrsti, da, celo v »volovski ogradi«. Nekateri od nasvetov so tile:

Preden se odpeljete, razgibajte členke s tem, da greste vsaj do »lifta« peš ali pa — še bolje — peš do zgornje postaje.

Mislite na dobro vetrovko, saj utegneta čakati na lift dalj, kakor pa bi trajalo, če bi peš ugriznili v breg. Če ne boste imeli vetrovke, pride angina, nahod, stratka vse prej kot rekreacija. Sploh pazite, da se boste prav oblekli.

Če vas zebe v noge, gibajte s prsti! Energično, tudi na vlečnici!

Če ste utrujeni, lačni, izčrpani, dušajte, dušajte, saj ni, da bi se pri smučanju izgarili. Če boste smučali zbiti, lačni, boste slabo — padali. —

Se marsikakšen nasvet bi bil umesten, vendar pri nas za zdaj še ni prehudo. »Sladkosti« civilizacije v gorah nas še čakajo. Petnajst let smo govorili, da je za naš turizem potrebna zimska sezona, zanjo pa mehanizacija vzpona. Zdaj ko se nam je to končno le odprlo, še ne mislimo na slabe strani dobrot, ki nam jih prinaša.

TIBESTI ni med prvimi gorstvi na planetu, je pa skrivnostno višavje sredi Sahare kot nalašč zato, da odčrpa hrepenenje mladega človeka po dogodivščinah, po izjemnih okoliščinah. Avstrija, zaradi svoje majhnosti nedvomno najmočnejša dežela v ekspedicionizmu, je tudi sem poslala ekipo štirih mladencev — kartografov. Vodil jo je salzburški študent Günter Svoboda, z njim sta bila še dva študenta in mehanik. Med kartografiranjem so zlezli tudi na sedem vrhov. Vračali so se po transsaharski cesti skozi Nigerijo, Alžirijo in Maroko.

HINDUKUŠ PREVRTAN. Septembra 1964 je stekla prva cesta med SZ in Afganistanom preko prelaz Salang, kjer so sovjetski strokovnjaki v šestih letih v višini 3350 m naredili 2500 m dolg predor. Cesta je zavarovana z galerijami iz železobetona, na ducate velikih mostov drži preko hudournikov, na kilometre daleč se raztezajo podporni zidovi. Cesta se bo amortizirala v osmih letih.

OSTENJE BEZENGIJA v Centralnem Kavkazu so poleg Vzhodnih Nemcev preplezali v l. 1964 tudi Čehi in Bolgari. Greben Bezen-gija je dolg 12 km, ima štiri vrhove nad 500 m in štiri vrhove nad 4000 m. Prvikrat so ga preplezali Avstrijci Frank, Moldan, Pop-pinger in Scheitelmeister l. 1931. Prva sovjetska ponovitev je posvetila grebenu 16 dni. Nemško-bolgarsko-češka naveza so ga zmogle v 4 dneh in pol, vodila sta Čeha V. Ginzl in M. Matras. Zanimivo je, da je nemški vir zatajil Bolgare in Čeha in da je o tem Evropo informiral dr. A. Černik, agilni planinski publicist v Pragi. Za Bezengi se je zanimal že Mummery, ki je l. 1888 prišel na Dyh-Tau (5198 m). Čehi izredno naglo krepe svojo alpinistično kulturo. Mnogo prevajajo pomembnejše zapadne publikacije, med njimi so prevedli Eiselinovo knjigo »Divji Hindukuš« in »Zmaga na Dhaulagiriju«, ki je izšla l. 1962.

ZLATA PRAVILA je izdal Švicarski urad za preprečevanje nesreč — in to za smučarje: 1. Nikar naravnost iz biroja na sneg, na pisto. Za smučarja je potrebna kondicija, ki je enkratni vzpon ne da; 2. Prilagajaj brzino terenu in okoliščinam. Če vidljivost ni dobra, zaviraj — kakor na cesti; 3. Ožine, podvozi in požled na pistah so nevarne stvari; 4. Na daljših spustih počivaj, seveda zunaj piste; 5. Pešci, psi, sani in otroci, ki ne smučajo, ne smejo na pisto; 6. Voziti skozi zaprta mesta je nevarno za smučarja in za druge ljudi, celo za reševalce. Če je na pisti nekaj prepovedano, je treba to resno upoštevati; 7. Nasvete

in opozorila reševalne službe in drugih funkcionarjev je treba poslušati; 8. Smučanje naj ostane šport, ne sme se skaziti v organizirano zmehnjavo. Tovarištvo se tudi pri smučanju piše z veliko začetnico.

V zvezi s procesom znanega Willyja Bognerja isti urad opozarja, da pravna varnost na pisti še ni urejena: Če je pista zaprta, ta ukrep nima zakonite sankcije, »têčen« smučar lahko stopi na zaprta tla. Če se potem komu zgodi nesreča, je zaradi opozorila kazensko odgovoren, ne glede na civilno pravne zahteve. Odgovornost seveda zadene vodnike, smučarske učitelje, vodje tur in družinske očete. Piste se zapirajo po tehtnem preudarku, zato naj smučarji v zaporu ne vidijo prekršek zoper »svobodo v gorah, marveč skrb za človeška življenja«.

ORTODOKSNA DELITEV NESREČ na nezogibne in nepotrebne, na subjektivne in objektivne, na take, ki jih povzroči nepredvidnost, slaba oprema, in take, ki so neodvisne od alpinista, je po mnenju zdravnika dr. J. Brémonda iz Vésennaza v večini primerih slabo utemeljena, ker je tudi delitev alpinistov na dobre in slabe, previdne in nepredvidne problematična, saj so tudi najboljši vodniki včasih nepredvidni.

V l. 1963 je bilo v Švici 108 smrtnih nesreč v gorah, in 27 težjih poškodb. Vzroki in analiza so bili objavljeni šele februarja 1965! 14 zaradi plazov, 54 pri plezanju, 17 jih je ubilo kamenje, v ledeniških razpokah sta umrla dva, 14 jih je zdrsnilo na snegu, 15 na travi, stezi, drneh, 12 pri solo-vzponih, iskanje rož in kristalov je bilo usodno za 2, izčrpanost 8, 7 je pogošenih, 3 pa so utonili v gorskih vodah. Po narodnosti je 70 Švicarjev, 6 Belgijcev, 4 Holandci, 11 Angležev, 6 Francozov, 17 Nemcev, 3 Avstrijci, 1 Amerikanec. Po starosti: 57 jih je bilo starih od 7 do 25 let, 31 od 26 do 45 let, nad 45 let 19, neznane starosti 28. GASS (Garde aérienne Suisse de sauvetage) je v l. 1963 intervenirala 14-krat pri plazovih, 9-krat pri iskanju, 62-krat pri drugih nesrečah, 70 % s helikopterjem, 26 % z avionom, v 4 % z obema. Zračna pomoč je prenesla še 59 smučarjev, ki niso zajeti v statistiko, v 58 % je letalo startalo iz Siona, v 20 % iz Engadina. GASS je l. 1963 razpolagal s 7 helikopterji, 8 majhnimi letali za ledenike in 6 večjimi. Helikopter si je zaračunaval 9 fr. na minuto, avion 2 do 7 fr. na minuto. K temu je treba prišteti še druge stroške. Helikopter stane 150 000 do 300 000 fr. Helikopter pri vetru 70 do 90 km veliko tvega, če pristane, pravi pilot H. Geiger. Reševalna služba priporoča, da se alarm pošlje GRS in občinski policiji, tudi za zračno pomoč sta boljša dva telefonska poziva kot eden. Opozarjajo tudi naj zračne pomoči ne kličejo prekmalu, ker so stroški tako visoki. Med najbolj nevarnimi gorami omenjajo Matterhorn, ker gre nanj mnogo začetnikov, ti pa prožijo kamenje kakor koze. Zermatski vodniki zato ne gredo radi na turo, dokler imajo pred seboj brezvodniško skupino. Za drnast teren

priporočajo aluminijaste žabice, med drugim tudi Avčinove, žal zdaj že pod imenom »Sawlewa, München«. Poročilo se ustavlja pri gorski bolezni in jo medicinsko označuje kot hipoksijo ali anoksijo (pomanjkanje kisika s posledicami na raznih organih) ter pri šoku in mrazu. Bonatti je zdržal tri biveke pri -20°C brez spalne vreče in ni niti ozebel. Bonatti je en sam, pravi poročilo. Važna je preudarnost, pamet, morala, zaupanje in naglo ukrepanje, kadar gre za kožo.

IZ MT. BLANSKEGA MASIVA so konec 1. 1964 prišle naslednje ne več sveže novice: Vzhodni steber v Dent du Requin so 4. avg. 1964 kot prvi preplezali André, Mendola in Bonriot, vsi trije rojaki Georgea Livanosa, iz Marseillea. Steber je visok 550 m, lepa plezarija V. Kdo bi si mislil, da je steber na obisk čakal vse do lani! Tudi v zapadni steni Aiguille de Blaitière sta poiskala Parat in Seigneux še neprehojeno smer, po težavah V, 7 ur plezanja, 45 klinov. V Grandes Jorasses so v Pointe Walker doslej zabeležili 70 ponovitev: 21 francoskih, 11 švicarskih, 1 francosko-švicarsko, 8 avstrijskih, 6 nemških, 8 italijanskih, 3 britanske, 1 ameriško, 1 poljsko in 1 češko. V Cardinalu so Javelleova, Madesclaire in Zagdoun kot prvi preplezali južno steno, desno od smeri Allain-Rousseau. Smer je V, ima solidno pečino, rabili so samo 5 klinov in 1 leseno zagodo.

Iz ostalih novic, nabranih po Zapadnih Alpah (Beaufortin, Bornes, Vanoise, Vercors, Ecrins) sklepamo, da je čas reprezentativnih novih smeri kljub naporu, da bi se še vedno kaj pomembnega zgodilo, zares mimo.

Če primerjamo Eiger z Walkerjem, je bil Walker bolj mikaven za naveze, ki iščejo spričevala za elitni razred alpinizma. Eiger je štel proti koncu 1. 1964 52 ponovitev. Po nacionalnosti je bilo v Eigerju takole: 15 švicarskih navez, 13 nemških, 13 avstrijskih, dve nemško-avstrijski, 4 francoske, 3 avstrijsko-švicarske, 2 angleški, 1 nemško-ameriška, 1 poljska, 1 češka in 1 španska. L. 1964 je bila drugič ponovljena jugovzhodna stena Eigerja, ponovila sta jo Švicarja Schelbert in Steiger, prva pa sta jo l. 1937 preplezala Münchenčana Eidenschink in Moeller.

PIZ BADILE je znan po svojem slovitim razu in po ZSZ steni. Po tej steni sta 9. julija sestopila Francoz G. de Champs in Američan Tajada — Flores. Z vrha do ledenika Trubinasca sta potrebovala $8\frac{1}{2}$ ure: 3 raztežaje po 30 m in 15 raztežajev po 60 ur. Kdor se je po vrvi kdaj kaj pridra spuščal v globino, bo priznal, da je ta prvenstvena »navzdol« vredna omembe.

SASS MAOR v Dolomitih ni v prvem planu alpinističnega prometa, ima pa svoje ljubitelje, ki dostojno skrbijo za njegovo reputacijo. L. 1964 je zabeležil prvenstveno v jugovzhodni steni, preplezala sta jo Biasin in Scalet v treh dneh. Pri sestopu se je Biasin, dokaj veljaven alpinist, smrtno ponesrečil.

ŠE ENA OD NAJVEČJIH SMERI v Dolomitih je bila storjena od 24. do 29. avgusta 1964 v Marmoladi d'Ombretta. Imenuje se južna direttissima« ali »Ideal«. Naredila sta jo Armando Aste in Franco Solina. Visoka je 900 m, porabila sta 154 klinov, 5 zagodo, 14 svedrovcev. V Marmoladi sta Nemka Daisy Voog in Italijan Pellegrinon 8. in 9. avg. 1964 kot druga ponovila smer Conforto, za njima še Belgijec Barbier in Italijan Dal Bianco v 10. urah. Smer postaja klasična, visoka je 800 m. Naredila sta jo l. 1939 Conforto in Bertoldi. Septembra 1959 sta Avstrijca Henger in W. Philipp mislila, da sta jo ponovila. Ker pa sta 350 m stene premagala zunaj smeri, štejejo njun vzpon za samostojno smer.

Južno steno Pala Belluna v skupni Schiara so avg. 1964 preplezali Sonja Livanos, Favard in Marc Vaucher. Visoka je 250 m, porabili so 45 klinov in jo ocenjujejo s — VI. Nemški plezalec W. Schertle je l. 1964 sam ponovil Tissiyevo smer v Tofana di Rocces, v južni steni. Bil je »očaran nad težavami« in je izjavil, da je Tissiyeva smer večja od vseh novjših dolomitskih smeri. Take ocene so seveda precej relativne vrednosti.

KAISERGEIRGE, najslavnejše plezalsko področje Avstrije, vsaj v apnencu, je postavljeno pod zakon o varstvu narave. Postalo je naravni park, čigar površina znaša 10 000 ha. Predpisi, ki ga varujejo, so zelo strogi.

BONNEVAL SUR ARC ni med najbolj znanimi alpskimi središči, poznavalci francoskih Alp pa ga kljub temu dobro poznajo. Za njegovo slavo je poskrbel tudi Pierre Blanc, imeniten gorski vodnik, ki je od l. 1909 do l. 1912 vodil angleške ekspedicije v Himalajo. Zdaj je star 83 let in se ga drži priimek »papež«. Ne zato, ker je Avignon nekoč bil papeško mesto, pač pa — tako je Blanc nedavno izjavil za list »Dauphiné libéré« — zato, ker je pred 50 leti tihotapil ovce iz okolice Verone po skritih alpskih potih v Francijo. Ko ga je radovedni sosed nekoč vprašal, odkod mu toliko ovac, se mu je odrezal: »Iz papeške dežele«.

ČRNI DAN FRANCOSKEGA ALPINIZMA, 7. julij 1964, je v glasilu CAF »La Montagne et Alpinisme« nekaj mesecev po tragičnem dogodku na Aiguille Verte Jean Franco označil tole: Do nesreče je prišlo med 10. in 11. uro pod temenom Verte, 50 m pod vrhom. Vse naveze so bile presenečene, kar pomeni, da so že vse premagale težave ture in da so se temu primerno razvrstile, da se skupno povzpno na vrh. Vsi so se borili, da bi se ustavili s cepini in derezami, kar se dobro vidi kakih 30 m, potem pa jih je vrglo v globino. Marsikaj se je potem govorilo, nekaj verjetnega, nekaj čisto izmišljenega. Glede odgovornosti je jasno: Nesrečniki niso naredili nobene taktične ne tehnične napake. Taktični plan in čas je bil odlični. Ob 8.25 so bili že na Pointe de Ségogne. Ob 11.30 so šli že proti vrhu Verte. Vsi so bili enako izurjeni in uhojeni,

nobeden ni zaostajal. Ni bilo razloga, da ne bi šli brez posebnih ukrepov proti vrhu. Ali bi torej lahko govorili o prevelikem veselju nad uspehom, ki naj bi motilo pozornost? Ali je kdo od njih opazil nevarnost, pa se zanj ni menil, da bi dosegli boljši čas? Ali bi lahko pomislili na psihološko napako? Vsa ta vprašanja direktor chamoniške alpinistične šole Jean Franco odpravlja preprosto s tem, da so bili vsi vodje vzpona močne alpinistične osebnosti.

30-letni Jean-Louis Jond je bil vodja vzpona. Bil je profesor ENSA od l. 1956, dober tehnik v vsakem terenu, smučarski učitelj, gorski vodnik, atlet, dober poznavalec gora, z razvitim čutom odgovornosti in treznim presojanjem, vzgojitelj po naravi: znal je poveljevati, vendar nikdar s trdo roko, vedno vljudno, prepričevalno. Bil je kot poklican za skupinski pouk, novost v pouku ENSA. L. 1964 so mu zaupali A tečaj za vodnike. Radi so ga imeli kolegi in učenci. Skupaj so naredili Grépon, greben Tronchey v Grandes Jorasses, Brenvo, južno steno Aiguille Noire, greben Peuterey. Še tri dni je bilo do teoretičnih izpitov, pojdimo še na Verte. In so šli... Ob 8.30 je Jean Franco dobil z njim radijsko zvezo:

»Smo na Pointe de Ségogne. Vse je v redu, vse je v redu. Kakšno je vreme tam spodaj? Vse je v redu. Na svidenje še nočoj.« 34-letni René Novel je bil odporen, izredno močan, sposoben za vsako preizkušnjo, že legendaren, neverjetno uravnotežen gornik, sijajen smučar in plezalec, deset let profesor ENSA, vedno vever in prijeten, miren, soliden, »zanj ni bilo problemov«, vedno je bil pripravljen storiti vse, kar le človek zmore. Bil je eden najboljših smučarjev, tri leta zaporedoma prvak vodnikov, s časi rekorderjev. Sneg je bil njegov element.

Maurice Simond, sijajen hodec neverjetne fizične moči, odličen v skali in v ledu, je bil profesor ENSA od l. 1956, predavatelj v vodniških tečajih; bil je izredno odziven, razsoden, brez vsake nečimrnosti, sposoben za vsako turo. Bil je preveč previden, preveč premišljen, da bi bil kaj tvegati. Če bi bil videl nevarnost, bi se bil obrnil.

Charles Bozon, »miljenček Chamonixa«, slava francoskega smučarstva in športa, svetovno znani šampion, francoski prvak v Briançonu l. 1956 in v Morzine l. 1961, na olimpiadi v Cortini l. 1956 takoj za Tonijem Sailerjem, drugi v kombinaciji v Squaw Valleyju 1960 in tretji v slalomu, l. 1962 svetovni prvak. Vse to si je priboril, ni mu padlo v naročje kar tako. Bil je moč volje, naporenega izgrajevanja, strme poti do vrhunskih rezultatov, pravi športnik, ki išče popolnosti. Bil je profesor ENSA, ne samo kot smučar, ampak tudi kot plezalec v kopnem in v ledu. Narava ga je obdarovala z mnogimi talenti, bil je morda še boljši alpinist kot smučar, moral bi biti med francoskimi himalaisti. Leta so bila zanj prekratka, da bi dosegel vse, kar je zmoget v največji meri. L. 1963 je z Novelom na ramah rešil iz zapadne stene Blaitière mla-

dega Škota, ki se je težko ponesrečil: Odšla sta ponj zvečer, v nevihti, bliski so jima kazali pot. Še pred jutrom sta ga prinesla iz stene in mu rešila, težko ranjenemu, življenje. L. 1964 je šel v službo na žičnico Brevent, vendar alpinizma ni opustil. Mesec dni pred nesrečo je v vodniškem tečaju preplezal južni greben Aiguille Noire de Peuterey v enem dnevu. Bil je poln načrtov, poln življenja, obetajoč kot lep poletni dan.

Usoda je hotela, da je Charles Bozon svojo zadnjo turo opravil z Jeanom Bouvierom, enim od najboljših francoskih alpinistov. Bil je l. 1955 na Makalu, na Jannu l. 1959 in l. 1962, sijajen tehnik, previden in zagnan obenem, premišljen in podjeten, dober poznavalec snega, vztrajen, pogumen in plemenit. Vse te karakteristike Jeana Franca so napisane zato, da bi dokazale neoporečnost vodstva tistega šolskega vzpona. Nekam galsko vroče zvene kljub temu prepričevalno in pomirjevalno. Devetero vodniških aspirantov, zrelih mož, se je takemu vodstvu lahko prepustilo. Ne glede na to pa so tudi oni imeli za seboj bogato alpinistično kariero. Nobeden med njimi ne bi šel na to turo za vsako ceno, če bi ugotovil, da preži nevarnost. In vendar, gora je to pot hotela in storila, dobila.

ROBERT PARAGOT spada v tisti vrhunski francoski razred alpinistov, ki so po vojni posegali po najvišjih lavorikah na vseh kontinentih. V sestavku »Izjemne smeri« se vprašuje konec l. 1964, ali so vzponi, kakor je Pointe Walker v Grandes Jorasses, izgubili na vrednosti, t. j. postali lažji ali pa so nekdanji alpinisti pretiravali težave v njih. Takole odgovarja: Ponovitve se ne množe, ker bi bile te smeri lažje kot nekoč. Treba je upoštevati, da število alpinistov stalno narašča (žal to ne velja za našo deželo, kjer že več let upada!), da je možen večji izbor najboljših, da so tu alpinistične šole, v njih boljši kontakt med starejšimi in mlajšimi, duh tekmovanja, ki se goji v šolah, in ne nazadnje boljša oprema in specializiranje plezalcev na skalo in led. Stena, ki zahteva dobro tehniko v kopnem in ledu, je v glavnem obdržala ugled in vrednost npr. Eiger, Walker, sta še vedno krona vseh uspehov. Vendar utegnejo biti težave v Walkerju manjše kot v Druju (JZ), čeprav je Walker višji in je stena severna. Zakaj? Mladi plezalci zlorabljajo zabijanje klinov. Čim več klinov! S tem si večajo iluzijo varnosti, pa tudi razvrednotijo smer. Po 15 klinov najdemo v poč, kjer so prve naveze zabile kvečjemu tri! In še jih zabijajo vmes! Seveda so temu deloma krivi tudi zimski vzponi. Kaj če bi izbili vse te kline? Ali bi Walker še mikal?

Znana Vignesova poklina (V) je imela nekoč samo dva klina. Danes je z njimi naježena in jo zmagujejo s stremeni. Alpinizem pa je plemeniti šport, ki človeka ne navaja k lagodnosti. Zakaj bi jemali Knublovi poklini v Gréponu njeno vrednost z modernimi pripomočki? Napredek mora biti povsod, ne sme pa razveljavljati starih vrednot. Na to bi

morale opozarjati alpinistične šole. Če tega ne bodo storile, zakaj jih neki imamo, pravi Paragot. Če bomo našpikali najtežje smeri s klini, jim bomo vzeli njihov smisel. — Paragot najbrž ni pomislil, da do takega razvoja ni moglo priti čez noč. Z jedjo raste apetit! Klin h klinu in iz stene nastane plezalski rekvizit.

100-LETNICA LA BARRE DES ECRINS je potekla v l. 1964, ne da bi jo vsaj omenili. Skupina la Barre des Ecrins naših poveljnih alpinističnih odprav ni pritegovala, bila je nekako iz mode, čeprav je v njej in njeni bližini nekaj klasičnih smeri, ki bodo za zmemor ostale vidni spomeniki plezalske zgodovine v Alpah.

20. junija 1864 je na kolodvoru Saint Michel de Maurienne Michel Croz, takrat 34 let stari chamoniški vodnik, pričakal tri znamenite alpiniste: Edwarda Whymperja, Moorea in Walkerja. Slednja sta pripeljala s seboj tudi švicarskega vodnika Christiana Almerja iz Grindelwalda. Oba vodnika in trije Angleži so bili najboljša naveza tistega časa. Bila je preštevilna, vendar takrat še niso prišli do tega, da je plezanje v treh hitrejši, lažje. E. Whymper je tedaj imel komaj 24 let, bil je atletsko razvit, sijajen hodec, v enem dnevu je naredil 70 km in to po hribovskih stezah. Njegov oče Josiah je bil graver, najstarejši sin Friderik je postal pisatelj, ostali — bilo jih je deset — pa so se razkropili po svetu kot trgovci, le Edward se je posvetil očetovemu poklicu, čeprav mu ni bil preveč po volji. Londonsko družbo je tedaj pretreslo osvajanje Alp, l. 1857 so ustanovili Alpine Club. L. 1860 je Whymper prvič v Alpah. 20. junija 1864 je bil že petič. Za vsak dan si je naredil natančen načrt, da bi čas čim bolj izrabil. To pot je bila na vrsti la Barre des Ecrins. 21. junija ob 3,55 so odšli in ob 8,45 že prispeli v vzhodni Aig d'Arves (Whymper si je čase vselej pedantno zapisal). Sklenili so, da se povzpno na srednjo špico, največjo in najtežjo. Ne tako oba vodnika. Almer je dejal, da ne poskusi za 1000 frankov, kar je takrat pomenilo že majhno premoženje. Angleži so se vdali in vsi so odšli v kočo la Saussa. Naslednji dan so odrinili ob 4,15 na col de Martignare, zgrešili cilj, toda od tu je Whymper ugledal la Meije, goro, ki je »vzbujala spoštovanje pri vseh«. Preko la Brèche so se spustili v la Bérarde in 23. junija ob 2,40 zapustili La Grave, preplezali les Enfetchores in prišli na ledenik. Domačini so jih pri tem opazovali: Ob 9 so dosegli škrbino la Meije, s katere so se spustili na bérardsko stran, strašno in divjo jo imenuje Whymper. Sledil je en dan zamude, ker v La Bérarde niso našli nosača po imenu Alexandre Pic. Zaupali so mu brašno, ta pa je našel v njem tisto, kar mu je najbolj prijalo — vino. Whymper se je raztogotil, »naredil sceno«, vsem drugim pa je prišlo prav, saj so se za turo temeljito spočili.

Odšli so ob 13,15, da bi bivakirali na ledeniški groblji ledenika Bonne Pierre. Ob zori

25. junija so vstopili v steno pri col des Ecrins in nato zagledali orjaško ledeno severno steno des Ecrins. Zavili so na ledenik Encula, ki je severni del ledenika Blanc in odtod proti grebenu po ozebniku, ki so ga včasih imenovali po Whymperju. Razmeroma lahko so prišli na greben, po njem pa na vrh. Tu pa niso doživljali prave evforije, ker jih je skrbel sestop, na katerem so jih čakale enake težave. Zato so pri sestopu poiskali nek drug ozebnik in po njem nekoliko lažje dosegli ledenik Encula in col des Ecrins, kjer so jih čakale njihove stvari, odložene pred vzponom. Moore in Walker sta hotela spet bivakirati, Whymper in Croz pa sta se bala slabega vremena in sta priganjala v dolino. Vendar jih je ujela noč in tako so v neki votlini vendarle morali pretolči noč, k sreči že ob ognju in ob pripovedovanju dogodivščin z gora, pri čemer se je obnesel najbolj Michel Croz. Naslednji dan so počivali v Valouise po načelu dolce far niente.

Prvi vzpon na la Barre des Ecrins je močno odmeval po alpinističnem svetu. Bila je trojna »zmaga«: angleška, švicarska in francoska. Še po sto letih ljudje radi kažejo votlino, kjer je petorica za gore navdušenih mož preživela tisto noč po slovitom vzponu.

KUGY O MATTERHORNU. Starejši planinci, ki so gore bolj podoživljali ob Kugyju, kot je to navada danes, poznajo tisto stran iz knjige »Iz mojega življenja v gorah«. Takole nekako se bere: V večernem soncu je žarela Švica. Whymperjev Matterhorn je gledal sem čez. Vedno znova so ga iskale moje oči. Kaj naj počnemo? Na Matterhorn bomo šli, smo rekli: »Oh, to bo za vas po Monte Rosi iz Macugnage malenkost«, je rekel nekdo. »Nanj grem v lakastih čevljih«, je pripomnil mlad plezalec, ki so mu obetali bleščečo kariero. Naj bi bilo res tako. »Desno roko si dam privezati na pleča in bi plezal na Matterhorn samo z levico«, je dodal drugi. Ko sem jaz prišel z Matterhorna, me je vprašal Gürssfeld, ki je bil tudi tam, kako je kaj bilo. »Težko«, sem rekel, ne da bi pomišljal. »Hvala bogu«, je vzkliknil, »končno eden, ki se upa reči, da je Matterhorn težak«. Res nisem videl niti enega mesta, ki bi mi bil delal težave, pač pa mnoga sijajna, nikakor pa ne »divja« mesta. Kjer so taka, so že tedaj visele žice in vrvi.

V tem smislu bi bil lahko rekel »lahko«. Toda s splošnega stališča po mojem Matterhorna ne moremo kvalificirati kot lahko goro. Matterhorn je privezan lev. Včasih ne preblede samo gorniki, ki se mude v njegovem območju, zatrepečejo tudi doline v njegovem vzhodju, če zadoni alarm, da se je stari lev odvezal. Sam sem sodoživljal take dni in noči, videl sem krepke može, kako so se tresli in v nemi molitvi zrlj tja gor, kjer so se v neurju na požledenih pečinah v neenakem boju borili ljudje na življenje in smrt, ali pa ko se je orjak v strašni svoji veličini razkazoval, potem ko je zmel svoje žrtve. Tak primer se je zgodil dan po našem vzponu. Vreme se je hipoma obrnilo, mečava je zagnila goro v

goste megle, vedeli smo, da zgoraj divja snežni vihar. Več navez je krenilo tja gor, srečali smo jih na Hörnliju. Nič se ni vedelo, kaj bo z njimi, ves Zermatt je bil vznemirjen, vse povsod si bral tesnobo na obrazih. V noči po drugem dnevu pa se je razvedelo. Naveza Falkner je že v Zermattu, rešil jo je stari Maquignaz. Takrat sem prvič videl mladostno vitko postavbo Daniela Maquignaza. Od naporov skoro strti je stopal pred Falknerjevo mulo. Na Matterhornu pa je ostal mrlič. Megle so se razpodile, gora se je pokazala pošastno bela kakor v novem snegu. S strašno kretnjo je vzdignila svojo žrtev.

Gornik, ki ima srečo, da se neke lepe nedelje, ko se vse naokoli iskri srebrom in zlato, povzpne na vrh, pač ne bi smel reči, da Matterhorn pozna. — Tako stari Kugy o Matterhornu. Kdor pa gore pozna, ve, da megla in snežni metež tudi srednje visoke gore (od 1200 do 1800 m) spreminja v temeljito preizkušnjo moči, znanja, orientacije in živcev nesrečneža, ki ga je ujelo.

O ŽEJI bi vedel povedati vsak planinec nekaj. Ta o oni v stenah, a oni na brezvodnih poteh po grušču in drneh, da o oni izven kategorije — v kočah molčimo. Za to slednjo gotovo ne drže napotki, kako se ubranimo prehudi žeji pod ena in dve. So pa naslednji: Nikar se ne nacejaj kar naprej, to ti samo večja žejo in pospešuje znojenje; bodi previden pri gorskih vodících, ki so vse ledeno-mrzle, pij počasi ali samo operi usta; mleko uživaj zmerno, sicer te bo, posebno na plezalnih turah, rado preveč gnalo; za odžejanje so najboljše kisle stvari, citróna, grapefruit; po velikih naporih pij raje po malem, ne cel polič na dušek; žvečilni gumi, suho sadje draži slino in duši občutek žeje in prisili, da so usta zaprta, ustna koža se ne suši, mrzli zrak nas ne ogroža z angino; če kože ni blizu, se nikar ne zatekaj k snegu in ledu. Snežna voda ne vsebuje mineralov, zato je za želodec škodljiva in nas še bolj žeja; zvečer po naporu turi, na kateri si se močno potil, pojej dve žlici soli. Pomanjkanje soli v telesu je glavni vzrok žeje.

WETTERHORN POZIMI je pravzaprav že majhna stvar spričo vidnih prizadevanj, da bi sodobni alpinizem krenil iz zagate, v kateri se počuti, na neizčrpni teren zimskih vzponov. 3708 m visoki Wetterhorn pa je kljub temu zadržal v steini tri nemške alpiniste Lindenlauba, Schreiberja in Dämona — za zmerom. 27. februarja 1965 so vstopili, 28. februarja so jih opazovali že v vrhnjem delu severne stene, nato pa so plezalci izginili in jih kljub iskanju niso mogli najti.

POVIŠANJE ČLANARINE je problem v DAV. Predsednik Bombard ima namen s članarino sanirati finančne primanjkljaje in zbrati investicijska sredstva za sanacijo koč in novogradnje. Zanimivo je, da se tudi v Nemčiji pritožujejo nad gostilniškim značajem že obstoječih koč (medtem ko v Švici trdijo, da

tega pojava še ni), da je v njih več pension-skih gostov kot prehodnih planincev. Ni čudnega, če taki letoviščarji v planinskih kočah zvečer terjajo letoviščarsko zabavo, tudi jazz, twist i. p.

KAISERPAPEŽ je bil vzdevek Franza Nieberla, ki je letos februarja v Kufsteinu praznoval svoj devetdeseti rojstni dan. Vzdevek hoče povedati, da se je Nieberl kot planinec posvetil predvsem skupini Wilder Kaiser in si kot njegov poznavalec pridobil skoro legendaren sloves. 25 let je vodil sekcijo Du-ÖAV v Kufsteinu, napisal knjigi »Erlebtes und Erdachtes« in »Das Klettern im Fels«, ki je 1. 1960 doživela drugo izdajo in je gotovo eden od najbolj pretehtanih alpinističnih učbenikov. Poleg tega je bil velik lovec in zbiralec žuželk, spoznal je torej svet v velikem in v malem.

Gorniški izrazi

(Nadaljevanje in konec)

Dr. Vladimir Škerlak

C. Posamezne vrste vzpetin

1. Grič, holm ali brdo je nerazsežna in nizka stožčasta vzpetina.
2. Hrib je razsežnejša vzpetina, ki ne presega del presega zgornjo gozdno mejo.
3. Gora je stožčasta vzpetina, katere gornji zgornje gozdne meje.
4. Vrh v širšem pomenu besede je stožčasta vzpetina, ki moli iz osnovne slemenske ali gmotaste vzpetine.
5. Hrbet je raztegnjena slamenska vzpetina s položnimi pobočji in zaobljenim prerezo vršine.
6. Samostojni greben je raztegnjena slemenska vzpetina s strmim in šiljastim prerezo vršine.
7. Planota je višja, razsežna in razčlenjena gmotasta vzpetina, katere vršnji del je uravnan.
8. Ravnik, ravnica, ravan ali poljana je nižja gmotasta kraška vzpetina, katere vršnji del je uravnan.
9. Grmača, gorska gruda, je razsežna gmotasta vzpetina, katere gornji del sega nad gornjo gozdno mejo in ga sestavlja skupina vrhov.
10. Dobrava je nižja terasasta vzpetina, katere uravnano površje je bilo prvotno poraslo.

1. Gričevje je v zaključeno celoto povezan sklop gričev, nizkih hrbtov in vmesnih globeli, na čigar celotni površini je mogoča kmetijska obdelava zemljišča. (Slovenske gorice, Prekmursko gričevje.)

2. Hribovje je v zaključeno celoto povezan sklop hribov in manjših vzpetin ter vmesnih globeli.

Primer: Loško hribovje, Polhovgrajski dolomiti.

3. Sredogorje je v zaključeno celoto povezan sklop gora, katerih površina je tudi v najvišjih predelih po večini pokrita z rušo, in manjših vzpetin ter vmesnih globeli.

Primer: Karavanke, Ratitovec, Raduha, Učka.

4. Gorovje, gorstvo, je v zaključeno celoto povezan sklop gora, ki v najvišjem predelu ni pokrita z rušo, visokih hrbtov, grebenov, grmač in planot ter vmesnih globeli.

5. Pogorje je zemljepisna enota, obstoječa iz gorovja ali dela gorovja, ki ga pojmuje ljudstvo kot zaključeno celoto ter ga zato označuje z enotnim imenom.

Primer: Vzhodne Julijske Alpe.

6. Gorska skupina je del pogorja, označen z lastnim imenom.

Primer: Martuljska skupina.

7. Osrednje gorovje je najizrazitejši, osrednji del določenega pogorja.

8. Predgorje je obkrajni del določenega pogorja, ki ima zaradi nižjih vzpetin značaj sredogorja ali hribovja.

9. Gorska vrsta je raztegnjeno gorovje, katerega vzpetine se povezujejo v enotno sleme.

Primer: Karavanke.

10. Slemensko gorovje je splet več gorskih vrst v zaključeno celoto.

Primer: Julijske Alpe.

11. Grudasto gorovje je sestav grmač (gorskih grud), ki se iz raznih strani združujejo v zaključeno celoto, ter kotlin med njimi.

D. Vezni predeli med vzpetinami

Greben v ožjem pomenu besede je dvignjen del zemeljske površine med dvema vrhovoma. Greben ima dva boka. Če sta boka strma, je na njunem stiku rez.

Primer: greben Rinka—Skuta, greben Oltar—Rokav.

Sedlo ali preval je širok znižan odsek grebena med položnima bokoma.

Primer: Kamniško sedlo, Kokrško sedlo.

Prelaz je preval, čez katerega je speljana cesta.

Primer: Vršič, Predel.

Vrata ali vratca so ozek presledek v grebenu med dvema bokoma, po katerih je še mogoče speljati gorsko pot.

Primer: Škarje, Mala vrata (med Toscem in Vernarjem), Luknja.

Škrbina je ozek, oster presledek grebenske rezi.

Primer: Škrbina v Zadnjem Prisojniku.

Šija je del grebena, ki veže preval s sosednjim vrhom.

Primer: šija Brane.

A. Dolina

1. Pojem

Dolina je podolgasta, na najnižjem mestu odprta globel med vzpetinami.

Primer: Savska dolina, Vrata, Logarska dolina, Pišence.

2. Posebne vrste dolin

Kočna je prostornejša, kot je manjša stranska dolina.

nica.

3. Deli doline

a) Začetek doline je njen najnižji del.

Velike Pišence pri Kranjski gori.

Primer: Makekova Kočna, Kot, Voje, Korit-

b) Najvišji del doline se imenuje

Primer: začetek Vrat pri Mojstrani, začetek — konec, kadar je širok, polkrožen, obdan od strmih pobočij.

Primer: Ukanc v Bohinju, Konec v Kamniški Bistrici;

— zatrep, kadar se konča v obliki klina.

Primer: zatrep Bele pod Presedljajem.

B. Dol

Dol je:

1. v gorskem svetu rahlo nagnjeno široko zemljišče med dvema gorama.

Primer: Suhi dol med Kočno in Kalško goro; Dolci med Kočno in Grintavcem;

2. na Krasu (imenovan tudi draga) okrogla globel z ravnim dnom.

C. Kotlina, kotanja

Kotlina je prostornejša globel, obdana od vseh strani z vzpetinami.

Primer: Ljubljanska kotlina.

Kotanja je zelo majhna kotlina.

Č. Loka, log

Loka je vlažen travnik v nizkih predelih doline.

Log je vlažen travnik, poraščen z drevjem.

D. Soteske

1. Soteska v širšem pomenu besede je splošna označba za ozko dolino.

2. Soteska v ožjem pomenu besede je ozka dolina ali ozek del doline, po kateri oziroma katerem teče voda in je vzporedno z vodo speljana cesta.

Primer: Soteska Save Bohinjske, Soteska Save med vasjo Sava in Zidanim mostom.

3. Deber je ožja soteska, ozka dolina s potokom, brez ceste.

Primer: Iški Vintgar.

4. Tesen, vintgar, sopot je zelo ozka dolina s potokom in zelo strmimi pečevnatimi bregovi.

Primer: blejski Vintgar, Dovžanova soteska, kanjon Drine.

E. Krnica

Krnica, okrešelj, dnina, dolič ali dolek je uravnava v pečinastem ali ledeniškem pasu, obdana polkrožno od ostenij.

Primer: Za Akom; Okrešelj; Velika dnina.

F. Kraške globeli

1. Vrtača ali okroglič je likaju ali kotlu podobna globel na kraškem svetu.

2. Kotel ali konta je vrtača na podih.

3. Kotlič je manjša vrtača na podih.

4. Koléševka ali kukava je velika vrtača v gozdu s strmimi bregovi.

Primer: Ivanjska kukava na Notranjskem.

5. Kal, luža ali lokva je z vodo zapolnjena vrtača.

6. Kalič je majhna vrtača, v kateri izvira voda.

7. Slepa dolina je podolgovata globel na Krasu, ki se konča tam, kjer voda ponikne.

Primer: globel pred predjamskim gradom.

8. Suha dolina je globel v podaljšku vodnega toka, kjer se občasno pojavlja vodni tok.

9. Kraško polje je kotlina na Krasu.

G. Votline vobče

1. Spodmol ali podvės je zasenčen prostor pod velikim kamnitim sklado.

Primer: Zijalo nad izvirom Temnice pri Vrhpeči.

2. Votlina v ožjem pomenu besede je prazen prostor, ki sega vodoravno v zemljišče, in sicer toliko, da ga še osvetljuje dnevna svetloba.

3. Jama, zijalka, zivka, zjot ali globina je prostor, ki v vodoravni smeri sega globoko v notranjost zemljišča.

4. Luknja je majhna jama.

5. Brezno je zelo globoka jama v navpični smeri.

6. Jazbina, polšna, lisičina, brlog je luknja ali jama, v kateri biva žival.

7. Ledena jama in snežna jama sta jami, v katerih se stalno zadržuje led oziroma sneg.

H. Kraške votline in njih okolica

1. Votlina, iz katere izvira voda:

Oko je majhno jezerce z mirujočo gladino. Vir, izviroček, krop, krup je močan kraški izvir.

Obrh je močan enoten kraški izvir.

Jamski izvir je odprtina jame, iz katere priteka voda.

Močilo je vlažno ozemlje okrog velikega kraškega izvira.

Bruhalnik ali suhorna je kraški izvir, iz katerega priteka voda samo občasno (ob deževju).

Estavela je votlina, iz katere ob poplavi močno priteka voda, ob upadanju vodá pa voda vanjo odteka.

Vretje ali retje je skupina izvirov ali tudi požiralnih špranj.

2. Votlina, v katero voda odteka:

Vtok je mesto, kjer vsa voda vodoravno odteka v jamo.

Požiralnik ali golt je mesto v strugi, kjer del vode navpično odteka ali pronica v podzemlje.

Ponikva, pivka, požreh ali žrník je mesto v dnu kraških polj, kjer voda vodoravno odteka, ponikuje, v sipko gradivo.

3. Vode na Krasu in njih premikanje:

Voda, tokava, ki na Krasu steče v notranjost zemlje, je ponikalnica.

Solzaj je majhna začetna tokava na Krasu. Vir, beč, studenec, rosulja, rosovnica, utnik so večje začetne tokave na Krasu.

Vrulja ali vrutek je voda, ki burno kipi iz tal. Stržen je glavni osrednji vodotok na kraškem polju ali sredi zamočvirjenega sveta.

Voda okrog izvirov kali, raste, zamaka.

IV. MORFOLOGIJA NERAVNIH DELOV ZEMELJSKE POVRŠINE

Pečevje je predel strmine, v katerem je kamenina odkrita.

Pečina ali peč je del kamenine, ki sestavlja goro, dokler je še trdno povezana s celoto.

Skala je velik kamen, ki se je iztrgal iz vzpetine.

Odlom je mesto, na katerem je iz stene izpadla skala.

Skrotje je razčlenjeno, srednje strmo, delno poraščeno pečevje.

Plati so gladke površine masivne, nerazpokane pečine.

Kleči so deli kamenite podlage, ki molijo skozi površinsko zemeljsko plast.

Čeri so kleči raztrganih, ostrih oblik.

Skalovje skupina skal, to je velikih kamnov, izpadlih iz vzpetine.

Drniči so posamezni šopi borne trave.

Površina, na kateri rastejo drniči, je drnasta. Ruša je s travo porasli površinski sloj zemlje. Z rušo pokrita površina je rušasta.

Ruševje ali rušje je grmičevje, sestavljeno iz posameznih nizkih gorskih borov. Z rušjem porasla površina je ruševnata.

Zelenica je z zelenjem porasel vodoraven predel med pečevjem.

Kršje je kamenita površina, pokrita z ostrim, odkrhlim kamenjem.

Zlebiči so pokončne izjedline polkrožnega preseka na apnenastih pečeh in skalah.

Škraplje so izjednine na apnenastih pečevnatih površinah, ki niso pokončne in nimajo polkrožnega preseka.

Zlebičje tvori med zlebiči ostre grebene, škraplje pa so često zelo ozke in globoke, med posameznimi škrapljami so gladke površine; škraplje niso vedno pokončne.

Izjede in brazde so globlje škraplje.

Kotlinice, škavnice, ponvice in tolmunčki so vodoravne izdolbine na površini pečevja, nastale zaradi raztapljajočega vpliva vode na apnenec.